

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΝΗ' | ΤΕΥΧ. Α' | ΑΘΗΝΑΙ, Ι. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14, Τ. 140-ΤΗΛ. 718-308 | 1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1981 | ΑΡΙΘ. 19

Τ Ε Κ Ν Ο Γ Ο Ν Ι Α

ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟΝ

ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΙ Η ΝΕΟΜΑΛΘΟΥΣΙΑΝΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΥΠΕΡΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

1. 'Ο άνθρωπος! Τὸ μέγα πλάσμα τοῦ πανσόφου καὶ δημιουργοῦ Θεοῦ! 'Ο παρὰ τοῦ δημιουργοῦ τὴν χάριν τῆς δημιουργίας λαβὼν ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα τοῦ ζωικοῦ βασιλείου. 'Η αὐτοαξία, ὁ τὴν ζωὴν παρὰ Θεοῦ καὶ τὴν ζωὴν διὰ τῆς τεκνοποιίας εἰς τοὺς γόνους αὐτοῦ χαριζόμενος. 'Ο ἄνθρωπος! 'Ο τὰ πάντα ἀνερευνῶν καὶ ἐν πᾶσιν προβληματιζόμενος! 'Ο ἀγαπῶν τὴν γνῶσιν, τὴν πᾶσαν γνῶσιν καὶ καθ' ἑαυτὴν καὶ πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν ἐκ ταύτης ἀπορρεόντων ἀγαθῶν. "Ἄνθρωπος! 'Ἐν τῇ δυνάμει τοῦ ὑπερφηφανεύομενος καὶ ἐν ταῖς ἀποτυχίαις τοῦ μὴ καμπτόμενος. 'Ο ἀναζητῶν τὰ μεγάλα, ἀλλ' ἀγνοῶν τὰ μικρά. "Ὅπως ὁ χρυσοχόος ἠδύνηται βλέπων τὸ ἐκ τοῦ χωνευτηρίου τοῦ γλυπτῶν καὶ λυπεῖται, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ τὴν κινουῦσαν τοῦτο ψυχὴν· οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος φυσιοῦται πολλάκις ἐκ τῆς γνώσεως, τῆς ὁποίας ὅμως τὸ βάθος ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ οὐδὲ τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἐνδελέθειαν νὰ ἐξηγήσῃ, ἵνα καὶ δι' αὐτὸν πληρωθῇ τὸ τῆς Γραφῆς: «'Εμωράνθη ἄνθρωπος ἀπὸ γνώσε-

ως» ('Ιερεμ. 10,14)! 'Ἐπίσης διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἐρευνητικὸν καὶ πολυμαθῆ ἔχει πλήρη τὴν ἐφαρμογὴν καὶ τὸ ρητὸν τῆς 'Αγίας Γραφῆς: «Καὶ εἶδον σύμπαντα τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐ δύνησεται ἄνθρωπος τοῦ εὔρεῖν σὺν τὸ ποίημα τὸ πεποιημένον ὑπὸ τὸν ἥλιον. "Ὅσα ἂν μοχθήσῃ ἄνθρωπος τοῦ ζητῆσαι, καὶ οὐχ εὔρησει. Καὶ γε ὅσα ἂν εἴπη σοφὸς τοῦ γνῶναι, οὐ δύνησεται τοῦ εὔρεῖν ὅτι σύμπαν τοῦτο ἔδωκα εἰς καρδίαν μου, καὶ καρδία μου σύμπαν εἶδε τοῦτο» ('Ἐκκλησ. 8,17)!

2. 'Ο πολλὰ εἰδὼς ἄνθρωπος καὶ καλῶς γνωρίζων ὅτι ὁ ἀντιτασσόμενος εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἀντιτάσσεται εἰς αὐτὴν τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ· ἐνῶ λοιπὸν γνωρίζει ὅτι καὶ ἡ παραμικρὰ ἐκτροπὴ ἐκ τῆς δοθείσης ὑπὸ τῆς πανσόφου βουλής τοῦ Θεοῦ νομοτελείας ἐν τῇ ἐξελίξει καὶ τῇ φυσικῇ ἀναπαραγωγῇ τῶν ὄντων ἰδίᾳ τοῦ ζωικοῦ βασιλείου, ὁδηγεῖ εἰς ἀναταραχὴν ἀπειλοῦσαν διὰ τῆς κλιμακώσεως καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν του, ἐν

τούτοις μηχανεύεται τρόπους διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν βλαπτικὴν ἐπίδρασιν ἐντόμων, φέρ' εἰπεῖν, καὶ ἄλλων μικροβίων δι' ἀντιβιοτικῶν φαρμάκων καὶ δι' ἄλλων χημικῶν οὐσιῶν. Ἄλλ' εἶδεν ὅτι ἡ καταστροφή τῶν ἐντόμων ἐπιφέρει καὶ τὴν ἔλλειψιν τροφῆς διὰ τὰ πτηνά, ἅτινα μὲ τὴν σειρὰν τῶν ἤρχισαν ἐπικινδύνως νὰ ἐξαφανίζωνται ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς ἀντιβιώσεως διὰ τὰ ἔντομα. Εὐκόλον πλέον νὰ ἀντιληφθῇ κανεὶς ὅποια κλιμακωτὴ καταστροφή θὰ ἐπῆρχετο, ἐὰν συνεχίζετο ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἢ καταστροφή καὶ τοῦ παραμικροῦ εἴδους ἐντὸς διὰ τὴν καθόλου ἐπιβίωσιν τοῦ ζωικοῦ βασιλείου καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

3. Γνώστης λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἰδίας πείρας τῆς ἀναστολῆς καὶ τοῦ ἐλαχίστου φυσικοῦ νόμου διὰ τὴν φυσικὴν ἐξέλιξιν, δὲν ἐδίστασε νὰ προτείνῃ μέσα, τρόπους καὶ μεθόδους «περιορισμοῦ», ὡς λέγει, τῶν γεννήσεων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Τοῦτο δὲ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἀπειλοῦντος τὴν ὑπαρξίν του, ὡς πιστεύει, ὁ *υπερπληθυσμὸς*. Ἐνθυμούμαι ὅτι ἐν τῷ «Συνεδρίῳ περὶ Μεταναστεύσεως», ὅπερ διωργανώθη ὑπὸ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν *Leyser* τῆς Ἑλβετίας τῇ 11-16 Ἰουνίου 1961, εἰς τὸ ὅποῖον συμμετέσχομεν καὶ ἡμεῖς μετὰ πολλῶν Σεβ. Ἀρχιερέων καὶ ἐτέρων ἐπισήμων ἀντιπροσώπων τῆς Κυβερνήσεως, ἐτέθη σαφῶς τὸ ὅλον θέμα ὑπὸ τοῦ *Dr. Kirk*, Διευθυντοῦ τότε τοῦ Συμβουλίου τοῦ Δημογραφικοῦ πληθυσμοῦ ἐν Νέα Ἰόρκη. Οὗτος ἐδήλωσεν ὅτι «ὁ *υπερπληθυσμὸς* πρέπει νὰ τεθῆ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν γεννήσεων»: Περαιτέρω οὗτος ἔθεσε τὸ ἐρώτημα: «Ποῦ εἶναι αἱ Χῶραι, εἰς τὰς ὁποίας δύνανται τὰ γυμνητέοντα, λιμοκτονοῦντα καὶ ὑπαπασχολούμενα δύο δισεκατομμύρια τῶν πληθυσμῶν τῆς Ἀσίας διὰ νὰ ὑπάγουν νὰ ζητήσουν τροφὴν καὶ ἐργασίαν; Ἀκριβῶς ταῦτα

ώδηγησαν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦ *υπερπληθυσμοῦ*, τὸ ὅποῖον ὀφείλομεν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν ἐπὶ τόπου καὶ ὄχι νὰ μεταθέσωμεν τοῦτο διὰ τῆς μετακινήσεως τῶν λαῶν τούτων καὶ τοιουτοτρόπως νὰ μεταφέρωμεν τὸ πρόβλημα καὶ εἰς ἄλλας Χῶρας». Παρὰ ταῦτα ἐτόνισεν οὗτος ὅτι αἱ μετακινήσεις καὶ μεταναστεύσεις πρέπει λελογισμένως νὰ συνεχισθοῦν, ἐπειδὴ αὗται ἐξυπηρετοῦν σπουδαίους σκοποῦς.

4. Ἡ πρότασις αὕτη τοῦ *Dr. Kirk* ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως, παμψηφεί, ἐνῶ ἡ πρότασις περὶ λελογισμένης μεταναστεύσεως ἐγένετο ἀποδεκτὴ. Ὁρθότατα ἀπερρίφθη ἡ πρότασις τοῦ *κ. Kirk* διότι ὁ προτεινόμενος ἔλεγχος τῶν γεννήσεων εἶναι πρόσκαιρον ἀνασταλτικὸν μέσον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπολύτως ἀποτελεσματικὸν καὶ τελεσφόρον. Πρῶτον, διότι ἐμφανίζει ἀνυπερβλήτους δυσχερείας ἐν τῇ ἐφαρμογῇ. Δεύτερον διότι ἀντιτίθεται εἰς τοὺς βιολογικοὺς νόμους. Τρίτον, διότι φέρει εἰς ἀντίφασιν τὴν ἐπιστημονικὴν πρόδοον εἰς παράτασιν τοῦ ὀρίου τῆς ἡλικίας τῶν ἀνθρώπων, εἰς ἀνάπτυξιν τῆς ζωτικότητος καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀναπαραγωγῆς του, καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ μέχρι τοῦ ἀπεράντου τῶν διαφορόντων τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ παντὸς πεδίου τοῦ ἐπιστητοῦ, ἰδιαίτερος δὲ τὴν σήμερον ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος τελεῖ ὑπὸ τὴν ἀκατάσχετον ὄρμην πρὸς κατάρκτησιν τοῦ διαστήματος διὰ τῆς ἀστροναυτικῆς ἐπιστήμης κλπ. κλπ.

5. Τὴν Ἑλληνικὴν καὶ δὴ καὶ Ὁρθόδοξον ἀποψιν ἐπὶ τοῦ περιορισμοῦ τῶν γεννήσεων θὰ ἐκθέσωμεν εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἀκαδημαϊκὸς

Ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ*

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν Α' Κορινθίους 8,1 ἐξ. ὁμιλεῖ περὶ τῶν εἰδωλοθύτων, ἢ θρώσις τῶν ὁποίων θέτει ἐν πρόβλημα συνειδήσεως ἐν μέσῳ τῆς ἀρτιγενοῦς χριστιανικῆς κοινότητος τῆς Κορίνθου. Πάντες οἱ χριστιανοὶ ἐγνωρίζον ὅτι αἱ παρατιθέμεναι εἰς τὰς τραπέζας σάρκες προήρχοντο ἐκ τῶν εἰς τὰ μάταια εἰδωλα θυσιασθέντων ζώων¹⁵¹. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ χριστιανοὶ ἔχουν ἤδη σαφῆ γνῶσιν περὶ τῆς υπάρξεως ἐνὸς Θεοῦ, δὲν ἔχουν εἰσέτι ἀποκτήσει τοιαύτην περὶ τῶν εἰδωλοθύτων καθόλου. Τινὲς μάλιστα ἐκ τῶν χριστιανῶν, ὧν «ἀσθενὴς οὖσα ἢ συνειδήσις»¹⁵², μετέχουσι τῆς θρώσεως τῶν εἰδωλοθύτων, πιστεύοντες ὅτι τὸ μὲν εἰδωλον, ὅπερ ποτε ἐλάτρευον, εἶναι ἀληθὴς θεότης, ἢ δὲ θρώσις τῶν κρεάτων τούτων ἀποτελεῖ θυσίαν πραγματικὴν, ἣτις προσηγάθη εἰς τοὺς θεοὺς. Ὁ Παῦλος συνιστᾷ εἰς τοὺς χριστιανούς ἐκείνους, ὅτινες σαφῆ γνῶσιν περὶ εἰδωλοθύτων ἔχουσιν, ὅπως λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀδυναμίαν τῶν τοιούτων χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι, ὅταν μνηθῶσιν εἰς τὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ ἀγαπήσωσι τὸν Θεόν, ὡς οἰκεῖοι πλέον καὶ εὐνοοῦμενοὶ τοῦ Θεοῦ θὰ φωτίζωνται καὶ θὰ ὀδηγῶνται εἰς τὴν ἀληθῆ γνῶσιν. Ἡ πλήρης γνῶσις τῆς ματαιότητος τῶν ἐθνικῶν τούτων λατρειῶν δὲν κατέστη εἰσέτι ἀληθῆς χριστιανικῆς γνῶσις, τούτου δ' ἕνεκα ὀφείλει ὁ ἔχων πλήρη γνῶσιν τῆς πίστεως εἰς Χριστὸν φιλανθρώπως νὰ ἀντιμετωπίξῃ τὰς ἀνησυχίας τῆς συνειδήσεως τῶν ἀδελφῶν ἐκείνων, ὅτινες δὲν ἀπηγγιστρῶθησαν εἰσέτι τελείως τῶν δοξασιῶν περὶ θυσίας καὶ εἰδωλοθύτων τῆς θρησκείας, ἣν ἐναγχος ἐγκατέλειψαν¹⁵³. Ἄλλοις λόγοις, οὐ μόνον ἡ χριστιανικὴ γνῶσις εἶναι συγχρόνως θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ, ἀλλὰ πρὸς τούτοις εἶναι γνῶσις θρησκευτικὴ περιλαμβάνουσα τὴν γνησίαν καὶ ἀληθῆ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην¹⁵⁴. Οἰκεῖοι καὶ εὐνοοῦμενοὶ τοῦ Θεοῦ φωτιζόμενοι καὶ ὀδηγούμενοι εἰς τὴν ἀληθῆ γνῶσιν εἶναι μόνον ἐκείνοι, ὅτινες ἀγαπῶσι τὸν Θεόν: «εἰ δὲ τις ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, οὗτος ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ»¹⁵⁵. Ὁ Ἀπόστολος προτίθεται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ

ἀληθῆς γνῶσις δὲν ἐπιζητεῖ τὸ ἴδιον αὐτῆς συμφέρον, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν τὸ συμφέρον καὶ τὴν πνευματικὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίον: «Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου»¹⁵⁶. Ὁ Ἀπόστολος δὲν ὁμιλεῖ ἐναυθὰ περὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, ἀλλὰ περὶ τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφούς τοιαύτης, ἣτις εἶναι καὶ ἡ ἀληθῆς γνῶσις. Ὅθεν, ἐκεῖνος ὅστις ἐπαναπαύεται ἐν τῇ ιδέᾳ ὅτι εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ μεριμνᾷ περὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, οὗτος δὲν κατέχει τὴν ἀληθῆ γνῶσιν, ἣτις, ὡς ἀλλαχοῦ ἀποφαίνεται ὁ θεὸς Παῦλος, ἐὰν δὲν ἀκολουθῆται ὑπὸ τῆς ἀγάπης οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει¹⁵⁷. Τῷ ὄντι ἡ ἀληθῆς τοῦ Θεοῦ γνῶσις ἀναπτύσσεται εἰς ἀγάπην εἰλικρινῆ πρὸς τὸν πλησίον, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς ἀγάπην πρὸς τὸν Θεόν. Ἀντάλλαγμα τῆς τοιαύτης ἀγάπης πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ πιστοῦ εἶναι ἡ ἀνάδειξις τούτου εἰς οἰκεῖον καὶ εὐνοοῦμενον τοῦ Οὐρανοῦ Πατρός. Ἡ φράσις «ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ» λαμβάνεται πάντοτε ἐν ἀγαθῇ ἐννοίᾳ, εἶναι δὲ σχετικῶς συνήθης ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἑλληνικῇ μυστικισμῶ¹⁵⁸, ἀλλὰ δὲν εἶναι σαφῆς παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ Παύλῳ ἐν σχέσει ἐξακρίσεως τῆς περὶ γνώσεως παλαιοδιαθητικῆς ἀντιλήψεως. «Ἰγνωρίζω» ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ δὲν ἀνυψοῖ μόνον τὴν διάνοιαν, ἀλλ' ὡσαύτως καὶ τὴν θέλησιν. Ἐπι μᾶλλον, ἡ πράξις αὐτῆ οὖσα ἐξ ὁλοκλήρου προσωπικῆ, οἰκειοποιεῖται τὸ γνωστὸν ἀντικείμενον, ὅπερ ἐν συνεχείᾳ διαθέτει¹⁵⁹. Ἡ φράσις «ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ» ἀναφέρεται συγ-

156. Α' Κορινθίους, 10,24. Πρβλ Α' Κορινθίους, 10,33, 13,5.

157. Α' Κορινθίους, 13,2.

158. Πρβλ. E. Norden, *Agnostos Theos*, Leipzig, 1913, σελ. 287 ἐξ. W. Bousset, *Kyrios Christos?*, Göttingen, 1921, σελ. 45-50. Ἐν τῇ μὴ θρησκευτικῇ Ἑλληνικῇ ἡ φράσις «ἔγνωσται ὑπὸ τινος» σημαίνει συχνάκις: εὐρίσκειται εἰς σχέσεις προσωπικὰς καὶ μάλιστα εἰς τοιαύτας οἰκειότητος ἢ στενῆς σχέσεως μετ' αὐτοῦ. Ἡ ἐν λόγῳ φράσις ἴσα δύναται πρὸς τὴν φράσιν «ἀπολαύω τῆς φιλίας σου». Πρβλ. Ματθαίου, 7,23. 25,12. Λουκᾶ, 13,17. «Οὐδεὶς ἀναγνώστης τοῦ Παύλου δὲν θὰ εἶχεν ἀπατηθῆ ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης: ἡ γνῶσις αὐτῆ περιλαμβάνει μίαν σχέσιν πνευματικὴν μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, τελεῖ δὲ ὑπὸ τοὺς ὄρους τῆς ἀγάπης». (J. Moffatt, *Love in the New Testament*, Londres 1929, σελ. 156).

159. Πρβλ. G. Bertram R. Bultmann, ἄρθρον γινώσκω, ἐν G. Kittel, *Th. Wört.* I, σελ. 699-705.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 365 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17-18 τεύχους.

151. Α' Κορινθίους, 8,1.

152. Α' Κορινθίους, 8,2.

153. Βλ. J. Héring, *La première Epître de Saint Paul aux Corinthiens*, Neushâtel-Paris, 1949, σελ. 64.

154. Πρβλ. Α' Ἰωάννου, 4,8 «ὁ μὴ ἀγαπῶν οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν».

155. Α' Κορινθίους, 8,3.

χρόνος και εις τὸ ἀντικείμενον τῆς εὐνοίας Αὐτοῦ και τῆς φροντίδος, ἣτις ἀρμόζει εις αὐτό. Οὕτως ὁ Γιαχβὲ γνωρίζει τὸν Μωϋσῆν, ὅστις εὔρε χάριν παρ' Αὐτοῦ: «Οἶδά σε παρὰ πάντας, και χάριν ἔχεις παρ' ἐμοί»¹⁶⁰. Οὗτος εἶναι συνεπῶς ὁ σκοπὸς τῆς θείας ἀρεσκείας. Ὁ θρηγῶδης Προφήτης Ἱερεμίας λέγει ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει αὐτὸν ἤδη πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, διὰ τοῦτο και καθαγιάζει και καθιερώνει τοῦτον ὡς Προφήτην τοῦ λαοῦ Αὐτοῦ, γεγονός, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ θεία γνώσις διαγιγνώσκει¹⁶¹ τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ἐν προκειμένῳ τὸν Προφήτην Ἱερεμίαν, ὃν ἀφώρισε ἀπὸ κοιτίας μητρὸς¹⁶² εἰς τὸ ὕψιστον ὑποῦργημα τῆς διακονίας τοῦ θεοῦ λόγου.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πολλάκις ἀποδίδει τὴν γνώσιν τῆς πίστεως, τεκμήριον τῆς θείας ἐκλογῆς, εἰς αὐτὴν τὴν προκαταρκτικὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ: «Νῦν δὲ γνόντες Θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ και πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλετε;»¹⁶³. Ὁ Ἀπόστολος ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς Γαλάτας, λέγει ὅτι ἡ κατὰ θαυμαστὸν τρόπον γενομένη ἐπιστροφή αὐτῶν, ἣτις ἀπειμάκρυνε τοὺς τῆς εἰδωλολατρίας και τῆς ἀγνωσίας τοῦ Θεοῦ και ὠδήγησεν εἰς τὴν γνώσιν τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ, δὲν ὀφείλεται: εἰς ἰδικὴν των πρωτοβουλίαν, ἀλλ' εἰς αὐθόρμητον συγκατάβασιν και χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἡ γνώσις τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου, ἐν μὲν τῷ παρόντι βίῳ εἶναι ἀτελής, ἐν δὲ τῷ οὐρανῷ τελεία: «Βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς και ἐπεγνώσθη»¹⁶⁴. Ὁ ἄνθρωπος θὰ μεταπηδήσῃ ἀπὸ τὸ σκοτὸς εἰς τὸ φῶς τὸ αἰώνιον και τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς: «ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, ἐν τῷ φωτί σου ὀφθόμεθα φῶς.»¹⁶⁵. Ἡ ἀγάπη, ὡς και πᾶσα ἄλλη ἀρετὴ εἶναι δῶρον τοῦ Θεοῦ. Ἀδύνατον νὰ ἀγαπᾷ ὁ χριστιανός, ἐὰν πρότερον δὲν ἐγένετο τὸ ἀντικείμενον τῆς θείας γνώσεως: νὰ διαγνωσθῆ δηλαδὴ ἰδιαιτέρως και τεθῆ ἐν στενῇ και ἀδιασπᾶστῳ σχέσει μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὅστις τέλος δωρεῖται αὐτῷ τὴν ἀγάπην ταύτην. Τῇ ἀληθείᾳ, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δὲν διατυπῶι τὴν ἀρχὴν ταύτην ὑπὸ τύπον διδασκαλικόν, ἀλλ' ἀποφαίνεται περὶ τοῦ ἔργου τῆς ἀγάπης ὡς πρωτοβουλίας φιλοστόργου και γενναιοδώρου αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐκφρασθείσης εἰς ὄρον τῆς γνώσεως: «οὗτος ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ», ὅπερ ἰσοδυναμεῖ: ἀγαπᾶται και ἐκλέγεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Δια-

πιστοὶ τις ἐναυθᾶ τὸν ὑφιστάμενον στενὸν σύνδεσμον μετὰ τῆς θείας ἀγάπης και τῆς ἐκλογῆς, ἣτις προσδιορίζεται διὰ τοῦ ρήματος προγιγνώσκειν¹⁶⁶, καθ' ὃ ὁ Ἅγιος Θεὸς διὰ τῆς παγγνώσις Αὐτοῦ προεγνώρισεν ὡς ἀξίους, ἀνθρώπους κατὰ πάντα ἐπαρέτους, οὗς και προῶρισεν ἵνα καταστῶσιν ὅμοιοι πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ¹⁶⁷. Ἐν τῷ προορισμῷ τούτῳ οὐδὲν τὸ ἀδίκον και αὐθαίρετον δύναται τις νὰ ἀνακαλύψῃ. Ὁρθῶς και ὁ Θεοφύλακτος σημειοῖ: «Προγιγνώσκει τοὺς ἀξίους τῆς κλήσεως, εἶθ' οὕτω προορίζει... Προορισμὸν δὲ νοήσεις τὸ ἀμετάθετον τοῦ Θεοῦ ἀγαθὸν θέλημα»¹⁶⁸. Ὁ Παῦλος μνημονεύει τῆς ἀγάπης τῶν χριστιανῶν πρὸς τὸν Θεόν, ἐκεῖ ἔθα τὸ καίμενον ἀναφέρει τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην¹⁶⁹. Τῷ ὄντι, ἀφῶ ἡ ἀγάπη, ἀποδιδόμενη πρῶτον εἰς τὸν Θεόν, εἶναι ἡ αὐτὴ ἀγάπη, δι' ἣς ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ ἑαυτὸν και τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι δὲ αὐτὴ δῶρον τοῦ Θεοῦ ἐμφυτον εἰς τὸν πιστόν. Ἀκριδέστερον, ἡ θρησκεία και ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ, οὕσα ἀποκεκαλυμμένη και ἐμφυτος γνώσις, ἐπιτρέπει ἐσωτερικῶς δεσμούς: πίστιν και ἀφοσίωσιν εἰς τὸν μόνον ἀληθῆ Θεόν και ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον. Ἐὰν ὁ χριστιανός ἐφαρμύζει ἐμπράκτως τὴν τοιαύτην διδασκαλίαν, ἀποδεικνύεται περιφανῶς ἡ ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Θεοῦ γνώσις και ἀγάπη Αὐτοῦ¹⁷⁰. Ἡ διδασκαλία αὕτη εἶναι αὐθεντικὴ και βασιλικωτάτη¹⁷¹. Ἡ πρὸς τε τὸν Θεόν και τὸν πλησίον ἀπερίοριστος ἀγάπη τοῦ πιστοῦ ἄγει πρὸς τὴν ἔνωσιν τούτου μετὰ τῆς θείας θελήσεως και τὴν πίστιν τὴν ἀκλόνητον εἰς τὴν ὑγιαίνουσαν διδασκαλίαν¹⁷². Ἡ ἀρετὴ αὕτη ἐμφυτος οὕσα χαρακτηρίζει τὴν ἀληθῆ και γνησίαν χριστιανικὴν ζωὴν,

166. Ρωμαίους, 8,29. 11,2.

167. Βλ. Ρωμαίους, 8,29.

168. Θεοφύλακτου, Ἐρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους Ἐπιστολήν, MPG, 124, 451 D.

169. Βλ. H. D. Wendland, Die Briefe an die Korinther^s, Göttingen, 1958, σελ. 49.

170. Αἱ ἰδέαι αὗται τῆς γνώσεως περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον και τῆς συγκεκριμένης πραγματοποίησεως εἶναι τόσο ἐναλλάξιμοι, ὥστε ὁ Παῦλος θὰ δυνηθῆ νὰ ἐκφράσῃ τὴν αὐτὴν ἰδέαν ὑπὸ σχήματα ποικιλώτερα: «Ἐὰν τις γνωρίζῃ ἡ ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἀγαπᾷ και τὸν πλησίον αὐτοῦ.» Πρβλ. Ἐβραίους, 8,11-12.

171. Ἀντίθετος ἐξ ὀλοκλήρου τῆς χριστιανικῆς ταύτης διδασκαλίας εἶναι ἡ ἀνθρωποκεντρικὴ τοιαύτη: «Connais-toi toi meme». Ἄλλὰ ὁ Πλάτων, δὲν ἐπενόησεν αὐτὸς τὴν μαιευτικὴν τοῦ ἀληθοῦς και τοῦ πραγματικοῦ, διότι τοῦτο ἦτο ἔργον τοῦ Θεοῦ (Θεαίτητος 150d. Ἀλκιβιάδης 105e). Ὁ μῦθος τοῦ σπηλαίου ἐκθέτει τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ ἐντὸς τῆς τάξεως τοῦ νοητοῦ: «αὐτὴ κυρία ἀλήθεια και νοῦν παρασχομένη, και ὅτι δεῖ ταύτην ἰδεῖν τὸν μέλλοντα ἐμφρόνως πράξειν ἡ ἰδία ἡ δημοσίαν» (Πολιτεία 517c). Οἱ Κορίνθιοι ἠδύνατο ὅθεν νὰ ἐνοήσουν ὅτι δὲν γνωρίζει τις, ἐὰν κατέχη τελείαν γνώσιν, συγχρόνως θεωρητικὴν και πρακτικὴν ἢ ἐν τῷ μέτρῳ ὅπου ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεόν και δίδεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

172. Β' Τιμοθέου, 4,3. Τίτου 1,9.

160. Ἐξόδου, 33,12-13, 17-18.

161. Ἱερεμίου, 1,5: «πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε και πρὸ τοῦ σε ἐξελεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε, προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε». Πρβλ. Ἡσαίου, 63,15-16. Ναούμ, 1,7. Ψαλμὸς, 1,6. Β' Τιμοθέου, 2,19. Πρβλ. C. Spicq, Saint Paul. Les Epitres Pastorales, Paris, 1947.

162. Πρβλ. Γαλάτας, 1,15.

163. Γαλάτας, 4,9.

164. Α' Κορινθίους, 13,12.

165. Ψαλμὸς, 35,10.

περιλαμβάνει δε ταυτόχρονα την άφοσίωσιν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφούς.

Ὁ Παῦλος ἐν τῇ Β' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῇ αὐτοῦ (9,7), τέλειος ὢν γνώστης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, παραθέτει τὸ χωρίον τῶν Παροιμιῶν 22,8 «ἄνδρα ἱλαρὸν καὶ δότην εὐλογεῖ ὁ Θεός», διὰ τὴν διδασκίαν τοὺς χριστιανούς τῆς Κορίνθου ὅτι ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ τὸν μετὰ προθύμου καὶ εὐχαρίστου διαθέσεως ἐλεοῦντα τοὺς ἐπιδομένους βοήθειας καὶ ἐνισχύσεως. Καὶ τῷ ὄντι, ὁ ἀγαπώμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τελεῖ ὑπὸ τὴν εὐνοίαν Αὐτοῦ κυριαρχούμενος πάντοτε ὑπὸ ὑψηλῶν σκέψεων καὶ φρονημάτων, ἅτινα καθιστοῦν τούτον πάντοτε καὶ ἐν παντὶ δότην ἱλαρὸν. Ὁ Ἀπόστολος ἐκθέτει τὰ ὑπ' Αὐτοῦ ληφθέντα μέτρα πρὸς βοήθειαν καὶ ἀνακούφισιν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν τῶν πενήτων τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, Ἱερουσαλήμ. Διὰ τοῦτο συνιστᾷ θερμῶς τὸν ἔρανον τούτου ὑπογραμμίζων ἅμα τὰς διαθέσεις καὶ τὰ ἐλατήρια τῆς ἀληθοῦς χριστιανικῆς ἀγαθοεργίας. Ὁ Ἀπόστολος ὑποδεικνύει εἰς τοὺς ἀναγκάστιας τῆς ἐπιστολῆς, ὅπως τὰς ἀγαθοεργίας αὐτῶν πρὸς τοὺς πάσχοντα καὶ δυστυχεῖς χαρακτηρίζῃ διάθεσις ἀγαθῆ, εἰς τρόπον ὥστε ὁσημέραι νὰ καθίστανται εὐεργετικώτεροι, παρέχοντες ἀφθόνην ἐκ τῶν ἀγαθῶν των πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς. Ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐν τῷ ὅποιῳ ἡ ἀγαθοεργία καὶ ἐλεημοσύνη ἐξιδανικεύθη διὰ τῆς μνημειώδους τοῦ Κυρίου διδασκαλίας¹⁷³, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον διὰ τοῦ λαμπροῦ καὶ ἀπαστρέπτοντος Αὐτοῦ παραδείγματος, «ὅς διήλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου»¹⁷⁴, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ προχριστιανικῷ κόσμῳ ἡ ἀγαθοεργία καὶ ἡ βοήθεια τῶν πασχόντων ἐθεωρεῖτο ὡς ὑψηλὴ καὶ εὐγενὴς ἀρετὴ¹⁷⁵.

Ὁ Παῦλος μετὰ πολλῆς τῆς λεπτότητος ἅμα καὶ δεξιότητος ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἐπαινεῖ μὲν τούτους διὰ τὴν καθόλου αὐτῶν ἀρετὴν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, προτρέπει δὲ τούτους διεγείρων τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν, ὥστε εἰς τὴν διενεργουμένην λογίαν ἀνταποκριθῶσι προθύμως. Ὁ Ἀπόστολος ἐπιμελῶς ἀποφεύγει πᾶν ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ γεννήσῃ ἔστω καὶ ἀπλὴν ὑποψίαν εἰς τοὺς Κορινθίους, ὅτι διατάσσει τούτους ἐξουσιαστικῶς ὅπως συμμορφωθῶσιν εἰς τὴν παράκλησίν του. Ὁ Παῦλος δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς τακτικῆς ἀποβλέπει, ὅπως οἱ Κορινθιοὶ προθύμως ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὴν πρόσκλησιν αὐτοῦ οὐδόλως δυσανασχετήσουν καὶ θεωρήσουν ὡς βάρος τὸ καθῆκον αὐτῶν νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἀδελφούς τῶν Ἱεροσολύμων. Οὐδεὶς

κατὰ τὴν ἀποψιν τοῦ Ἀποστόλου ἐπιτρέπεται νὰ ἀπουσιάσῃ ἀπὸ τὸ προσκλητήριον τοῦ ὑψηλοῦ τούτου πρὸς τοὺς πτωχοὺς καθήκοντος, διότι πᾶσα ἀπουσία καὶ δυσανασχετήσις δυσμενεῖς τὰς ἐπιπτώσεις θὰ ἔχῃ ἐπὶ τούτων, ὡς ἀκριθῶς καὶ εἰς τὸν νεανίσκον ἐκείνον πλούσιον, ὅστις, ὅτε ὁ Κύριος εἶπεν εἰς αὐτόν: «ὑπάγε, ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ δὸς [τοῖς] πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. Ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπῆλθεν λυπούμενος, ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά»¹⁷⁶, ἐλυπήθη σφόδρα.

Τούναντιον οἱ Κορινθιοὶ ὀφείλουν, ὅπως ἐκφράξωσι διὰ τῆς χαρᾶς αὐτῶν τὴν καθαρότητα τῆς ἐλεημοσύνης ἅμα δὲ καὶ τὸ ἀδίαστον ταύτης. Ἡ χρῆσις ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου τοῦ ἐπιθέτου ἱλαρός¹⁷⁷ (= φαιδρὸς, εὐθυμὸς), ἐξαιρεῖ ἐμφατικῶς τὸ ἀυθόρμητον¹⁷⁸ τῆς πράξεως τῆς ἀγαθοεργίας, οὕσης ἀποτελέσματος τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης. Ὁ ἱλαρὸς δότης κατὰ συνέπειαν ὀφείλει, κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀπόστολον, νὰ ἐκτελῇ τὰς πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ θείας ἐντολὰς ἀγογγύστως: «πάντα ποιεῖτε χωρὶς γογγυσμῶν καὶ διαλογισμῶν»¹⁷⁹. Ὁ εὐεργέτης καὶ ὑπηρετῶν τοὺς ἄλλους ἐπιτελεῖ ὕψιστον καὶ θεάρεστον ἔργον, δι' ὃ καὶ ἀναδεικνύεται μέγας καὶ ἐνδοξὸς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἡδὴ ἡ ἀγαθοεργία ἐκθύμως παραγγέλλεται καὶ συνιστᾶται εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Θεοῦ: «Διδούς δώσεις αὐτῷ καὶ δάνειον δανεῖς αὐτῷ ὅσον ἐπιδέεται, καὶ οὐ λυπηθήσῃ τῇ καρδίᾳ σου διδόντος σου αὐτῷ, ὅτι διὰ τὸ ρῆμα τοῦτο εὐλογῆσαι σε Κύριος ὁ Θεὸς σου ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις καὶ ἐν πᾶσιν, οὐ ἂν ἐπιβάλῃς τὴν χειρὰ σου.»¹⁸⁰. Ὁμοίως καὶ ὁ Σεραχιδῆς συνιστᾷ: «ἐν πάσῃ δόσει ἱλάρωσον τὸ πρόσωπόν σου καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἀγίαςον δεκάτην»¹⁸¹, ὁ δὲ σοφὸς Σολομῶν ἐν τῷ

176. Μάρκου, 10,21-22.

177. Τὸ οὐσιαστικὸν ἱλαρότης εἶναι σχεδὸν συνώνυμον πρὸς τὸ οὐσιαστικὸν ἀπλότης (Ρωμαίους, 12,8).

178. Ὁ Παῦλος εἶχεν ἤδη ὑπογραμμίσαι τὴν πρωτοβουλίαν τῶν Κορινθίων («αὐθαίρετος» Β' Κορινθίους, 8,17) πρβλ. Β' Κορινθίους, 8,10 αὐτὸ μόνον τὸ ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν». Ὁμοίως πρβλ. Β' Κορινθίους, 8,11 «ἢ προθυμία τοῦ θέλειν». Ἡ σπουδὴ αὕτη (Β' Κορινθίους, 8,17) εἶναι τὸ τεκμήριον τῆς γνησιότητος τῆς ἀγάπης (Β' Κορινθίους, 8,8). Καὶ ὁ Ἀθήναιος (I, 4,6), κατὰ τὴν μετακλασσικὴν ἀρχαιότητα χρησιμοποιοῖ τὴν λέξιν ἱλαρός: «ὁ θυρωρὸς ἱλαρός».

179. Φιλιπησίους, 2,14.

180. Δευτερονόμιον, 15,10.

181. Σοφία Σειράχ, 15,8. Πρβλ. Ἐξόδου, 25,2. 35,25. Β' Παρὰλειπομένων, 29,31. Ἡ λέξις ἱλαρός χρησιμοποιεῖται περὶ τῆς σελήνης ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (Περὶ Ὀφείας, 2,920c), ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀριστοφάνους (Βάτραχοι, 455) περὶ τοῦ ἀκτινοβόλου ἡλίου, ἢ περὶ τοῦ λαμπροῦ χρυσοῦ (P. Leid. X, 3,12), καὶ μάλιστα περὶ τοῦ ἀκτινοβόλου προσώπου τοῦ ἀνθρώπου (Ἔσθθη, 5,1) ἢ τοῦ Θεοῦ (Ἰώβ, 33,26) ἢ καρδίας εὐτυχούς (Σοφία Σειράχ, 13,25) — ἰδιαιτέρως παρὰ τῷ σοφῷ (Φίλων, De plant. 166-167) — ἢ τῆς εὐνοίας πρὸς τοὺς ἄλλους (Παροιμίαι, 18,22. 19,12). Πρβλ. ἕλεως κυρίως πρὸς τοὺς μαγι-

173. Ματθαίου, 6,1-4.

174. Πράξεων, 10,38.

175. Βλ. Εὐριπίδου, Ἐρεχθέα ἐν Α' Λυκούργου κατὰ Λεωκράτους, 100: «τὰς θάριτας ὅστις εὐγενῶς χαρίζεται». Σενέκα, De benef. II, 1. Πρβλ. E. F. Bruck, Ethics V.S. Law. St. Paul, the Fathers of the Church and the «cheerful Giver» in roman Law, ἐν Traditio, II, 1944, σελ. 97-121. L. Wergler, Die Quellen des römischen Rechts, Vienne, 1953, σελ. 298.

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΑΣΤΙΚΗΣ* ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ

Η ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΑΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟΥ ΔΙΗΜΕΡΟΥ*

Ἀπὸ τοῦ νέου ἔτους 1981 καθιερώθη καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὡς γνωστόν, ἡ πενθήμερος ἐβδομαδιαία ἐργασία¹ διὰ τὰς Δημοσίας Ὑπηρεσίας

(Ἵπουργεῖα, Σχολεῖα κλπ), ὅπως τοῦτο συνέβαινε ἀπὸ καιροῦ ἤδη καὶ δι' ὠρισμένας ἰδιωτικὰς Ἐπιχειρήσεις (Τραπεζαίαι, Ἐταιρεῖαι κ.λπ.).

* Ὁ ὅρος ἀναφέρεται εἰς τὸ φυσικόν, κοινωνικόν καὶ πολιτιστικόν περιβάλλον τῆς πόλεως. Τὸ παρὸν ἄρθρον βασίζεται ἐπὶ τῆς εὐρύτερας μελέτης τοῦ γράφοντος, ὑπὸ τὸν τίτλον: Τὸ σύγχρονον ἀστικὸν περιβάλλον, ὡς ποιμαντικὸν πρόβλημα, Ἀθήναι, 1980, (Διδακτορικὴ διατριβή). Αἱ ἐκ τῆς μελέτης ταύτης ἀναφερόμεναι ἐνταῦθα παραπομπαὶ σημειοῦνται διὰ τοῦ στοιχείου (Π).

1. Ἡ ἐβδομαδιαία ἐργασία ὡς θεία Ἐντολή ἀπὸ

τῆς ἐποχῆς τοῦ Μωϋσέως (1400 π.Χ.) ἦτο ἐξαήμερος (πρβλ. 4ην Ἐντολήν: «Ἐξ ἡμέρας ἐργᾶ», Ἐξοδ. κ' 9). Ἡ καθιέρωσις πενθημέρου ἐβδομαδιαίας ἐργασίας ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν τῆς ἐργασίας ὡς κοινωνικοῦ θεσμοῦ καὶ, εἰδικώτερον, κατάρτησιν τῶν ἐργαζομένων, οἵτινες ἠγωνίσθησαν ἐναντίον τῶν καταπιεστικῶν συνθηκῶν ἐργασίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως (1750 μ.Χ.) μέχρι σήμερον. Ἡ ἀλλαγὴ αὕτη δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ, ὡς ἔχουσα

ἱερῶν διδλίων τῶν Παροιμιῶν ἐπιβεβαιοῖ: «Ἄνδρα ἱλαρὸν καὶ δότην εὐλογεῖ ὁ Θεός»¹⁸². Ἡ ἀνωτέρω διδασκαλία τοῦ Προφητᾶνακτος ἐμπνέει τὸν Παῦλον¹⁸³, ὅστις ἀντικαθιστᾷ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἀγάπης Αὐτοῦ, ἥτις, κατὰ τὴν μνημειώδη τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλίαν¹⁸⁴, εἶναι ἡ πηγὴ πάσης ἀγαθοεργίας. Ἡ δοξομακία καὶ ἀγαθοεργία εἰς τοὺς ἀναξίως πάσχοντας ἀποβαίνει ὠφέλιμος καὶ λυσιτελής, ὅταν ὁ ἐνεργῶν ταύτην ἐμπνέηται: ἐξ ἐλατηρίων ἀγνῶν, ἀποβλέπει δὲ εἰς τὴν ἀνακούφισιν τῶν πασχόντων. Οὕτως, ἡ μετὰ χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης διακονία καὶ θεραπεία τῶν ἀναγκῶν τοῦ πλησίον εἶναι πάνυ εὐπρόσδεκτος καὶ εὐάρεστος τῷ Θεῷ, ὅστις μόνον: «τοιούταις θυσίαις εὐαρεστεῖται»¹⁸⁵. Τὸν Θεόν, κατὰ τὴν ρητὴν διδασκαλίαν

τοῦ Θεοανθρώπου Σωτῆρος, ἀγαπᾷ μόνον ἐκεῖνος ὅστις ἐγκολποῦται τὰς ἀγίας Αὐτοῦ ἐντολάς καὶ φυλάττει ταύτας. Ἡ ἀνταμοιβὴ τοῦ ἀγαπῶντος εἰλικρινῶς τὸν Θεὸν εἶναι μεγίστη. Οὗτος θὰ ἀγαπηθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅστις θὰ φωτίσῃ τὴν διάνοιαν καὶ θὰ ἀποκαθάρσῃ τὴν καρδίαν αὐτοῦ διὰ τῆς θείας Χάριτος, δι' ἧς θὰ εὐδοκίμησῃ εἰς τὴν νέαν πνευματικὴν ζωὴν καὶ οὕτω θὰ καταστῆ ὁ Θεὸς φανερός εἰς αὐτόν. Ὁ θεολόγος Εὐαγγελιστῆς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, τῆς τηρήσεως δηλαδὴ τῶν ἐντολῶν τοῦ Ἁγίου Θεοῦ ὑπὸ τοῦ πιστοῦ σημειοῖ: «Ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτόν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν»¹⁸⁶. Ἡ ἀγαθοεργία, ἡ πρὸς τοὺς πτωχοὺς ἐκ καρδίας εἰλικρινοῦς καὶ ἀγαθῆς γενομένη, οὐ μόνον δεκτὴ γίνεται παρὰ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ θεωρεῖται: ὑπ' Αὐτοῦ ὡς γενομένη εἰς Αὐτόν προσωπικῶς. Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὴν τελικὴν κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν, ὡς ἐδίδαξεν Αὐτὸς ὁ Σωτῆρ εἰς τὴν μνημειώδη περὶ κρίσεως τῆς ἀνθρωπότητος περικοπήν¹⁸⁷, θὰ ἐξετάσῃ Οὗτος ἐὰν ἤσκησαν οἱ ἄνθρωποι τὴν περιεκτικὴν καὶ θεμελιώδη ἀρετὴν τῆς ἀγαθοεργίας, δι' ἣν καὶ θὰ στεφανωθῶν αἰωνίως ὑπ' Αὐτοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀπανθρώπους καὶ ψευδωνύμους χριστιανούς, οἵτινες θὰ κολασθῶσιν αἰωνίως: «Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι: εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον»¹⁸⁸.

κοὺς πατέρους (P. Lond. XLVI, 416* Πρβλ. R. Bultmann, ἄρθρον ἱλαρός, ἐν G. Kittel, Th. Wört. III, 298). Περὶ τοῦ γενναιοδωροῦ, οὐτινος αἱ πράξεις συμφωνοῦσι πρὸς τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ καρδίαν. Πρβλ. Φίλωνος, De Spec. leg. IV, 74: «Ὁ πλούσιος ἄργυρον καὶ χρυσὸν οἴκοι συναγαγὼν ἄφθονον θησαυροφυλακείτω, προφερέτω δ' εἰς μέσον ἵνα τὸ σκληροδίαιτον τῶν ἀπόρων ἱλαραῖς μεταδόσσει λιπαίνῃ».

182. Παροιμίαι, 22,8. Ἐν τινι ἐπικηδεῖ ἐπιγράμματι τοῦ Α' π.Χ. αἰῶνος οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Ἀμμωνίου ἐγκωμιάζουσι τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ Πατρὸς των: «γλάθιας ἐκπλήκτους ἱλαράς... ἱλαρῶς τέρπεσιν εὐφροσύνης». (Suppl. Epigr. graec. III, 774, I. 5 καὶ 8).

183. Ρωμαίους, 12,8: «ὁ ἐλεῶν ἐν ἱλαρότητι».

184. Ματθαίου, 5,45-48. Πρβλ. Φιλιπησίους, 4,19.

185. Ἐβραίου, 13,16. Φιλιπησίους, 4,18. Ἰακώβου, 1,27. Β' Κορινθίους, 9,7. Ἐβραίου, 1,9. Ἀποκάλυψις, 12,11. Παροιμίαι, 22,8.

186. Ἰωάννου, 14,21.

187. Ματθαίου, 25,31-46.

188. Ματθαίου, 25,46.

† Ὁ Σισανίου καὶ Σιατίστης ΑΝΤΩΝΙΟΣ

Ούτως, ήρχισε να ισχύη και παρ' ήμιν, ως νέος κοινωνικός θεσμός ή άργία² του έβδομαδιαίου Διημέρου Σαβάτου - Κυριακής (σημειούμενον εις τό έξής ως ΣΚ), κατά τά ισχύοντα από πολλών έτών εις όλας τάς χώρας τής Εύρώπης και τής Αμερικικής (τό γνωστόν Week - end)³:

Η καθιέρωσις αύτη αποτελεί έν άκόμη έπαναστατικόν γεγονός διαρθρωτικής άλλαγής τής έλ-

κατ' ανάγκην αντίβιβλικόν ή αντίθεον χαρακτήρα. Η έργασία ως θεία Έντολή παραμένει. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικόν, ότι ό ά' Κανών τών άγ. Αποστόλων Πέτρου και Παύλου προβλέπει πενήτημερον έργασίαν διά τούς λαϊκούς: «πέντε ήμέρας οί λαοί έργαζέσθωσαν, σαββάτω δε και Κυριακή τή Έκκλησία σχολαζέτωσαν, διδασκόμενοι τήν εύσέβειαν» τό μόν γάρ (=Σάββατον) δημιουργίας έχει τρόπον, ή δε (=Κυριακή) Αναστάσεως». Αλλωστε, ή περί έξαήμερου έργασίας έντολή αναφέρεται εις τόν άγρότην κυρίως άνθρωπον, όστις ήργάζετο έλευθέρας και ήτο ό ίδιος ρυθμιστής του ώραρίου τής έργασίας του. Έν τή συγχρόνω άστική κοινωνία ό άνθρωπος άπώλεσε τήν ανεξαρτησίαν τής έργασίας του και έπαισε να είναι ό ρυθμιστής του ώραρίου του. Δι' ό και ή έργασία έγινετο άπρόσωπος, αλλά και περισσότερον κοπιαστική. Η συντόμευσις έπομένως του χρόνου έργασίας είναι μέτρον δικαιοσύνης διά τόν εργαζόμενον σύγχρονον άνθρωπον. Ο J. Fourastié εις τό βιβλίον του «Αί 40.000 ώραι» (Laffont-Gonthier), λέγει, ότι, μεταξύ του 2050 και 2100 μ.Χ. ό άνθρωπος, έν τώ χρονικώ διαστήματι του βίου του, όπερ θά έπιμηκύνεται όλονέν και περισσότερον, θά έργάζεται συνολικώς 40.000 ώρας, αλίνας θ' αντιπροσωπεύουν «33 έτη έργασίας, έναντι 50 σήμεραν, 12 έβδομάδας έτησιου άργίας, έναντι 4 σήμεραν και 30 ώρας έβδομαδιαίας έργασίας, έναντι 48 σήμεραν», Le temps du loisir, έν Informations Catholiques, No 238/1965, σελ. 20. Βλ. J. Dumazedier, Vers une civilisation du loisir? Seuil, 1962.

2. Η έβδομαδιαία διακοπή τής έργασίας αποτελεί έξ ίσου θεϊαν έντολήν (πρβλ. συνέχειαν 4ης Έντολής: «τή (δδ) ήμέρα τή έβδομή σάββατα Κυρίω τώ Θεώ σου· ου ποιήσεις έν αύτē πάν έργον», Έξοδ. κ' 10-11). Οί Ισραηλίται, πρός ους κυρίως άπευθύνεται ή Έντολή, έτήρουν και τηρούν τό Σάββατον, ως ήμέραν έβδομαδιαίας άργίας (θρησκευτικής και κοινωνικής). Οί πρώτοι Χριστιανοί, όπως είδομεν προηγούμενως (ύποσημ. 1), έτήρουν διήμερον έβδομαδιαίαν άργίαν (Σαββάτου και Κυριακής). Αργότερον όμως ή Έκκλησία (τόν Δ' αί.). λόγω του στενού Ιουδαϊκού-χριστιανικού χαρακτήρος τής κοινωνικής δομής και πρός άρσιν πάσης παρεξηγήσεως, ότι, οί Χριστιανοί, μη εργαζόμενοι κατά τό Σάββατον «συνεορτάζου» μετά τών Ιουδαίων, άπηγόρευσε τήν άργίαν του Σαββάτου («ου δεί Χριστιανούς Ιουδαΐζειν και έν τώ σαββάτω σχολάζειν, άλλ' εργαζέσθαι αυτούς έν τή αύτē ήμέρα», Λαοδικείας ΚΘ', ΑΖ'). Ο κίνδυνος όμως ούτος δέν ύφίσταται πλέον σήμεραν.

3. Είς τήν καθιέρωσιν και επέκτασιν παγκοσμίως τής άργίας του Διημέρου ΣΚ συνέβαλεν άναμφιβόλως και τό Ιουδαϊκόν στοιχείον, δι' έμπορικούς κυρίως λόγους.

ληνικής πραγματικότητας⁴, με ιδιαιζούσας έπιπτώσεις επί του κοινωνικού⁵, πολιτιστικού και θρησκευτικού βίου τών Έλλήνων και δή του όρθόδοξου ποιμνίου.

Τάς έπιπτώσεις ταύτας καλείται ήδη να έντοπίση και μελετήση ή Όρθόδοξος Ποιμαντική Έπιστήμη, τά πορίσματα τής όποίας, έν συνεχεία, δέον να έφαρμογή έπειγόντως ή ποιμαντική διακονία τής Έκκλησίας.

Έπιθυμούντες να συμβάλωμεν πρός τήν κατεύθυνσιν ταύτην, θά έπιχειρήσωμεν έν τώ παρόντι να έπισημάνωμεν τάς κυριώτερας ποιμαντικές έπιπτώσεις εκ τής καθιέρωσεως τής άργίας του έβδομαδιαίου Διημέρου και να διατυπώσωμεν σκέψεις τινάς περί τών μέτρων, άτινα δέον να ληφθούν πρός αντιμετώπισιν τών προκυπτόντων ποιμαντικών προβλημάτων.*

Α' ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Η καθιέρωσις τής άργίας του Διημέρου ΣΚ έγένητο εύμενώς άποδεκτή υπό τής έλληνικής κοινής γνώμης, κατά δηλώσεις τόσοσν τών ύπευθύνων παραγόντων, όσοσν και άπλών πολιτών τής Χώρας μας εις τά Μέσα Ένημερώσεως (Τύπον, Τηλεόρασιν κ.λπ.)⁶. Είς τάς δη-

4. Το γεγονός αυτό θά επηρεάση ιδιαιτέρως δύο περίπου εκατομύρια εργαζόμενους Έλληνας, ήτοι 150.000 Δημοσίους Υπαλλήλους, 1.000.000 παιδιά του Δημοτικού και του Νηπιαγωγείου, 600.000 μαθητάς τών Γυμνασίων και τών Λυκείων 70.000 Διδασκάλους και Νηπιαγωγούς, μερικώς δεκάδας χιλιάδας εργαζόμενους εις ΝΠΔΔ και Ιδιωτικάς Έπιχειρήσεις κ.λπ. Βλ. Κ. Παπαπέτρου, Πενθήμερο, έν Ταχυδρομός, 5 Φεβρ. 1981. Περιοδ. Τά Νειάτα, Ιούλιος 1980, σελ. 92.

5. Ιδιαιζούσας έπιπτώσεις δύναται να έχη ή άργία του ΣΚ εις τήν έργαζόμενην Έλληνίδα, σύζυγον και μητέρα. Υπάρχει δηλαδή τό ένδεχόμενον ό σύζυγος, τά παιδιά και οί γέροντες γονείς να έξέρχονται δι' άναφυχήν και αύτη να παραμένη εις τήν οικίαν διά τήν διεκπεραίωσιν τών βαρυτέρων έβδομαδιαίων οικιακών εργασιών.

Παρομοίως και σοβαριώτερας έπιπτώσεις δύναται να έχη ό θεσμός ούτος εις τά παιδιά, διά τά όποια ή άργία του ΣΚ ίσως σημαίνει μίαν όλόκληρον ήμέραν άκόμη (τό Σάββατον) περιορισμόν έντός ένός στενού διαμερίσματος και πολύωρον καθήλων ένπρός εις τό «μαγικό κουτί» τής Τηλεοράσεως. Βλ. Κ. Παπαπέτρου, έν θ' άνω τ.

* Σημειωτέον, ότι αι άναφερόμεναι κατωτέρω έπιπτώσεις, καθώς και τά προτεινόμενα μέτρα βασίζονται επί στοιχείων τής σχετικής βιβλιογραφίας. Διά τάς άκριβείς διακυμάνσεις τών έπιπτώσεων τούτων έν τινι συγκεκριμένη περιοχή, ως λ.χ. έν τή Μείζονι Περιοχή Αθηνών κ.λπ., απαιτούνται ειδικάί έρευναί και μελέται «θρησκευτικής Κοινωνιογραφίας». Βλ. Π. 66.

6. Είς τάς εκδηλώσεις ταύτας δέν πρέπει να άποσιωπήται και ή συμβολή τής χριστιανικής Έκκλησίας διά τήν άνάπαυσιν τών εργαζόμενων. Καθ' όσον, εις παλαιότερους χρόνους, ότε ούδέν ώραριον έργασίας ίσχυεν και ό έλεύθερος χρόνος ή ή «σχόλη» ήτο προνόμιον μόνον τών δλίγων, κυρίως τών πλου-

λώσεις αυτές ετονίσθησαν κυρίως δύο αναμφισβήτητα πλεονεκτήματα του νέου θεσμού: η ανάπαυσις εκ τής εργασίας και ο περισσότερο χρόνος επικοινωνίας μεταξύ των (εργαζομένων) μελών τής οικογενείας (γονέων και τέκνων). Πέρα όμως των δύο αυτών θετικών στοιχείων, η Διήμερος άργία, συνδυαζομένη μετά τής κινητικότητας⁷ τής αστικής κοινωνίας, δημιουργεί προβλήματα ποιμαντικής φύσεως, τινά των οποίων είναι και τὰ ακόλουθα:

1. Περαιτέρω διάλυσις τής ενοριακής ευχαριστιακής Συνάξεως τής Κυριακής.

Οι κάτοικοι των πόλεων, ως γνωστόν, συνδυάζουν τον ελεύθερον χρόνον των άργιών με "Εξοδο"⁸ εκ

Κυριακή πρωί! Χιλιάδες μετακινούμενοι μακράν του ένοριακού Ναού...

σιών, οίτινες δέν ηργάζοντο, άλλ' έρρυθμίζον τήν εργασία των άλλων, ή μόνη δυνατότης ελευθέρου χρόνου διά τας λαϊκάς μάζας προσεφέρετο υπό τής Έκκλησίας διά τής άργίας τής Κυριακής και των Έορτών. Βλ. ΙΙ, 91.

7. Πρόκειται διά τόν σύγχρονον φαινόμενον τής εύκόλου μετακινήσεως των ανθρώπων έν τώ γεωγραφικώ χώρῳ, διά των μέσων ταχείας ή και ταχυτάτης μεταφοράς. «Ο σύγχρονος κάτοικος των πόλεων είναι εις μετανάστης, έν συνεχή μετακινήσει εύρισκόμενος», J. Labbens, L' Eglise et les centres Urbains, Spes, 1958, σελ. 21.

8. Είς Αθήνας, έκαστον Σαββατοκύριακον (ιδίως τόν θέρος) έξέρχονται 40.000 ιδιωτικά αυτοκίνητα, 10.000 Πούλμαν και

των κατοικωμένων περιοχών, διά τής χρησιμοποίησεως των ηυξημένων δυνατοτήτων μετακινήσεως, τὰ όποία παρέχει ο σύγχρονος τρόπος ζωής (Ι.Χ. αυτοκινήτων, Λεωφορείων κλπ). Αι δυνατότητες αυτές συντελέσαν, ώστε όλονέν και περισσότεραι αστικά οικογένεια⁹ νά μεταβαίνουν, κατά τας Κυριακάς εις τήν υπαίθρον και τας έξοχάς τής αστικής περιφέρειας, διά λόγους ψυχολογικής αναπαύσεως, αλλά και διά λόγους υγείας (άποφυγής τής μόλυνσεως του αστικού περιβάλλοντος κλπ)¹⁰. Έκ τής τάσεως αυτής προήλθε και ο θεσμός τής Δευτέρας Κατοικίας, έντός μιας άκτίνας 100-200 χλμ. εκ του κέντρου των πόλεων. Είς τόν Λεκανοπέδιον τής Άττικής π.χ. έχουν ήδη δημιουργηθή οικισμοί Β' Κατοικίας, τούς όποιους (δυστυχώς εκ των ύστερων) άποπειράται ήδη νά οργανώση τόν Υπουργείον Οικισμού και Περιβάλλοντος¹¹!

Η άργία του Διήμερου ΣΚ λοιπόν διευκολύνει έτι περισσότερο τήν έξοδον εκ των πόλεων, δυσχεραίνει όμως τόν Έκκλησιασμόν των πιστών κατά τήν Κυριακήν. Διότι ούτως, όλονέν και περισσότεροι κάτοικοι των μεγάλων αστικών κέντρων θά μετακινούνται εκτός των πόλεων, από τής έσπέρας τής Παρασκευής μέχρι τής έσπέρας τής Κυριακής. Υπάρχει λοιπόν ο κίνδυνος τής θ. Λειτουργίαν τής Κυριακής νά παρακολουθούν άπό Ραδιοφώνου, όχι μόνον οι έντός των οικιών και Νοσοκομείων άκίνητοι ύ-

φορητά, μεταφέροντα 360-400.000 άτομα, ήτοι τόν 1/5 των κατοίκων τής Πρωτεύουσας. Βλ. ΙΙ, 77.

9. Τό αυτοκίνητον συμβάλλει εις τήν συγκέντρωσιν τής οικογενείας, έπιταχύνει όμως τήν διάλυσιν τής ένοριακής ζωής, J. Chélini, La ville et l' Eglise, Paris, Cerf, 1958, σελ. 111.

10. «Η μεσογειακή συνήθεια του καλοκαιρινού μετοικισμού σ' ένα ψηλό και δροσερό μέρος, όπως κάνουν οι παλιοί άθηναίοι (Κηφισιά), προσαρμόσθηκε εύκολα στους νέους τρόπους ζωής και συγκοινωνίας. "Όλο και περισσότερο, οι ελεύθεροι επαγγελματίες, οι πλούσιοι έμποροι, εγκαταλείπουν από τόν Μάη, τὰ Πατήσια και τόν Κολωνάκι, για νά εγκαταστήσουν τις οικογένειές τους δίπλα στη θάλασσα, όπου επιστρέφουν κάθε βράδυ για ν' αναζωογονηθούν μετά τή ζέστη και τή σκόνη τής Αθήνας», G. Burgel, Αθήνα, Η άνάπτυξη μιας μεσογειακής πρωτεύουσας, Έξάντας, 1976, σελ. 45.

11. Στους πρόποδες τής Πάρνηθας, οι Άχαρνές, τὰ "Άνω Λιόσια, ο Άσπρόπυργος και πτό μακριά άκόμη, ή Μαγούλα και ή Μάντρα, διατηρούν άν δέν έπιταχύνουν, τόν ρυθμό ανάπτυξης τους: Άχαρνές+76% μεταξύ 1961 και 1971 (έναντι 29% μεταξύ 1951 και 1961), Μαγούλα 80% και 56% αντίστοιχα, Άνω Λιόσια 240% και 102%... Η νέα δεκαετία (1961-1971) προκαλεί έπίσης στό σύνολο (τής περιοχής) Μεσογειακή τής εξέσης του πληθυσμού. Έπιφελούνται τόσο μεγάλες Κωμοπόλεις του έσωτερικού (Σπάτα, Κορωπί, Μαρκόπουλο, Κερατέα), όσο και όλες οι άκρογιαλιές του Σαρωνικού και του Εύβοϊκού», G. Burgel, έν θ' άνω τ. σελ. 40.

περήλκιες καὶ ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καὶ χιλιάδες υγιεῖς, ἀλλὰ μετὰ κίγυρο μὲνοί μακρὰν τοῦ ἐνοριακοῦ Ναοῦ Χριστιανοί...

Τὸ γεγονός ὁμῶς τοῦτο κλονίζει τὴν συνοχὴν τῆς ἐνοριακῆς Κοινότητος καὶ διαλύει τὴν λειτουργικὴν καὶ εὐχαριστιακὴν Σύναξιν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου!

2. Ὁλικὴ ἢ μερικὴ ἀποκοπὴ ἀπὸ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Σῶμα.

Εἶναι σχεδὸν κανὼν, ὅτι οἱ μετακινούμενοι κατὰ τὸ ἐβδομαδιαῖον Διήμερον ΣΚ δὲν ἐκκλησιάζονται. Εἰς τοῦτο συντελεῖ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τὴν Ἐνορίαν τοῦ τόπου τῆς κατοικίας των, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις χώρων λατρείας εἰς τὴν ἀστικήν περιφέρειαν. Ἡ συνεχὴς ἐπομένως ἀπουσία ἐκ τῆς λειτουργικῆς ἢ, τὸ χειρότερον, ἐκ τῆς εὐχαριστιακῆς Συναξέως τῆς Κυριακῆς δύναται νὰ ἐδηγήσῃ εἰς μίαν οὐσιαστικὴν ὀλικὴν ἢ μερικὴν ἀποκοπὴν ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν Σῶμα.

Ἐφ' ὅσον ὁμῶς ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν θ. Λατρείαν τῆς Κυριακῆς ἀποτελεῖ οὐσιαστικὴν ἔκφρασιν τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐκ τῆς συγκυρίας τῶν καιρῶν ἀπουσία ὁλονὲν καὶ μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ πιστῶν ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Συναξέως πρέπει νὰ προβληματίσῃ σοβαρῶς τὴν διοίκησιν τῆς συγχρόνου Ἐκκλησίας, ὅπως τοῦτο συνέβῃ καὶ μετὰ τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν.

Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι, ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἠσχολήθη μετὰ τὸ πρόβλημα τοῦτο, ὑπὸ τὴν ἀντίστροφον αὐτοῦ μορφήν. Ὑπῆρχον δηλονότι Χριστιανοὶ τῶν χωρίων, οἵτινες ἐπεσκέπτοντο τὰς πόλεις διὰ διαφόρους λόγους (υγιείας, ἐμπορίου κλπ). Οἱ λόγοι ὁμῶς οὗτοι, ὅσονδήποτε σοβαροὶ καὶ ἀνῆσαν, δὲν ἔπρεπε νὰ ἀποστεροῦν τοὺς ταξιδεύοντας χριστιανούς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Διὰ τοῦτο ὑπῆρχεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις, ὅπως, οἱ ταξιδεύοντες χριστιανοὶ τῶν χωρίων μετέχουν εἰς τὰς συναξεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς πόλεως: «τοὺς λαϊκοὺς τῶν χωρῶν (=χωρίων) ἐν ἄλλοδαπῇ διάγοντας (=πόλεις) καταναγκάζει (ὁ Π' Κανὼν τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου) μετὰ τῶν πιστῶν (τῆς πόλεως) συκοινωνεῖν καὶ συνεύχεσθαι» (Σχόλιον Βαλααμῶνος εἰς τὸν Π' τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς). Εἰς περίπτωσιν δέ, κατὰ τὴν ὁποίαν, οἱ χριστιανοὶ οὗτοι χωρικοί, ἐνῶ παρέτεινον τὴν διαμονὴν αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν δὲν μετεῖχον τῆς ἐκκλησιαστικῆς Κοινότητος καὶ δὴ τῆς θ. Κοινωνίας πέρα τῶν τριῶν Κυριακῶν, οἱ Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας προέδλεπον «ἀφορισμόν», ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς ἀποκοπῆς ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σῶμα (βλ. καὶ ΙΑ' τῆς Σαρδικῆς).

Ποία ὁμῶς πρέπει νὰ εἶναι ἡ στάσις τῆς σημερινῆς Ἐκκλησίας διὰ τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων, οἱ ὅποιοι, μεταβαίνοντες εἰς ἐξοχικὰς περιοχάς, παραμένουν —ἐπισειρὰν πολλῶν Κυριακῶν— μακρὰν πάσης ἐκκλησιαστι-

κῆς καὶ λειτουργικῆς κοινωνίας, ὅπως ἀνεπύχθη προηγουμένως; Ἡ λύσις, βεβαίως, τῆς ἐσχάτης τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιῶν (τοῦ ἀφορισμοῦ) δὲν ἐπιβάλλεται πλέον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ φιλόανθρωπος ὁμῶς αὕτη πράξις τῆς Ἐκκλησίας δὲν σημαίνει, ὅτι τὸ θέμα τοῦ ἐκκλησιασμοῦ εἶναι ἡσσονος σημασίας καὶ ὅτι δὲν πρέπει ταυτοχρόνως νὰ ληφθοῦν ποιμαντικὰ κυρίως μέτρα διὰ τὴν ἀντιμετώπισίν του¹².

3. Ἀποκέντρωσις τῶν κεντρικῶν ἀστικῶν Ἐνοριῶν.

Ἐκ τῆς Ἐξόδου τοῦ Διήμερου πλήττονται κυρίως αἱ Ἐνορίαι τοῦ Κέντρου τῆς μεγάλης πόλεως. Οἱ κάτοικοι αὐτῶν, λόγῳ τῶν δυσμενῶν συνθηκῶν διαδιώσεως (μαζικῆ κατοικήσις εἰς τὰς πολυκατοικίας κλπ) ἔχουν μεγαλυτέραν τάσιν μετακινήσεως, κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀργιῶν. Δι' ὅ καὶ αἱ ἀντίστοιχοι Ἐνορίαι στεροῦνται ὁλονὲν καὶ περισσότερον τῶν νεωτέρων κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐνοριτῶν των, οἵτινες εἶναι καὶ οἱ πλέον μετακινούμενοι. Ἐξ οὗ καὶ τὸ φαινόμενον τῆς πλειονότητος τῶν ὑπερηλικῶν εἰς τὰς κεντρικὰς Ἐνορίας τῶν μεγάλων πόλεων (βλ. II, 155).

4. Παρεμπόδισις τοῦ ἐνοριακοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου.

Μεταξὺ τῶν μετακινουμένων κατὰ τὸ Διήμερον συμπεριλαμβάνονται οἱ παῖδες καὶ τὰ στελέχη τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐνορίας. Διότι καὶ οὗτοι ζῶσι ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας ἐντὸς τῶν συγχρόνων πόλεων, ὡς ἀνεφέραμεν προηγουμένως, καὶ ἐπομένως ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς πόλεως.

Τοιουτοτρόπως ὁμῶς οὔτε οἱ παῖδες δύναται νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἐνοριακὴν κατήχησιν (Κατηχητικὰ Σχολεῖα), ἀλλ' οὔτε καὶ μεταξὺ τῶν μεγάλων δύναται νὰ διοργανωθῇ σοβαρά τις ἐνοριακὴ ἐκδήλωσις κατὰ τὸ Διήμερον ΣΚ.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Ἀρχελοῦ ΕΥΘΥΜΙΟΣ

12. «Τὰ πάντα συμβάλλουν εἰς μίαν ἀποϊεροποίησην τῆς Κυριακῆς καὶ ἐν τινι μικροτέρῳ ἴσως βαθμῶ, τῶν ἐτησίων θρησκευτικῶν ἐορτῶν. Ἐν ὅψει τῆς διασπάσεως ταύτης τοῦ ρυθμοῦ τῆς ζωῆς τῶν παραδοσιακῶν κοινωνιῶν, ὅστις ἐδημιούργει μίαν ἐναλλαγὴν κατὰ τρόπον ἰσόρροπον μεταξὺ τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ καθημερινοῦ χρόνου ἐν τῷ πλαίσιῳ τῆς ἐβδομάδος ἢ τοῦ ἔτους, οἱ κληρικοὶ νομίζουσι, ὅτι «συγχρονίζονται» εἴτε διὰ τῆς σιωπῆς εἴτε διὰ τῆς παραθεωρήσεως τῆς σοβαρᾶς υποχρεώσεως τῶν πιστῶν νὰ συμμετέχουν εἰς τὴν θ. Λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς», R. Pannet, La Paroisse de l'avenir, Fayard 1979, σελ. 241.

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ 1600^{στ} ΕΠΕΤΕΙΩΙ ΑΥΤΗΣ *

I

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, κατόπιν ἐκφρασθείσης ἐπιθυμίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, συνέρχεται σήμερον εἰς ἔκτακτον συνεδρίαν, ἵνα συνεορτάσῃ μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας τὴν 1600στὴν ἐπέτειον τῆς δευτέρας ἀγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἣ ὁποία συνήλθεν ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαΐου μέχρι τοῦ τέλους Ἰουλίου τοῦ ἔτους 381 ἐν Κωνσταντινουπόλει, προσκλήσει τοῦ Βυζαντινοῦ Αυτοκράτορος Μεγάλου Θεοδοσίου. Οὗτος «τοὺς τῆς οἰκείας ἡγεμονίας ἐπισκόπους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δραμεῖν παρηγγύησε» δι' αὐτοκρατορικοῦ «γράμματος τῆς εὐσεβείας», πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἀναφυέντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κρισίμων θεολογικῶν καὶ διοικητικῶν προβλημάτων.¹ Τὴν διευθέτησιν τούτων εἰς μάτην εἶχον ἐπιδιώξει οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες Ἀθανάσιος, Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ἄλλοι, καὶ διὰ τοῦτο «μηδὲν ὁ βασιλεὺς ὑπερθέμενος, Σύνοδον ἐπισκόπων τῆς αὐτοῦ πίστεως συγκαλεῖ, ἐπὶ τῷ κρατῦναι τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν καὶ χειροτονῆσαι τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπίσκοπον» ἐλπίσας δὲ δύνασθαι καὶ τοὺς ἀπὸ Μακεδονίου ἐνῶσαι τοῖς ἑαυτοῦ, καὶ τοὺς ἐκείνης αἰρέσεως προσετώτας ἐκάλεσεν.²

Ἡ οὕτω συγκροτηθεῖσα Σύνοδος εἶναι ἢ μετὰ τὴν πρώτην ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴν δευτέρα Οἰκουμενικὴ, ἥτις ὅμως, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω μαρτυριῶν καταφαίνεται, συγκαλεῖται κυρίως ὡς γενικὴ Σύνοδος μόνον τοῦ ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀλλ' ἀνεγνωρίσθη μετὰ ἑν ἔτος ὡς δευτέρα οἰκουμενικὴ ὑπὸ ἐπισκοπικῆς συνελεύσεως τῷ 382 συναελθούσης ἐν Κωνσταντινουπόλει,³ θραδύτερον δὲ καὶ ὑπὸ τῆς τετάρτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῷ

* Ὁμιλία ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς καθηγητοῦ κ. Ἰωάννου Ν. Καρμίρη τῇ 9 Ἰουνίου 1981, παρουσία τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ πολλῶν Ἱεραρχῶν καὶ ἄλλων Κληρικῶν, ὡς καὶ Ἀκαδημαϊκῶν, Καθηγητῶν Πανεπιστημίου καὶ ἀνθρώπων τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ θρησκευόντος κόσμου.

1. Θεοδωρήτου, Ἐκκλῆσ. Ἱστορ. 5, 6, 205. PG 82, 1208.

2. Σωκράτους, Ἐκκλῆσ. Ἱστορ. 5, 8. PG 67, 576. Σημειωτέον ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Μ. Θεοδόσιος παρέστη εἰς τὴν ἐναρκτήριον συνεδρίαν τῆς Συνόδου, τιμῆσας ἰδιαζόντως τὸν Μελέτιον Ἀντιοχείας, «εἶτα δὲ φιλοφρονησάμενος καὶ τοὺς ἄλλους ἄπαντας, θουλεύσασθαι περὶ τῶν προκειμένων ὡς πατέρας ἤξιωσεν» (Θεοδωρήτου, αὐτόθι).

3. Θεοδωρήτου, αὐτόθι, στ. 1217. Ἰω. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1960, τ. 1², σ. 127.

451^{4α}, ὡς καὶ ὑπὸ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, καὶ γενικῶς ὑπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως, ὡς αὐθεντικῶς ἐκφράσασα τὴν αὐτοσυνειδησίαν ὅλης τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀποκαταστήσασα τὴν ἐνότητά τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως καὶ τὴν κανονικὴν τάξιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἡ ταχεῖα καὶ καθολικὴ ἀναγνώρισις τῆς οἰκουμενικότητος τῆς Συνόδου ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ γεγονός, ὅτι αἱ συνοδικαὶ ἀποφάσεις προπαρεσκευάσθησαν καὶ ἀκολούθως ἐμελετήθησαν εἰς βάθος καὶ ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τοπικῶν Συνόδων καὶ μεγάλων Πατέρων, οἱ οἱ Καππαδόκαι, ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ Ἐπιφάνιος, ὁ Μεδιολάνων Ἀμβρόσιος, ὁ Ρώμης Δάμασος καὶ ἄλλοι, καὶ γενικῶς ὑπὸ τῆς λεγομένης συνοδικῆς κοινότητος καὶ συνειδήσεως τῆς ὅλης ἡνωμένης τότε Ἐκκλησίας, διωθεῖσαι ὑπὸ τῶν πιστῶν πρὸ καὶ μετὰ τὴν Σύνοδον. Συντελεστικὴ εἰς τοῦτο ἦτο καὶ ἡ ἐφαρμοσθεῖσα ὑπὸ τῆς Συνόδου συνδιαλλακτικὴ οἰκονομία καὶ μέθοδος, ἐπὶ τῇ θάσει τῆς ὁποίας ἀπεφεύχθησαν ὄροι καὶ ἐκφράσεις δυνάμεναι νὰ προκαλέσωσι σκανδαλισμὸν καὶ ἀντίδρασιν παρασυρθέντων προσκαίρως εἰς τὰς αἰρέσεις πιστῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς π.χ. τοὺς ὄρους «Θεός», «ἑμμούσιον» κ.λπ. διὰ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, μολοντί ἢ περὶ αὐτοῦ διδασκαλία διευτυπώθη ὀρθοδόξως ἐν τῷ Συμβόλῳ ἐπὶ θάσεως κυρίως λατρευτικῆς καὶ δοξολογικῆς, ὡς ὠμολόγουν καὶ ἐδίδασκον καὶ ἔγραψον οἱ ἔγκριτοι φορεῖς καὶ ἐρμηνευταὶ τοῦ πνεύματος τῆς Συνόδου ἐκείνης πρὸ, κατὰ καὶ μετ' αὐτήν^{4β}. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δήλον, ὅτι ἡ Β' Οἰκου-

4α. Ἰω. Καρμίρη, αὐτόθι, σ. 170, 174.

4β. Τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου μετέσχον 150 ἀνατολικοὶ ἐπίσκοποι, οὐδενὸς προσελθόντος ἐκ τῆς Δύσεως, οἵτινες «ἦσαν ἄνδρες ἀξιάγαστοι καὶ ζήλου θεοῦ καὶ σοφίας ἀνάπλοοι Ἑλλάδιος μὲν ὁ τῆς τοῦ Μ. Βασιλείου προεδρίας διάδοχος, Γρηγόριος δὲ καὶ Πέτρος οἱ τοὺς αὐτοὺς Βασιλεῖω πατέρας ἀρχίσκντες, Ἀμφιλόχιος δὲ Λυκαόνων ἡγείτο καὶ Πισιδῶν Ὀπτιμος καὶ Κιλικίων Διόδωρος» παρὴν δὲ καὶ Πελάγιος ὁ Αποδικείας καὶ Εὐλόγιος ὁ Ἐδέσσης καὶ Ἀκάκιος καὶ Ἰσίδωρος ὁ ἡμέτερος καὶ Κύριλλος ὁ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ Γελάσιος ὁ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, λόγῳ καὶ βίῳ κοσμοῦμενος, καὶ ἕτεροι πλείστοι τῆς ἀρετῆς ἀθληταὶ» (αὐτόθι, PG 82, 1210), οἱ καὶ ὁ Τιμόθεος Ἀλεξανδρείας, οἱ δύο Γρηγόριοι Ναζιανζηνὸς καὶ Νύσσης, ὁ Ἀ(σ)χόλιος Θεσσαλονίκης κ.λπ.». Πρόεδροι δὲ τῆς Συνόδου διετέλεσαν ὁ Ἀντιοχείας Μελέτιος, ἔπειτα ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς καὶ τέλος ὁ ἐν τῷ μεταξῷ ἐκλεγείς Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριος. Τοῦτο ὀφείλετο εἰς τὸ ὅτι, διαρκούσης τῆς Συνόδου ἀπέθανεν ὁ πρόεδρος αὐτῆς Μελέτιος Ἀντιοχείας, ἐξελέγη δὲ ὑπὸ τῆς Συνόδου ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς (βίος ἀγίου Γρηγορίου, PG 35, 296), ἀναλαβὼν ἄμα καὶ τὴν προεδρίαν τῆς Συνόδου, ἀπὸ τῆς ὁποίας

μενική Σύνοδος απέκτησε μεγάλη σημασία δια τὸν Χριστιανισμόν πρὸ πάντων διότι συνεπλήρωσε τὸ ἱερόν Σύμβολον τῆς πίστεως, δογματίσασα ἰδίως τὴν Πνευματολογία τῆς μίας, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ ἄλλα ἄρθρα τῆς πίστεως, καὶ οὕτως ἀπετέλεσεν ὁρόσημον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ σταθμὸν μέγαν ἰδίως ἐν τῷ δογματικῷ καθορισμῷ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ὅθεν εὐλόγως ὁ ἑορτασμός τῆς 1600στῆς ἐπετείου τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου κατὰ τὸ τρέχον ἔτος προσέλαβε διαστάσεις καὶ χαρακτηριστὰ πανορθόδοξον καὶ κατ' ἐπέκτασιν παγκριστιανικόν, ἀφοῦ καὶ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ καὶ ἄλλα Ἐκκλησίαι συνορτάζουσι μετὰ τῶν Ὀρθοδόξων τὴν ἐπέτειον ταύτην.⁵

ὅμως, ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, παρητήθη οικειοθελῶς». (Βλ. γενικῶς Ἰ. ω. Κ α ρ μ ί ρ η, Τὰ δογματικά καὶ συμβολικά μνημεῖα..., τ. 12, σ. 215 ἐξ. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἀθήναι 1960, σ. 30 - 31, 38). Περὶ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γράφει ὁ Δ ι ο ν ὄ σ ι ο ς ἔ κ Φ ο υ ρ ν ᾱ, (Ἐρμηνεία τῆς Βυζαντινῆς ζωγραφικῆς τέχνης, ἐκδ. Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Πετροῦπολις 1909, σ. 171 - 172), ὅτι «Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἔγραψε τὸ «Πιστεύω» ἀπὸ τοῦ «καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον» ἕως τέλους». Διὰ τοῦτο ἀπεικονίζεται οὕτως ἐν τῇ Βυζαντινῇ τέχνῃ κατέχων κεντρικὴν τιμητικὴν θέσιν ἐν τῇ Συνόδῳ. (Βλ. Ι. Μ. Χ α τ ζ η φ ὠ τ η, Ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος στὴ Βυζαντινὴ Εἰκονογραφία, ἄρθρον εἰς «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» 112) 1.6.1981, σ. 5). Εἰδικώτερον ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν οἰκουμενικότητα τῆς Συνόδου ἐγράψαμεν ἄλλαχού, ὅτι «ἡ οἰκουμενικότης Συνόδου τινὸς δὲν εἶναι ἐκ τῶν προτέρων δεδωμένη, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς θουλήσεως τοῦ συγκαλουόντος ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συγροτούντων αὐτὴν ἐπισκόπων κ.τ.τ., ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀδιάστου ἀναγνωρίσεως αὐτῆς ὡς οἰκουμενικῆς ὑπὸ πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, ἐν αἷς ἐνεργεῖ ὁ αὐτὸς Χριστὸς διὰ τοῦ Πνεύματός του, ὡς καὶ τῆς ἀποδοχῆς ὑφ' ὀλοκληροῦ τοῦ ἐκ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν ἀποτελουμένου ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς, ὡς προερχομένων ἐκ τοῦ ἐπιστατούντος Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκφραζουσῶν τὴν κοινὴν πίστιν καὶ συνείδησιν, ὡς καὶ τὴν λειτουργικὴν καὶ μυστικὴν ἐμπειρίαν καὶ ζῶν τῶν ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ δωρεὰ τοῦ ἀλαθῆτους χορηγεῖται τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν τῇ ἐνότητι καὶ ὁλότῃ αὐτῆς. Ἐξαρτᾶται δὲ πρὸ πάντων ἡ ἀναγνώρισις ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἀληθείας τῶν συνοδικῶν ἀποφάσεων, τῶν ληφθεισῶν ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δι' ὃ καὶ ὡς ἀλαθῆτων πιστευομένων». (Ἰ. ω. Κ α ρ μ ί ρ η, Ἐκκλησιολογικαὶ εἰσηγήσεις πρὸς τὴν Μικτὴν Θεολογικὴν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τοῦ διαλόγου μετὰ τὴν Ὀρθοδόξω καὶ Παλαιοκαθολικῶν, ἐν τῇ σειρά: «Ὀρθοδοξία καὶ Παλαιοκαθολικισμός», τ. VI, Ἀθήναι 1974, σ. 66).

Ὁ Π.χ. ὁ Πάπας Ρώμης Ἰωάννης—Παῦλος II ἐπ' ἐκείνῃ τῆς ἑορτασμῆς τῆς 1600στῆς ἐπετείου τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐξέδωκεν εἰδικὴν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν «A Concilio Constantinopolitano I», δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ «Osservatore Romano» τῆς 7.4.1981, σ. 5 - 7 : «Lettre à

Εἰδικώτερον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τὸ σύνθημα τοῦ ἑορτασμοῦ τούτου ἔδωκεν ἡ ΑΘΠ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Δημήτριος Α', ὅστις διὰ τοῦ «μηνύματος» αὐτοῦ ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις τοῦ 1980 ἀνεκήρυξε τὸ τρέχον ἔτος 1981 ὡς ἔτος τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἐκάλεσε πάντας τοὺς Ὀρθοδόξους εἰς ἑορτασμὸν τοῦ μεγάλου τούτου ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος καὶ εἰς προσευχὴν. Οὕτως ἐν τῷ μηνύματι τούτῳ ἔγραψεν: «Κατὰ τὸ ἐπερχόμενον ἔτος 1981 ἡ ὅλη ἀδιαιρέτος Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καλεῖται νὰ ἑορτάσῃ τὴν χιλιοστὴν ἐξακοσιοστὴν ἐπέτειον τῆς δευτέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας καὶ μεγάλης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία... δίδει εἰς τὴν διηρημένην Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν τὴν μεγάλην εὐκαιρίαν καὶ τὸ μέγα προνόμιον νὰ κηρύξῃ ἐκ νέου ἀδιαιρέτως τὸ «Πιστεύω» τῆς μίας, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τοῦτο διευτυπώθη ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, μάλιστα δὲ νὰ τὸ κηρύξῃ ἐν κοινῇ ὁμολογίᾳ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο». Καὶ ἐπιλέγει ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ὅτι «ὡς ταπεινὸς ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ἐν τῇ ὁποίᾳ συνήλθεν ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, καὶ ὡς διάδοχος Νεκταρίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, κηρύττομεν τὸ ἔτος 1981 ὡς ἔτος τῆς δευτέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας καὶ μεγάλης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καὶ παρακαλοῦμεν πάντας εἰς κοινὴν δοξολογίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἰς κοινὴν ἐμδοθυσίαν εἰς τὸ ἀδιαιρέτον τοῦτο μυστήριον τῆς θεότητος καὶ εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας καὶ πίστεως, εἰς προσευχὴν καὶ ἐπίκλησιν, ὅπως τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον φωτίσῃ, ὁδηγήσῃ καὶ ἐνεργήσῃ τὰ πάντα εἰς τὸν κόσμον μας πρὸς σωτηρίαν». Ἐπιπλέον ἐν τῇ Πατριαρχικῇ «Ἀποδείξει ἐπὶ τῷ Πάσχα» ἐπανέλαβεν ἀπευθυνόμενος «παντὶ τῷ πληρώματι τῆς Ἐκκλησίας», ὅτι «ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, εὐσεβῶς μνηνησκομένη τοῦ πρὸ χιλίων ἐξακοσίων ἀκριβῶς χρόνον ἱστορικοῦ καὶ σπουδαίου διὰ τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν γεγονότος τῆς συγκλήσεως ἐν τῇ πόλει ἡμῶν ταύτῃ τῆς ἁγίας Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὁποία ἐξέθηκε σφύστερον καὶ συνεπλήρωσε διὰ τῶν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῶν ἐφεξῆς ἄρθρων τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ παρέδωκεν ἡμῖν ἀσφαλῆ καὶ δεδαίαν τὴν πίστιν, ὥρισεν διὰ τὸν προσεχῆ Ἰούλιον μῆνα τὴν ἰδιαιτέραν ἔξαρχον καὶ τὸν πανηγυρισμὸν τῆς ἐπετείου ταύτης».⁷

l' Episcopat de l' Eglise Catholique pour le 1600eme anniversaire du 1er Concile de Constantinople et le 1550eme anniversaire du Concile d' Ephèse».

Καὶ πράγματι, ὡς ἀνηγγέλθη ἐπισήμως, συνῆλθον ταυτοχρόνως καὶ ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα Ρώμη τὴν παρελθούσαν Κυριακὴν (7 Ἰουνίου 1981) τὴν 1600στὴν ἐπέτειον τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν Ρώμῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ πανηγυρικῶν θείων λειτουργιῶν, συμμετεχόντων ἐπισήμων ἀντιπροσώπων ἐκατέρωθεν. Τὰ κατὰ τοὺς ἑορτασμοὺς τούτους βλ. εἰς «Ἐπισκοπικὴν» 12 (1981) ἀριθ. 254 καὶ 255.

6. «Ἐκκλησία» 58 (1981) 7 - 8.

7. Αἰθῆ, σ. 196.

Ὁ πανηγυρικός οὗτος ἑορτασμός ἀπεφασίσθη νὰ προσλάβῃ διορθόδοξον καὶ διαχριστιανικὸν χαρακτήρα ἀπὸ 5 μέχρις 7 Ἰουνίου ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ διορθόδοξου θείας λειτουργίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκλήθησαν καὶ παρέστησαν ἀντιπρόσωποι τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν μεθ' ὧν διεξάγεται διάλογος, ἐκφραζομένης οὕτω τῆς δημοφύμου ἀναγνωρίσεως τοῦ ἔργου τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐκ μέρους τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ἀμφοτέρων διακρατουσῶν καὶ ἀπαγγελλουσῶν ἐν τῇ θεῖα λατρεῖα τὸ Σύμβολον τῆς Συνόδου ταύτης. Ὁμοίως προσεκλήθησαν καὶ παρέστησαν καὶ Μητροπολίται τοῦ Θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὰς ἑδρας τῶν ὁποίων θὰ τελεσθῶσιν ὁμοίως καὶ τοπικοὶ ἑορτασμοί, ἐπὶ πλέον δὲ θὰ λάβωσι χώραν καὶ εἰδικὰ θεολογικὰ συνέδρια καὶ σεμινάρια εἰς τὴν Σχολὴν Χάλκης καὶ εἰς τὰ Πατριαρχικὰ Κέντρα Βλατάδων Θεσσαλονίκης καὶ Σαμπεζῦ Ἐλβετίας⁸ καὶ ἀλλαγῶν, προσέτι δὲ θὰ ἐκδοθῶσι δύο ἀναμνηστικοὶ τόμοι θεολογικῶν μελετῶν περὶ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Πρὸς τοῦτοις ἀπεφασίσθη, ὅπως καθιερωθῆ διὰ πρώτην φοράν νέα εἰδικὴ ἀσματικὴ Ἀκολουθία, ἣτις θὰ φάλληται τὴν πρώτην Κυριακὴν Ἰουνίου ἐκάστου ἔτους πρὸς τιμὴν τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου,⁹ ὅτε ἀπεφασίσθη νὰ ἑορτάζηται ἐφεξῆς ἡ μνήμη αὐτῶν ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τέλος ἐξαπελύθη ἐκτενὴς Πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ «πᾶντὶ τῷ πληρώματι τῆς Ἐκκλησίας» ἀπὸ 12 Μαρτίου 1981. Ἐν αὐτῇ ἀναλύεται ἐμδριθῶς ἡ διδασκαλία καὶ τὸ «θαυμαστὸν ἔργον» τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὸ ἀναφερόμενον ἔνθεν μὲν εἰς δογματικὰ ζητήματα καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, —μετὰ τὴν συνοδικὴν καταδίκην τῶν ἀναφανειῶν καὶ προκλεσασῶν τὴν συγκρότησιν τῆς Συνόδου αἱρέσεων, — ἔνθεν δὲ εἰς τὴν ρύθμισιν κανονικῶν τιγῶν ζητημάτων καὶ κατ' ἐξοχὴν τοῦ καθορισμοῦ τῆς θέσεως καὶ τῶν προνομίων τοῦ Πα-

τριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ διοικητικῷ συστημάτι τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς μετὰ τὸ Σχίσμα Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.¹⁰

Περαιτέρω, παραλείποντες ἄλλας ὀρθοδόξους ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις πρὸς τιμὴν καὶ μνήμην τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἡμετέραν Ὀρθόδοξον ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίαν, ἣ Ἰερά Σύνοδος τῆς ὁποίας ἀπεφάσισεν ὁμοίως τὸν πανηγυρικὸν ἑορτασμὸν τῆς 1600στῆς ἐπετείου τῆς Συνόδου ταύτης διὰ πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς θείας λειτουργίας, τελεσθείσης ἤδη τὴν παρελθούσαν Κυριακὴν, προεξάρχοντος τοῦ παρεπιδημοῦντος Πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἰγνατίου Δ', διὰ τῆς παρουσίας ὁμιλίας ἡμῶν ἐνταῦθα, ὡς καὶ δι' ἐξαπολύσεως τῆς ὑπ' ἀριθμ. 2291 Ἐγκυκλίου αὐτῆς «πρὸς τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ἐν τῇ ὁποίᾳ, μεταξὺ ἄλλων, ἡ Ἰερά Σύνοδος γράφει: «Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἱεροῦ τούτου ἰωδηλαίου ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἐπιθυμεῖ νὰ συμμετάσχη ἐνεργῶς εἰς τὰς ἀνά τὴν Ὀρθόδοξον Οἰκουμένην ἐκδηλώσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀποτελέσωσιν ἓνα ἐλάχιστον πνευματικὸν φόρον τιμῆς, εὐλαθείας καὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ ἔργου τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, τῶν συγκροτησάντων τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον», καὶ πρὸς τοῦτο «προσεκάλεσε πάντας εἰς τὴν πνευματικὴν ταύτην εὐφρόσυγον ἑορτὴν καὶ πανηγύριν εἰς μνήμην αὐτῶν... εὐγνωμονοῦντες αὐτοὺς διὰ τὴν πνευματικὴν κληρονομίαν τῆς πίστεως».¹¹

(Συνεχίζεται)

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗΣ

Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ὁμότιμος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

8. Βλ. «Ἐπίσκοπος» 12 (1981) ἀριθ. 247, 248, 256.

9. Βλ. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 109)16.4.1981, σ. 8.

10. «Ἐπίσκοπος» 12 (1981) ἀριθ. 254, σ. 7-14. «Ἐκκλησία» 58 (1981), σ. 290-295.

11. «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 112)1.6.1981, σ. 4.

Η ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ

Κ. Κ. ΔΙΟΔΩΡΟΥ Α΄

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (22 - 28. 6. 1981)

«Με μεγάλην συγκίνησιν καὶ χαρὰν ἐπισκέπτομαι διὰ πρώτην φοράν τὴν φιλιτάτην πατρίδα ὡς Πατριάρχης Ἱεροσολύμων. Ἐμῆθα θεματοφύλακες τῆς Μεγάλης Παρακαταθήκης, τὴν ὁποίαν θὰ διαφυλάξωμεν καὶ θὰ παραδώσωμεν ἀλώδητον εἰς τοὺς διαδόχους μας. Εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν φέρω τὰς εὐλογίας τοῦ Ζωοδόχου Τάφου. Εὐχομαι: ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἐνδυναμώσῃ καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς δόξης καὶ τῆς Χάριτος τῆς θείας ζωῆς».

Τὸ μήνυμα τοῦτο ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ὁ Μακ. Πατριάρχης Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης κ. Διόδωρος ἅμα τῇ ἀφίξει αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας πραγματοποιησάντων ἑβδομαδιαίαν ἐπίσημον ἐπίσκεψιν, ἀπὸ 22 - 28 Ἰουνίου 1981, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Προερχόμενος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὅπου κατὰ ἔθος ἀρχαίον ἐπισήμως ἐπεσκέφθη τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὁ Μακ. Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Διόδωρος ἀφίχθη εἰς Ἀθήνας τὴν Δευτέραν 22 Ἰουνίου 1981 καὶ περὶ ὥραν 13.00.

Εἰς τὸ Διεθνὲς ἀεροδρόμιον ἀνέμενον αὐτόν: ἐκ μέρους μὲν τῆς Ἐκκλησίας ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, πηλοσχωρῶν καὶ παραπηδημούντων Μητροπολιτῶν καὶ ἄλλων κληρικῶν, καὶ ὁ ἐνταῦθα ἑξαρχὸς τοῦ Παναγίου Τάφου Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἱεραπόλεως κ. Εἰρηναῖος, ἐκ μέρους δὲ τῆς Ἑλληνικῆς πολιτείας ὁ Ὑφυπουργὸς Ἐξωτερικῶν κ. Ρέντης, ὁ Διευθυντὴς τῆς Δ) νεως Ἐκκλησιῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν κ. Ἠλίας Ἀντωνόπουλος καὶ ὁ Ὑποδιευθυντὴς κ. Β. Πατσικάκης, ὁ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἱερουσαλὴμ κ. Γ. Βαλασιδῆς, ὁ Γενικὸς Δ) ντῆς Ὁρησκειμάτων κ. Σπ. Τρωϊάνος ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Ὁρησκειμάτων, ὁ Κοσμητὴρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι.

Ὡσαύτως παρέστη καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις Πρόεδρος τοῦ Ἰορδάνου, ὁ Ἐξοχώτατος κ. Khaled Madadha.

Τιμὰς ἀπέδωσεν ἀγῆμα Σιμηνιτῶν τῆς Ἀεροπορίας καὶ Φιλαρμονικῆ.

Ὁ Μακ. Πατριάρχης κ. Διόδωρος συνωδεύετο ὑπὸ θμελοῦς ἀκολουθίας ἀποτελουμένης ἐκ τῶν: 1. Σεβ. Μητροπολίτου Καισαρείας κ. Βασιλείου. 2. Σεβ. Μητροπολίτου Ναζαρέτ κ. Ἰσιδώρου. 3. Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Σκυθοπόλεως κ. Κωνσταντίνου. 4. Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Θαβωρίου κ. Δανιήλ. 5. Πανος. Ἀρχιμ. κ. Θεοδοσίου, Ἡγουμένου τῆς Ἱ. Μονῆς Μάρθας καὶ Μαρίας ἐν Βυθηνία. 6. Πανος. Ἀρχιμ. κ. Θεοφάνους, Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. 7. Πανος. Ἀρχιμ. κ. Τιμοθέου, Ἰδιαίτερου Γραμματέως τοῦ Μακ. Πατριάρχου. 8. Ἱερολογ. Ἀρχιδιακόνου κ. Νικολοδήμου καὶ 9. τοῦ κ. Ἀμπόου Σούκρι, καθάσῃ τοῦ Πατριαρχείου.

Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν ἀσπασμῶν καὶ φιλοφρόνων προσρήσεων ὁ Μακ. Πατριάρχης καὶ οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν ἄλλοι μετὰ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ τῶν λοιπῶν κληρικῶν μετέβησαν εἰς τὴν Ἱεράν Μονὴν «Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου» Πεντέλης, ὅπου ἐγένετο δοξολογία. Εἰς σύντομον προσφώνησιν αὐτοῦ ἠγχήθη εἰς τὸν Μακ. Πατριάρχην τὸ «καλῶς ἦλθατε» ὁ Θεοφιλέστατος ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἐπίσκοπος Δωδώνης κ. Χρυσόστομος, ὁ δὲ Πατριάρχης ἀπαντῶν ἠγχαρίστησε διὰ τὴν θερμὴν ὑποδοχὴν ἣ ὁποία τοῦ ἐπεφυλάχθη. Εἰς τὴν Ἱεράν Μονὴν Πεντέλης κατέλυσε ὁ Μακ. Πατριάρχης καθ' ὄλον τὸ διάστημα τῆς ἐν Ἀθῆναις παραμονῆς Του.

Συμφώνως πρὸς τὸ καταρτισθὲν πρόγραμμα ὑπὸ τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς τὴν ἐπομένην, Τρίτην 23ῃν Ἰουνίου καὶ περὶ τὴν 9.30 ὁ Μακ. Πατριάρχης κ. Διόδωρος

και οι Συνοδοι Αυτου επεσκεφθησαν επισημως τον Μακαριωτατον Αρχιεπισκοπον Αθηνων και πασης Ελλάδος κ. Σεραφειμ εις την Ιεραν Αρχιεπισκοπην και συνεζητησαν θεματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος.

Ακολούθως και περι ωραν 11ην πρωινήν ο Μακ. Πατριάρχης κ. Διδωρος, συνοδευόμενος υπό του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Σεραφείμ και του Σεβ. Μητροπολίτου Κίτρους κ. Βαρνάβα, Προέδρου της Συνοδικής Επιτροπής επί των Διορθοδόξων και Διαχριστιανικών Σχέσεων, εγένετο δεκτός υπό του Προέδρου της Δημοκρατίας κ. Κωνσταντίνου Καραμανλή.

Ο Μακ. Αρχιεπίσκοπος Αθηνών κ. Σεραφείμ υποδέχεται εγκάρδιως τον Μακ. Πατριάρχη Ιεροσολύμων κ. Διδωρον, άμα τη καθόδω Του εκ του αεροσκάφους.

Τό απόγευμα της ίδιας ημέρας και περι ωραν 5.30' μ.μ. ο Μακαριώτατος Πατριάρχης επεσκεφθη εις τό Υπουργείον Εξωτερικών τον Εξοχώτατον Υπουργόν Εξωτερικών κ. Κωνσταντίνον Μητσάκη. Κατά την έν λόγω συνάντησιν παρίστατο πλην της ακολουθίας του Μακ. Πατριάρχου, ο Σεβ. Μητροπολίτης Κίτρους κ. Βαρνάβας και ο χαράσσων τάς γραμμιάς ταύτας.

Τήν πρωίαν της επομένης, 24 Ιουνίου ο Μακ. Πατριάρχης και ή συνοδεία παρηκολούθησαν την Θείαν Λει-

τουργίαν εις τό Καθολικόν της Ιερās Μονής Πεντέλης επί τη μνήμη των γενεθλίων του Τιμίου Προδρόμου.

Εν συνοδεία περι ωραν 10ην πρωινήν οι δύο προκαθήμενοι ο τε Πατριάρχης Ιεροσολύμων κ. Διδωρος και ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών κ. Σεραφείμ και οι συνοδευόντες αυτούς κληρικοί επεσκεφθησαν τον Εξοχώτατον Πρόεδρον της Κυβερνήσεως κ. Γεώργιον Ράλλην συνομιλήσαντες μετ' αυτού δια ζωτικά θέματα του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων.

Τό εσπέρας και περι ωραν 19.30' ο Μακαριώτατος παρέστη εις Δοξολογίαν, ή οποία εγένετο προς τιμήν Αυτου έν τῷ Ιερῷ Ναῷ των Αγίων Αναργύρων της Εξαρχίας του Παναγίου Τάφου. Ο Ιερός Ναός και άπαντα τά περίξ αυτῷ κατεκλύσθησαν άσφυκτικῶς υπό πλήθους λαού, πιστών φίλων του Παναγίου Τάφου, οι οποίοι έν καταφανή συγκινήσει και ένθουσιασμῷ προσήλθον ένα ίδουν τον Μακαριώτατον και λάδουν παρ' αυτου την Πατριαρχικήν εὐλογίαν.

Κατά την διάρκειαν της ακολουθίας τον Μακαριώτατον προσεφώνησεν ο Εξαρχος του Παναγίου Τάφου κ. Ειρηναίος και άπηύθυνε εις Αυτον τό «καλῶς ἤλθατε».

Ο Μακαριώτατος άπαντων εξέφρασε την συγκίνησιν του δια την πρώτην επίσκεψιν του εις την Εξαρχίαν ως Πατριάρχου Ιεροσολύμων.

Μετά τό πέρας της δοξολογίας εγένετο δεξίωσις εις την όποιαν παρέστησαν ο Μακ. Αρχιεπίσκοπος κ. Σεραφείμ, Μέλη της Ιερās Συνόδου, παραπιδημοῦντες Ιεράρχαι και άλλοι κληρικοί, ο Υπουργός Παιδείας κ. Αθανάσιος Τσαλαδούρος, ο Υπουργός Εσωτερικών κ. Χρ. Στράτος, ο Υφυπουργός Εξωτερικών κ. Δ. Βουδούρης, αντιπρόσωποι των Κυβερνήσεων Ιορδάνου και Ισραήλ, Καθηγηται του Πανεπιστημίου και άλλοι επίσημοι.

Τήν επομένην 25ην Ιουνίου, ημέραν Πέμπτην και ωραν 12ην μεσημβρινήν ο Μακαριώτατος Πατριάρχης και ή Ακολουθία Του, συνοδευόμενος υπό του Σεβ. Μητροπολίτου Κίτρους κ. Βαρνάβα επεσκεφθησαν εις τό Υπουργείον Εξωτερικών τον Εξοχώτατον Υφυπουργόν Εξωτερικών κ. Δημήτριον Βουδούρη. Επηκολούθησε μακρά συζήτησις μετά των άρμοδίων παραγόντων του Υπουργείου και εξητάσθησαν έν εκτάσει τά άφορώντα εις τό Πατριαρχείον Ιεροσολύμων θέματα.

Μετά την σύσκεψιν και περι ωραν 2αν μ.μ. παρετέθη εκ μέρους της Ελληνικής Κυβερνήσεως έν τῷ ξενοδοχείῳ «Μεγάλη Βρετανία» επίσημον γεύμα εις τιμήν του Μακαριώτατου Πατριάρχου και της Συνοδείας αυτου. Εις αυτήν παρεκάθησαν ο Μακ. Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, τά μέλη της Ιερās Συνόδου, τά μέλη της Συνοδικής Επιτροπής επί των Διορθοδόξων και Διαχριστιανικών Σχέσεων, πλησιόχωροι Μητροπολίται, οι γραμματεῖς της Ιερās Συνόδου, ο Εξοχώτατος Υφυπουργός Εξωτερικών κ. Δημήτριος Βουδούρης, ο Δ) ντης της Διευθύνσεως Εκκλησιών Εξοχ. Πρέσβυς κ. Ηλίας Άντω-

νόπουλος, ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Γ. Βαλασιδῆς καὶ ἄλλοι ὑψηλοὶ παράγοντες τῆς Κυβερνήσεως.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γεύματος, προσφωνῶν τὸν Μακ. Πατριάρχην ὁ Ἐξοχώτατος Ὑφυπουργὸς κ. Δημήτριος Βουδούρης, εἶπεν:

Ὁλόκληρος ὁ Ὀρθόδοξος καὶ εὐσεβὴς λαὸς τῆς Ἑλλάδος, ἡ Κυβέρνηση τὴν ὁποία ἔχω τὴν τιμὴ νὰ ἐκπροσωπῶ, καθὼς καὶ σύμπας ὁ πολιτικὸς κόσμος τῆς χώρας, ὑποδεχόμεσθε τὴν Μακαριότητά σας καὶ ἐμπλεοὶ χαρᾶς ἀπενθύνομε πρὸς τὴν Σεπτὴν Κορυφή σας τὸ καλῶς ἤλθατε.

Προσωπικῶς θεωρῶ τὸν ἑαυτὸν μου ἰδιαίτερος εὐτυχῆ, γιατί καὶ πάλι μετὰ μικρὸ διάστημα, μοῦ παρέχεται ἡ ἰδιαίτερη αὐτὴ εὐκαιρία νὰ ὑποβάλω σεβάσματα καὶ νὰ ἀναμνησθῶ τῆς συγκινητικῆς δυνατῶς περιστάσεως τῆς ἐνθρονίσεώς σας σὶ τὸν περιβλεπτο Παιριαρχικὸ Θρόνον τῆς Ἁγίας Σιών, ἱστορικῆς ἄλλωστε γάσεως, γὰ τὴν πορεία τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος καὶ τὴν τύχη τῶν Παναγίων

Προσκυνημάτων, Θρόνον πού ἐλάμπρυνε ὁ μακαριστὸς μέγας προκατοχὸς σας ὁ κυρὸς Βενέδικτος.

Σήμερα ἡ χαρὰ μας συμπληρώνεται μὲ τὸ διευρίσκεσθε ἐν μέσω ἡμῶν «αἰχμάλωτος τῆς ἡμετέρας ἀγάπης». Δὲν πρέπει δὲ νὰ θεωρηθεῖ ὑπερβολὴ ἢ διαπίστωση αὐτὴ, ἀφοῦ ἡ χαρὰ μας πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστη διὸ ὑποδεχόμεσθε ἕνα Ἑλληνα ἐξ Ἑλλήνων Ἱεράρχη καὶ κατὰ ἐμόθυμη γνώμη ἀκροαιφνὴ καὶ ἀναμφισβητήτου ἐθνικῆς πίστεως καὶ ὀρθοδόξου φρονήματος, φρουρὸ τῶν Παναγίων Προσκυνημάτων, τὰ ὁποία σύμπας ὁ Ἑλληνισμὸς, καθ' ὅλη τὴν ἱστορικὴ αὐτοῦ πορεία, τιμᾷ πάντοτε ἐξαιρέτως καὶ θαθεῖα εὐλαθεῖται.

Ὁλόκληρος ἡ Χριστιανικὴ ἀνθρωπότης ἀνεξαρτήτως ὁμολογίας καὶ πίστεως, σὴν Ἁγίαν Σιών, Μητέρα τῶν Ἐκκλησιῶν, ἔχει πάντοτε προσηλωμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς τῆς. Ἐν τούτοις, κανεὶς δὲν δικαιούται, ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἱστορίας, νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ προνόμιον διὸ ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀνὰ τοὺς αἰῶνες ὑπήρξαμε καὶ παραμένομε οἱ ἀναμφισβήτητοι θεματοφύλακες τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ

Ὁ Μακ. Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Διδώρος, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Σεραφεῖμ, ἐπιθεωρεῖ τὸ τιμητικὸν ἄγγμα, κατὰ τὴν ἀφίξιν του εἰς τὸ Ἀεροδρόμιον Ἑλληνικοῦ.

τῶν Προσκυνημάτων τῆς Ἁγίας Πόλεως Ἱερουσαλήμ. Καὶ ἀκριβῶς ἐκπρόσωποι καὶ ἐντολοδόχοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους εἶναι ἡ μεγαλάνυμη Ἀγιοταφικὴ Ἀδελφότητα καὶ τὸ Πρεσβυγενὲς Ἑλληνικὸ Ὀρθόδοξο Πατριαρχεῖο, τοὺς οἵακες τῶν ὁποίων παρέδωσε σὲ Ἐσᾶς ἐπ' ἐσχάτων, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, πρᾶγμα ποῦ ὁμόθυρα ἐπικύρωσε ἡ συνείδηση σύμπαντος τοῦ ἔθνους.

Τί περισσότερο νὰ θυμηθοῦμε ἐδῶ ἀπὸ τὴν ἐνδοξὴ ἱστορία. Τοὺς ἀγῶνες τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἁγίας Αὐτοῦ Μητροῦς; Τίς ἐποποιεῖς τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων; Τὴν ἀγωνιώδη προσπάθεια τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὰ 400 ἔτη τῆς δουλείας του, πρὸς διατήρηση τῆς ἐλληνικότητος τῶν Προσκυνημάτων ἢ τὸ ἀνύστακτο ἐνδιαφέρον τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἀπὸ τοῦ 1830 μέχρι σήμερον καὶ τὴν ἀγωνία τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν τύχη τοῦ ἱστορικοῦ Θρόνου τοῦ Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου καὶ τοῦ Παναγίου Τάφου;

Ὅλα αὐτὰ ὡς διώματα καὶ ὡς πρωταρχικὲς ἐπιταγὲς τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν Πανελλήνων, προϋπάρχον πάντοτε κάτω ἀπὸ τὴν θέση καὶ τὴν πολιτικὴ τῶν Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων καὶ ἰδιαίτερος τῆς σημερινῆς, ποῦ ἔχω τὴν τιμὴ νὰ ἐκπροσωπῶ. Ἐντεῦθεν καὶ τὴν ἐπίσημη αὐτὴ σιγμὴ, ἐπιελώντιας ἐθνικὸ καθήκον, διαβεβαιώνω τὴ Σεπτὴν Ὑμῶν Κορυφῇ, τὸν Ἀρχιεπιμένα τῆς Ἁγίας Σιών, τὸν φύσει καὶ θέσει Φρούραρχο τῶν Παναγιῶν Προσκυνημάτων, διὸ σὲ κάθε σιγμῇ ἐπαγορευοῦμε γιὰ νὰ μὴ τεθεῖ καὶ ὑπὸ τὴν παραμικρὴ ἀμφισβήτηση ἢ προαιώνια ἐλληνικότητα τοῦ Μεγαλωνύμου Τάγματος τῶν Σπουδαίων καὶ Πρεσβυγενῶς ἡμῶν Πατριαρχείου, τὰ ἀπαράγραπτα δίκαια καὶ προνόμιά σας ἐπὶ τῶν Ἱερῶν Προσκυνημάτων, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ λεπτομερειακὰ στοιχεῖα ποῦ ἀνῆλθον τὸ STATUS QUO τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὀρθοδόξου Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων.

Αὐτὰ παρακαλοῦμε τὴ Θειοτάτη Ὑμῶν Μακαριότητα, νὰ μεταφέρει σὴν Ἐδρα τῆς Ἁγίας Σιών καὶ ἴλους τοὺς Ἀδελφούς τῆς Μεγατίμου Ἀδελφότητος καὶ διαβεβαιώσει ἴλους διὸ σταθερὴ θὰ εἶναι ἡ βοήθεια καὶ ἡ ἐνίσχυση τῆς Κυβερνήσεώς μας, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση καὶ ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τοῦ Πατριαρχείου.

Μακαριώτατε, εὐχαριστοῦμε τὸν Κύριον τῶν Δυνάμεων, ποῦ ἐχάρισεν σὲ ἴλους μας τὴν ἀγαλλίαση τῆς ἐν μέσῳ ὑμῶν παρουσίας Σας. Ἐκζητοῦμε τίς ἐσχές Σας καὶ τὴν μείλα πάντων ἡμῶν σὲς πρὸς τὸν Ὑψιστο δέησις Σας. Καὶ τοῦτο ὡς πνευματικὰ τέκνα τῆς Ἀγιότητός Σας, ὡς πελασιεῖς τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος, ἀφοσιωμένα μέλη τῆς Ἐκκλησίας καὶ στηρίγματα Σας. Σᾶς θεωροῦμε ὡς πνευματικῶν ἡμῶν πατέρα καὶ τελοῦμε συμπαραστάτες σὲ δύσκολο ἀγῶνα Σας. Γιατὶ ὄντως σὲ ἐσᾶς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐνεπιτεύθη τὴν ἡγεσία τοῦ Θρόνου

τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἐσᾶς ἀνδεδίειξε λύγχο φέροντα πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις. Κατὰ τὸ σωτήριο Ἀυτοῦ: Εἰς πολλὰ ἔτη Δέσποτα!

Ἀπαντῶν ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης, εἶπεν:

Ἐξοχώτατε,

Ἐὰν εἰς τὴν Ἁγίαν Πόλιν Ἱερουσαλήμ, Ἡμεῖς, μία δοῦξ Ἀγιοταφικῶν ἀδελφῶν, ζῶμεν καὶ δοῶμεν καὶ μοιρωῶμεν τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἑλληνισμόν καὶ δὴ ἐν ἀρίστη προοπτικῇ, τοῦτο ὀφείλεται, χάριτι θεῆς, εἰς τὴν ιδέαν καὶ πραγματικότητα καὶ παρόρμησιν διὸ παρὰ τὸ πλευρὸν ἡμῶν ὑπάρχει ἡ ἀκατάλυτος ἰσχὺς τῆς ἐνδόξου καὶ φιλικῆς πατρίδος ἡμῶν Ἑλλάδος, ἥτις ὡς τὸ δυναμικώτερον κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνδέεται φυσικῶς καὶ ἀρρηκτως μετὰ τῆς ἀκριτικῆς ταύτης ἐπάλξεως τῶν Ἱεροσολύμων, ἐν ἣ ἡ περὶ Ἡμᾶς γεγραρὰ Ἀγιοταφικὴ Ἀδελφότης τέτακται, ἀπ' αἰῶνων, φρουρὸς καὶ ἐκπρόσωπος τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν γένους.

Ἐκ τῆς φρικῆς δὲ ταύτης καὶ ἀκαταλύτου σχέσεως παρορμώμενοι, ἤλθομεν, ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκλογὴν Ἡμῶν ὡς Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, εἰς τὴν μετέρα πατρίδα, καὶ ἀπολαμβάνοντες, ἐκ τοῦ σύνεργου, τὴν στοργὴν αὐτῆς, διατελούμεν ἐνθουσιασμένοι ἐκ τῆς ἀγάπης, τῆς τιμῆς, τοῦ σεβασμοῦ, τῆς κατανοήσεως, τῆς γενναιοδωρίας καὶ εἰς τὸν ἐτέρον ἀρίστου, καταδειχθέντων τρανῶς ἐν θερμοτάτῃ καὶ μεγαλειώδει ὑποδοχῇ, ἐν ἐγκαρδίῳ ἐπικοινωνίᾳ, ἐν καρποφόρῳ συνεργασίᾳ, ἐν εὐφροσύνῳ συνεσιάζει, ἐν πολιτικῷ συναντιλήψει καὶ ἐν βεβαίᾳ ἐγγνήσει, πρὸς ἀπόσκοπον συνέχειον τῆς λαμπρᾶς ἱστορίας ἡμῶν ἐν τοῖς Ἁγίοις Τόποις.

Γνωρίζετε, ὡς ἄριστα, διὸ κατέχομεν ἀποδοτικῶς τὴν τιμαρῆν, ἀρίστην καὶ ἐθνικὴν παρακαταθήκην τῶν Ἁγίων Τόπων καὶ τὴν ἀξιοζήλευτον πατριαρχικὴν ἀξίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, ἐσφραγισμένας διὰ τῆς τετιμημένης ἐλληνορθοδόξου παραδόσεως καὶ δέον, ὅπως καταβάλλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς πλήρη ἀνταπόκρισιν εἰς τὴν ὑψηλὴν ταύτην τιμὴν καὶ θαρεῖαν εὐθύνην.

Αἰσθανόμεθα δὲ μεγάλην χαρὰν καὶ θαρεῖαν εὐγνωμοσύνην, βλέποντες διὸ ἡ σεβαστὴ Ἑλληνικὴ Κυβερνήσις ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὴν σημασίαν τῆς κληρονομίας ταύτης, μιμουμένη τὴν εὐλάβειαν τῶν βυζαντινῶν προγόνων ἡμῶν καὶ συνεχίζουσα τὴν παράδοσιν αὐτῶν, ἐπιδεικνύσι μέγα ἐνδιαφέρον πρὸς διασφάλισιν τῶν δικαίων καὶ προνομίων τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν γένους ἐπὶ τῶν Ἁγίων Τόπων, καὶ χορηγεῖ δαφυλῆ καὶ ποικίλην βοήθειαν πρὸς ἐπιτέλειαν τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἡμετέρου παλαιατάτου Πατριαρχείου καὶ δὴ ἐν τῇ γενικῇ Ἀνασιηλώσει τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀνασιήσεως, ἐν τῇ ἰδρύσει Πατριαρχικοῦ Κέντρου Βιβλικῶν Σπουδῶν καὶ ἐν τῇ ἐπικειμένη ἀνεγέρσει

Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ ΜΕΛΗ — ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ

Ἡ Διарκὴς Ἱερὰ Σύνοδος κατὰ τὴν α' συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 125ης Συνοδικῆς Περιόδου (1.9.81 ἕως 31.8.82) συνεκρότησε τὰ Συνοδικὰ Δικαστήρια, διώρισε τοὺς Σεβ. Συνέδρους ὡς Μέλη τῶν Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν, συνεκρότησε τὰ Ὑπηρεσιακὰ καὶ τὰ Συμβούλια τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὁργανισμῶν κ.λπ., ὡς κάτωθι:

A. ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΝ διὰ Πρεσβυτέρους, Διακόνους καὶ Μοναχοὺς Συνοδικῶν Δικαστηρίων:

α) Πρόεδρος ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Νέας Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας κ. Τιμὸθεος.

β) Τακτικὰ Μέλη (κληρωθέντα) οἱ Σεβ. Μητροπολίται: Κασσανδρείας κ. Σύνεσιος, Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων, Κυθήρων κ. Ἰάκωβος, Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης κ. Εὐστάθιος.

B. ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΟΝ διὰ Πρεσβυτέρους, Διακόνους καὶ Μοναχοὺς Συνοδικῶν Δικαστηρίων.

α) Πρόεδρος ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ.

β) Τακτικὰ Μέλη οἱ Σεβ. Μητροπολίται: Ναυπάκτου καὶ Ἀγ. Βλασίου κ. Δαμασκηνός, Ἐλευθερουπόλεως κ. Ἀμβρόσιος, Σερῶν καὶ Νιγρίτης κ. Κωνσταντῖνος, Λήμνου κ. Παντελεήμων, Δράμας κ. Διονύσιος καὶ Ζακύνθου κ. Παντελεήμων.

γ) Ἀναπληρωματικὸν Μέλος δι' ἀμφοτέρα τὰ ἀνωτέρω Συνοδικὰ Δικαστήρια ὀρίζεται κατὰ νόμον ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρπενησίου κ. Νικόλαος.

ΣΥΝΟΔΙΚΑΙ ΕΠΙΤΡΟΠΑΙ

Συνοδικὰ Μέλη εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 10 τοῦ Ν. 590) 77 συνιστωμένας Συνοδικὰς Ἐπιτροπὰς ὀρίζονται οἱ ἑξῆς Σεβ. Συνοδικοί Ἀρχιερεῖς:

1. Ἀρχιγραμματεῖα: Ὁ Σεβ. Ναυπάκτου καὶ Ἀγίου Βλασίου κ. Δαμασκηνός.

2. Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης καὶ Μουσικῆς: Ὁ Σεβ. Καρπενησίου κ. Νικόλαος.

νέον Πατριαρχικῶν Μεγάρων, ἀνταξίου τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, τῆς σπουδαιότητος καὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ, τῷ παγχοριστιανικῷ καὶ παγκοσμίῳ τούτῳ πνευματικῷ κέντρῳ.

Θεομῆν, ὄθεν, καὶ αἰδίου ἐκφράζομεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς τὸν εὐσεβῆ ἑλληνικὸν λαὸν καὶ τοὺς ἀξίους Ἀρχοντας αὐτοῦ, ὅπως δὲ ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Πρόεδρον τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσταντῖνον Καραμανλῆν, τὸν Ἐξοχώτατον Πρωθυπουργὸν κ. Γεώργιον Πάλλην, τὸν Ἐξοχώτατον Ὑπουργὸν Ἐξωτερικῶν κ. Κωνσταντῖνον Μητσιτάκην καὶ πρὸς πᾶσαν τὴν τιτιμημένην Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

Μεγάλας δ' ὀφείλομεν χάριτας καὶ τῇ Ὑμετέρῳ Ἡμῶν πεφιλημένῃ καὶ περιοπουδαστῷ Ἐξοχότητι, ἣτις διακρινομένη ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ γνωρίζουσα ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ προβλήματα καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἡμετέρου Πατριαρχείου, οὐ παύεται ἀγαθὰ λογιζομένη καὶ πράτιουσα ὑπὲρ αὐτοῦ παρασχοῦσα δ' ἡμῖν σήμερον τὴν πολύτιμον εὐκαιρίαν καρποφόρου συνεργασίας περὶ τὰ φλέγοντα θέματα τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, ἐναθρόνῃ τὴν συνεργασίαν διὰ τῆς εὐφροσύνης ταύτης τραπέζης.

Θεομῶς ὡσαύτως εὐχαριστοῦμεν καὶ πᾶσι τοῖς ἀρμοδίῳ τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν διὰ τὴν ποι-

κιλοτρόπως καὶ προθύμως προσφερομένην ὑπηρεσίαν πρὸς τὸ ἡμέτερον Πατριαρχεῖον.

Σεμνυνόμενοι, ὄθεν, ἐπὶ τοιαύτῃ κληρονομίᾳ καὶ κραταιούμενοι ἐκ τῆς πρόφρονος ἐθνικῆς προστασίας, οὐ πανσόμιστα ἐπιτελεῖν τὸ ἱερὸν Ἀγιοταφικὸν καθήκον ἡμῶν καὶ δέεσθαι ἀπὸ τοῦ Παναγίου καὶ Ζωοδόχου Τάφου, ὑπὲρ εὐημερίας, πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς προόδου, δόξης, μεγαλοσύνης καὶ ἰσχύος τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν γένους καὶ διαφυλάξεως τῶν τιτιμημένων κυβερνητῶν αὐτοῦ.

Εὐχαριστοῦντες, ὄν, τῷ Κυρίῳ, ἐφ' οἷς ἐχαρίσατο Ἡμῖν θανατοῖσι, καὶ πεπληρωμένοι χάριτος, εὐγνωμοσύνης, ἱκανοποιήσεως καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, ἐγείρομεν τὸ ποιήριον τοῦτο, καὶ προπίνοντες εἰς ὑγίαν τῆς Ὑμετέρας τιτιμημένης Ἐξοχότητος καὶ πάντων τῶν διακεκριμένων συνδαιτυμόνων, εὐχόμεθα, ὅπως πάντες ἐξακολουθήσωμεν ἐπιτελεῖν τὰς ὑποχρεώσεις ἡμῶν ἐναντι τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἡμῶν πατρίδος. Ἀμήν.

Πρωτοπρ. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ

Ὑπογραμματεὺς Συν. Ἐπιτροπῆς Διορθοδόξων

καὶ Διαχριστιανικῶν Σχέσεων

3. Δογματικῶν καὶ Νομοκανονικῶν Ζητημάτων: Ὁ Σεβ. Δράμας κ. Διογύσιος.

4. Θείας Λατρείας καὶ Ποιμαντικῶν Ἔργων: Ὁ Σεβ. Νέας Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας κ. Τιμόθεος.

5. Μοναχικοῦ Βίου: Ὁ Σεβ. Κασσανδρείας κ. Συνέσιος.

6. Χριστιανικῆς Ἀγωγῆς καὶ Νεότητος: Ὁ Σεβ. Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων.

7. Διορθοδόξων καὶ Διαχριστιανικῶν Σχέσεων: Ὁ Σεβ. Ἐλευθερουπόλεως κ. Ἀμβρόσιος.

8. Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαίδευσῆς: Ὁ Σεβ. Λήμνου κ. Παντελεήμων.

9. Τύπου, Δημοσίων Σχέσεων καὶ Διαφωτίσεως: Ὁ Σεβ. Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης κ. Εὐστάθιος.

10. Ἐπι τῶν Αἱρέσεων: Ὁ Σεβ. Ζακύνθου κ. Παντελεήμων.

11. Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ Εὐποιίας: Ὁ Σεβ. Κυθήρων κ. Ἰάκωβος.

12. Ἐπι τῶν Οἰκονομικῶν: Ὁ Σεβ. Σερρών καὶ Νιγρίτης κ. Κωνσταντῖνος.

ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ

Α. Ἀνωτάτων Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπαλλήλων

α) Πρόεδρος: Ὁ ἐπὶ τῆς Ἀρχιγραμματείας Σεβ. Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου κ. Δαμασκηνός, ἀναπληρούμενος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ζακύνθου κ. Παντελεήμονος.

β) Μέλη: Τὰ ὀριζόμενα ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 2 παρ. 3, τοῦ ὑπ' ἀρ. 5) 1978 Κανονισμοῦ.

Β. Πενταμελὲς Ὑπηρεσιακὸν Συμβούλιον

Πρόεδρος: Ὁ Σεβ. Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου κ. Δαμασκηνός, ἀναπληρούμενος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ζακύνθου κ. Παντελεήμονος.

Γ. Τριμελὲς Ὑπηρεσιακὸν Συμβούλιον

Πρόεδρος: Ὁ Σεβ. Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου κ. Δαμασκηνός, ἀναπληρούμενος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ζακύνθου κ. Παντελεήμονος.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

1. ΟΔΕΠ.

α) Τακτικά Μέλη: 1) Ὁ Σεβ. Λήμνου κ. Παντελεήμων. 2) Ὁ Σεβ. Ζακύνθου κ. Παντελεήμων.

β) Ἀναπληρωματικά Μέλη: 1) Ὁ Σεβ. Σερρών καὶ Νιγρίτης κ. Κωνσταντῖνος. 2) Ὁ Σεβ. Καρπενησιῶ κ. Νικόλαος.

2. ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ.

α) Τακτικά Μέλη: 1) Ὁ Σεβ. Νέας Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας κ. Τιμόθεος. 2) Ὁ Σεβ. Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων.

β) Ἀναπληρωματικά Μέλη: 1) Ὁ Σεβ. Λήμνου κ. Παντελεήμων. 2) Ὁ Σεβ. Ζακύνθου κ. Παντελεήμων.

3. Τ.Α.Κ.Ε.

α) Ἀναπληρωτῆς τοῦ Μακ. Προέδρου ὁ Σεβ. Ν. Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας κ. Τιμόθεος.

β) Τακτικὸν Μέλος ὁ Σεβ. Κυθήρων κ. Ἰάκωβος με ἀναπληρωτὴν τὸν Σεβ. Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης κ. Εὐστάθιος.

γ) Λοιπὰ Μέλη: 1) Πρωτ. Νικόλαος Αὐγερινόπουλος, με ἀναπληρωτὴν τὸν ἱερέα Σπυρίδωνα Κοράκη. 2) Πρωτ. Ἀθανάσιος Ρούκαλης, με ἀναπληρωτὴν τὸν ἱερέα Εὐτύχιον Κονταδάκη. 3) Πρωτ. Γεώργιος Μανιατᾶς, με ἀναπληρωτὴν τὸν ἱερέα Δημήτριον Κλουτσον. 4) Πρωτ. Μιχαὴλ Ἀπόστολος, με ἀναπληρωτὴν τὸν ἱερέα Ἰωάννην Μπαρμπαντωνάκη. 5) Λαϊκὸν τακτικὸν Μέλος: Ὁ οἰκονομολόγος κ. Γεώργιος Βλάχος, ἀναπληρωτῆς Γενικὸς Διευθυντῆς τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, με ἀναπληρωτὴν τὸν κ. Ἰωάννην Περαντώνη, συντηχον Διευθυντὴν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ὡς προτείνονται διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 108) 19.8.81 (Σ.Π. 3274) 21.8.81) ἐγγράφου τοῦ Ι.Σ.Κ.Ε., συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 63 τοῦ Ν. 590) 77, παρ. γ' καὶ δ'.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

α) Πρόεδρος: Ὁ ἐπὶ τῆς Ἀρχιγραμματείας Σεβ. Ναυπάκτου καὶ Ἁγ. Βλασίου κ. Δαμασκηνός.

β) Μέλη: 1) Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου. 2) Ἀρχιμ. Γερόθεος Γαρούφαλλος, Γραμματεὺς τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης καὶ Μουσικῆς. 3) κ. Στυλιανὸς Παπαδόπουλος, Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου. 4) κ. Ἠλίας Μουτσούλας, Καθηγητῆς Πανεπιστημίου.

Η ΠΑΡΟΧΗ ΤΗΣ ΙΣΟΤΗΤΟΣ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΝ ΠΡΟΟΔΟΥ

(ΚΑΝΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΣ. 4,1)

Τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παρόντος θέματος πραγματοποιοῦμεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐρμηνείας ἑνὸς διαφορομένου χωρίου τῆς Ἀγ. Γραφῆς. Τοῦτο εἶναι τὸ Κολοσ. 4, 1 τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ ἔχει ὡς ἐξῆς: «Οἱ κύριοι τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δούλοις παρέχεσθε, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύριον ἐν οὐρανῷ». Μία πρόχειρος ἐρμηνεία αὐτοῦ τοῦ χωρίου εἶναι ἡ ἐξῆς: «Οἱ κύριοι, τ.ἔ. τὰ ἀφεντικά, νὰ παρέχετε τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα εἰς τοὺς δούλους, γνωρίζοντες, ὅτι καὶ ἐσεῖς ἔχετε κύριον - ἀφεντικὸν εἰς τὸν οὐρανόν, τὸν Θεόν». Ἐντέλλεται δηλ. ὁ Παῦλος, ὅτι οἱ κύριοι ὀφείλουσιν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δίκαιον νὰ παρέχουν καὶ τὴν ἰσότητα εἰς τοὺς δούλους. Πέρα ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην νὰ ἀπονέμουν ἐπὶ πλέον εἰς τοὺς δούλους καὶ τὴν ἰσότητα. Δι' αὐτὸ καὶ τὴν παροχὴν τῆς ἰσότητος τοποθετεῖ μετὰ ἀπὸ τὴν παροχὴν τοῦ δικαίου, ὡς μίαν ἐπὶ πλέον προῆξιν, ὡς μίαν «πέρα πέρα» ἐνέργειαν.

Εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ μὴ συμφωνήσῃ τις εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀποψιν καὶ νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι αἱ δύο ἔννοιαι τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος δὲν διαφέρουν μεταξὺ των, ἀλλὰ ταυτίζονται. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς δὲν εὐσταθεῖ. Δὲν νομίζομεν δηλ. ὅτι τὸ περιεχόμενον τῶν δύο αὐτῶν λέξεων εἶναι τὸ αὐτό. Ἐν πρώτοις, ἐὰν ἦτο τὸ περιεχόμενον αὐτῶν τὸ ἴδιον, τότε διατὶ νὰ χρησιμοποιῆ ὁ Ἀπ. Παῦλος καὶ τὰς δύο λέξεις ταυτοχρόνως; Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου, καὶ

ἀπὸ τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων τούτων, ὅπως παραδίδουν αὐτὴν τὰ λεξικά τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης¹, πληροφοροῦμεθα τὰ ἐξῆς: Δίκαιο εἶναι τὸ προσήκον, τὸ ἀμιζόν, τὸ πρέπον, τὸ ἀναλογοῦν εἰς ἕκαστον, τὸ κατὰ τὴν ὀρθὴν, τὴν λογικὴν κρίσιν ἀπονευόμενον εἰς ἕνα ἕκαστον². Ἐνῶ, ἰσότης εἶναι ἡ ἔλλειψις διαφορᾶς, ἡ ἐξίσωσις δύο προσώπων ἔναντι τοῦ νόμου, ἡ ἐξομοίωσις τῶν πολιτῶν ὡς πρὸς τὰ δικαιώματά των καὶ τὰς ὑποχρεώσεις των.

Ἐξ ἄλλου γνωρίζομεν, ὅτι πολλοὶ τῶν ἐρμηνευτῶν ἀποδίδουν τὸ χωρίον τοῦτο ὡς ἐξῆς: Οἱ κύριοι ὀφείλετε νὰ ἀπονέμετε τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα μετὰ τῶν δούλων καὶ ὄχι εἰς τοὺς δούλους, πρὸς τοὺς δούλους. Τίθεται ὅμως τὸ ἐρώτημα: Ἐφ' ὅσον ὁ

1. Πρβλ. Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Ἐκδ. «Πρωταίας», Ἀθῆναι, H. Liddell - R. Scott ("Ἐκδ. Α. Κωνσταντινίδου), Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Ἀθῆναι, Δημ. Δημητράκου, Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Ἀθῆναι 1936-1950, Ἰω. Σταματάκου, Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ κ.ἄ.

2. Πρβλ. Γρηγορίου Νύσσης, Λόγος Κατηρικὸς ὁ Μέγας, κεφ. κστ', PG 45, 68: «Δικαίου μὲν γὰρ ἔστι, τὸ κατ' ἀξίαν ἕκαστῳ νέμειν».

ΥΠΟΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ

α) Πρόεδρος: Ὁ Σεβ. Ζακύνθου κ. Παυτελεήμων ἀναπληρούμενος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μονασασίας καὶ Σπάρτης κ. Εὐσταθίου.

β) Τακτικὰ Μέλη: 1) Ἀρχιμ. Γερόθεος Γαρυφαλλός, Γραμματεὺς τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐκκλησιαστικῆς Τέχνης καὶ Μουσικῆς. 2) Πρωτοπρ. Ἰωάννης Ράμφος. 3) κ. Ἰωάννης Ἀθανασόπουλος. 4) κ. Ἀπόστολος Βαλληγδράς.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

Τακτικὰ Μέλη: 1) Ὁ Σεβ. Δράμας κ. Διονύσιος. 2) Ὁ Σεβ. Ζακύνθου κ. Παυτελεήμων.

ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΟΝ ΚΑΙ ΕΠΟΠΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΠΑΡΑ ΤΩ:

ΥΠΟΥΡΓΕΙΩ: ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ

ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

α) Τακτικὸν Μέλος: Ὁ Σεβ. Λήμνου κ. Παυτελεήμων. β) Ἀναπληρωματικὸν Μέλος: Ὁ Σεβ. Ζακύνθου κ. Παυτελεήμων.

A. Γ. Σ. Ε.

Πρόεδρος: Ὁ Σεβ. Νέας Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας κ. Τιμόθεος, ἀναπληρούμενος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ζακύνθου κ. Παυτελεήμωνος.

Τὰ λοιπὰ μέλη διορισθήσονται εἰς προσεχῆ Συνεδρίαν τῆς Δ.Ι.Σ., συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῶν ὑπ' ἀρ. 3) 1977 καὶ 6) 1979 Κανονισμῶν.

Ἄπ. Παῦλος ὁρίζει, οἱ κύριοι νὰ ἀποδίδουν τὸ δίκαιον μεταξὺ τῶν δούλων, τότε ποῖον νόημα ἔχει νὰ τοὺς λέγῃ νὰ ἀποδίδουν καὶ τὴν ἰσότητα μεταξὺ αὐτῶν; Δὲν περιτενεῖ δηλ. ἡ πρόσθεσις τοῦ «καὶ τὴν ἰσότητα»; Καὶ ἐπὶ πλέον μήπως ὄχι μόνον περιτενεῖ ἐνταῦθα ἡ ὑπαρξίς τῆς λέξεως «ἰσότης», ἀλλὰ μήπως ἀντίκειται³ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου καὶ ἀνατρέπει καὶ ἀναιρεῖ τὴν ἀπόδοσιν αὐτοῦ; Ἐφ' ὅσον δηλ. ἀπονέμεις τὸ δίκαιον εἰς ἓνα ἕκαστον, μεταξὺ τῶν μελῶν μιᾶς ὁμάδος, δὲν δύνασαι συγχρόνως νὰ ἀποδίδῃς εἰς ὄλους αὐτούς, τ.ἔ. εἰς τοὺς ἰδίους, τὸ ἴσον. Δὲν δύνασαι συγχρόνως νὰ τοὺς ἐξίσωῃς.

Διὰ τοῦτο νομίζομεν, ὅτι ἀφοῦ πρῶτον ὁ Παῦλος προτρέπει τοὺς κυρίους νὰ ἀπονέμουν τὸ δίκαιον μετὰ ξὺ τῶν δούλων, ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐπιπροσθέτως συμβουλεῖ αὐτοὺς νὰ ἀπονέμουν καὶ τὴν ἰσότητα πρὸς τοὺς δούλους των, ἤτοι νὰ τοὺς ἐξισώνουν πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς των. Λογικῶς, ὁ προϊστάμενος μετὰ ξὺ τῶν κατωτέρων του δίδει — ὀφείλει νὰ ἀποδίδῃ — τὸ δίκαιον, ἐνῶ πρὸς τὸν κατωτέρον του δίδει τὴν ἰσότητα πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, συμφώνως καὶ πρὸς τὸ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν» (Ματθ. 19, 19).

Εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτὴν μᾶς ἐνισχύει καὶ ὁ ζ' καν. τοῦ Πέτρου Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος λέγει: «Σκοπεῖν (οἱ κύριοι) ὀφείλουσιν ὁ κατειργάσαντο, θελήσαντες τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν σώσαι, τοὺς δὲ συνδούλους ἑαυτῶν ἐλκύσαντες ἐπὶ εἰδωλολατρείαν, δυναμένους καὶ αὐτοὺς ἐκφυγεῖν, εἰ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα ἦσαν αὐτοῖς παρασχόντες, ὡς πάλιν ὁ Ἀπόστολος λέγει»⁴. Ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ λόγου ἀντιλαμβανόμεθα, ὅτι ὁ κανὼν ἐννοεῖ τὴν προσφορὰν τῆς ἰσότητος ἐκ μέρους τῶν κυρίων πρὸς τοὺς δούλους, ὄχι τὴν ἀπονομὴν τῆς ἰσότητος μετὰ ξὺ τῶν δούλων, ὄχι τὴν ἐξίσωσιν τῶν δούλων. Τοῦτο διακρίνεται καλλίτερον εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Ἀγ. Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείου ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου κανόνος: «Αὐτοὶ μὲν (οἱ αὐθένται) ἐσπούδασαν νὰ λυτρώσουν τὴν ψυχὴν των, τοὺς δὲ ἐν Χριστῷ συνδούλους⁵ των ἐβίασαν (νὰ ὑπάγουν) εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, εἰς καιρὸν ὅπου ἦτο δυνατόν νὰ φύγουν καὶ νὰ λυτρωθοῦν καὶ αὐτοί, ἀν ἔδιδαν οἱ αὐθένται των τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα εἰς αὐτούς»⁶.

3. Πρβλ. Βασ. Τσάκωνα, Ἰπὸμνημα εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, Ἐν Ἀθήναις 1975, σελ. 174.

4. Γ. Ράλλη-Μ. Πουτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμ. Δ', Ἀθήνησι 1854, σελ. 23.

5. Χαρακτηρίζει τοὺς αὐθέντας ὡς συνδούλους, διότι καὶ αὐτοί, ὅπως καὶ οἱ «δοῦλοι», ἔχουν τὸν ἴδιον «κύριον ἐν οὐρανῷ» (Κολοσ. 4,1). Διὰ τοῦτο λέγει «ἐν Χριστῷ συνδούλους».

6. Ἀγαπίου Ἱερομονάχου - Νικοδήμου Μοναχοῦ, «Πηδάλιον», Ἐκδ. «Ἀστὴρ», Ἀθήναι, σελ. 567.

Καὶ οἱ κανόνες, λοιπόν, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὴν αὐθεντικὴν — τὴν αὐθεντικωτέραν — ἐρμηνείαν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς Ἀγ. Γραφῆς⁷, τὴν παροχὴν τῆς ἰσότητος ἐννοοῦν ἐκ μέρους τῶν κυρίων, ἐκ μέρους τῶν ἀνωτέρων πρὸς τοὺς δούλους, πρὸς τοὺς κατωτέρους, καὶ ὄχι τὴν παροχὴν τῆς ἰσότητος μετὰ ξὺ τῶν δούλων.

Ὅτι ἡ ἰσότης εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἐννοεῖται διδομένη ἐκ μέρους τῶν κυρίων πρὸς τοὺς δούλους καὶ ὄχι μεταξὺ τῶν δούλων, ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ πλησίον αὐτῆς εὐρισκομένου ῥήματος «παρέχετε» (=παρέχετε). Ἐὰν ἤθελε νὰ εἴπῃ ὅτι δίδω τὴν ἰσότητα μεταξὺ τῶν δούλων, ἀν δηλ. εἴχομεν μίαν ἐπίτασιν, μίαν ἐπέκτασιν τῆς ἀπονομῆς τοῦ δικαίου, ἀλλὰ πάλιν μεταξὺ τῶν δούλων, τότε θὰ ἔπρεπε νὰ προτιμηθῆ τὸ ῥῆμα ἀπονέμω. Διότι μετὰ ξὺ δύο - τριῶν ἢ πλείονων προσώπων ἀπονέμω, ἀποδίδω τὸ δίκαιον, καὶ δὲν παρέχω αὐτό. Μόνον ὅταν ἐγὼ ἔχω «κάτι τι», καὶ δὴ περισσότερον τοῦ ἄλλου, τότε τοῦ παρέχω αὐτὸ ἢ μέρος αὐτοῦ. Ὁφείλομεν δὲ ἐνταῦθα νὰ σημειώσωμεν, ὅτι εἰς τὸ παρὸν χωρίον ὁ Ἄπ. Παῦλος χρησιμοποιοῖ μόνον τὸ ῥῆμα παρέχω καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ δικαίου καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἰσότητος, διότι τοῦτο εὐρίσκειται πλησιέστερον τῆς λέξεως ἰσότης καὶ ἐπηρεάζεται ἀμέσως ἐξ αὐτῆς. Παραλείπει δὲ τὸ ῥῆμα ἀπονέμω, τὸ ὁποῖον ἀρμόζει, κυριολεκτεῖ καλλίτερον διὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου, ὡς εὐκόλως ἐννοοῦμενον.

Ἴσως διερωτηθῆ τις μετὰ ταῦτα: Διὰ τί ὁ Ἄπ. Παῦλος (ἢ Γραφή) προτρέπει τοὺς κυρίους νὰ παρέχουν εἰς τοὺς δούλους τὴν ἰσότητα καὶ ὄχι τὴν ἐλευθερίαν; Τοῦτο δὲν εἶναι ἡ πρώτη ἐπιθυμία, τὸ πρῶτον δικαίωμα, πὸν θὰ ἀπαιτοῦσε κάθε δούλος; Διὰ τί ὁ Παῦλος τὸ παραγνοῖεῖ ἢ τὸ παρακάμπτει; Παραβλέπει ἀράγε τὴν φύσει ὑπάρχουσαν τάσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ εἶναι ἐλεύθερος;⁸ Ἴσως ἐκ πρώτης ὕψους

7. Τὸ κῆρος τῶν ἱερῶν κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἐθεσπίσθησαν ἢ ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας εἶναι αἰώνιον καὶ ἀπόλυτον (Πρβλ. Κων. Μουρατίδου, Τὸ αἰώνιον κῆρος τῶν ἱερῶν κανόνων, Ἀθήναι 1972, Βλ. Φειδᾶ, Ἱστορικοκανονικαὶ καὶ ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις ἐρμηνείας τῶν ἱ. κανόνων, Ἀθήναι 1972, σελ. 44 καὶ Παν. Μπούμη, Τὸ κῆρος καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν ἱερῶν κανόνων, Ἀθήναι 1975, σελ. 8 ἐξ.). Ἐπομένως ὅπου οἱ ἱ. κανόνες ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἀγ. Γραφὴν ἀποτελοῦν τὴν αὐθεντικωτέραν ἐρμηνείαν ἐνσυγκρίσει μετὰ τὰς ἐρμηνείας μεμονωμένων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἢ νεωτέρων θεολόγων-ἐρμηνευτῶν τῆς Ἀγ. Γραφῆς.

8. Πρβλ. Κων. Τσάτσου, Ἀφορισμοὶ καὶ Διαλογισμοί: «Ἄν ἀπὸ κάποιον ἄλλο πλανήτη ἐπεφτε στὴ Γῆ ἓνα ἂν ἄλλοιῶτικο ἀπὸ μᾶς καὶ ἤθελε μετὰ ἓνα μόνον κατηγορηματὸν νὰ ξεχωρίσῃ τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ὄντα, θὰ τὸν ὠνόμαζε ὡς «τὸ ὄν πὸν θέλει νὰ εἶναι ἐλεύθερο».

νά δημιουργηται αὐτὴ ἢ ἐσφαλμένη ἐντύπωση, ἀλλὰ δὲν ἔχουν οὕτω τὰ πράγματα. Ὁ Ἄπ. Παῦλος, ὡς θεόπνευστος ἀνὴρ, οὔτε ἀγνοεῖ, οὔτε ἀδιαφορεῖ διὰ τὸ θέμα τοῦτο, ἀλλὰ σκέπτεται καὶ πλατύτερον καὶ βαθύτερον. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ τὸ διαπιστώσωμεν καὶ διὰ τῶν κατωτέρω σκέψεων - παρατηρήσεων:

α) Νομίζομεν ὅτι ἡ ἰσότης εἶναι ἔννοια πλατύτερα τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὅτι περιλαμβάνει καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Ὅταν ὁ Παῦλος παραγγέλλῃ εἰς τοὺς κυρίους νὰ παρέχουν τὴν ἰσότητα εἰς τοὺς δούλους, τοὺς παραγγέλλει νὰ παρέχουν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, διότι διὰ νὰ γίνῃ εἰς δούλους ἴσος μὲ τὸν κύριόν του, σημαίνει ὅτι οὗτος θὰ καταστῆ καὶ ἐλεύθερος⁹.

Ἔτι ὑπὸ τὴν λέξιν ἰσότης δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἔχομεν τὴν Σοφ. Σειράχ, ἡ ὁποία παραγγέλλει εἰς τοὺς κυρίους σαφῶς: «Οἰκέτην (=δούλον) συνετόν ἀγαπάτω σου ἢ ψυχὴν, μὴ στερήσῃς αὐτὸν ἐλευθερίαν» (Σοφ. Σειράχ. 7, 21). Τοῦτο ἀσφαλῶς σημαίνει, ὅτι δὲν ἦτο ἀγνωστος ἢ ἔννοια τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν δούλων εἰς τὸν Ἄπ. Παῦλον. Ἐὰν δὲ ἐνθυμηθῶμεν τὸ καὶ ἀνωτέρω λεχθέν, ὅτι ἡ παροχὴ τῆς ἰσότητος εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀγάπης, κατὰ τὸ χωρίον «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν», δυνάμεθα εὐχερῶς νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ παροχὴ τῆς ἐλευθερίας, ἀφοῦ καὶ αὐτὴ προέρχεται ἐκ τῆς ἀγαπώσεως ψυχῆς («ἀγαπάτω σου ἢ ψυχὴν») κατὰ τὴν Σοφίαν Σειράχ, εἶναι ἓν μέρος τῆς παροχῆς τῆς ἰσότητος.

β) Ἴσως ὅμως ὁ Παῦλος — σκεπτόμενος καὶ πάλιν πλατύτερον — τὸ ἐπραξέ ἔχων ὑπ' ὄψιν του καὶ τὸ ἐξῆς γεγονός: Ὅτι δηλ. ἐὰν ἀπλῶς ἐλευθερώσῃς ἓνα δούλον, χωρὶς ὅμως οὗτος νὰ ἔχη τὰς προϋποθέσεις, ἢ χωρὶς νὰ τοῦ δώσῃς τὰς προϋποθέσεις νὰ ζήσῃ καὶ νὰ προοδεύσῃ, δὲν τὸν εὐεργετεῖς, ἀλλ' ἀντιθέτως τὸν ἐκθέτετε καὶ εἰς ποικίλους κινδύνους¹⁰. Τοῦτο π.χ. συμβαίνει μὲ πολλὰς ὑποαναπτύκτους χώρας σήμερον, ὅπου οἱ λαοὶ αὐτῶν μετὰ τὴν ἀπελευθερώσιν των περι-

9. Πιθανῶς ὁ Ἄπ. Παῦλος νὰ τὸ ἔγραψε οὕτω, διὰ νὰ συγκαλύψῃ κάπως τὰ πράγματα καὶ νὰ μὴ προκαλέσῃ τοὺς συγχρόνους του ἢ νὰ μὴ ἐγείρῃ ἀκαίριως δράσεις καὶ ἀντιδράσεις. Οὕτως ἴσως ἐκινδύνευε νὰ χαρακτηρισθῆ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὡς ἐπαναστάτης.

10. Τὴν παροχὴν τῶν προϋποθέσεων διὰ τὴν διαβίωσιν τοῦ ἀπελευθερουμένου δούλου θεωρεῖ ἀπαραίτητον καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Οὗτος χαρακτηριστικῶς λέγει: «Εἰ δὲ πολλοὺς συνάγεις (οἰκέτας), οὐ φιλανθρωπίας ἐνεκεν τοῦτο ποιεῖς, ἀλλὰ θρυπτόμενος (=φερόμενος ἀλαζονικῶς)· ἐπεὶ, εἰ κηδόμενος, μηδὲνα εἰς διακονίαν ἀπασχολήσῃς τὴν σὴν, ἀλλ' ἀγοράσας, καὶ τέχνας διδάξας ὥστε ἀρκεῖν εἰς αὐτοῦς, ἄφες ἐλευθέρους» (Ὁμιλία μ' εἰς τὴν Α' Πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολήν, PG 61, 354).

έρχονται εἰς δύσκολον οἰκονομικὴν θέσιν ἢ ἀπειλοῦνται καὶ δοκιμάζονται ἀπὸ ἐμφυλίου πολέμου¹¹.

γ) Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου ἐσκέφθη ὁ Ἄπ. Παῦλος καὶ βαθύτερον. Ἐσκέφθη δηλ. ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ μὴ εἶναι εἰς θέσιν εἰς κύριος νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸν δούλον του, διότι π.χ. δὲν τοῦ τὸ ἐπιτρέπει ἡ Πολιτεία διὰ νόμου ἢ διότι οὔτε ὁ ἴδιος εἶναι ἐλεύθερος, ἀλλὰ εἶναι ὑπόδουλος εἰς τὸ ἰδικόν του ἢ εἰς ἓν ἕτερον κράτος ἢ εἰς ἄλλην ἀνωτέραν ἐξουσίαν¹².

δ) Ἀλλὰ πέραν τούτων καὶ ἄλλοι βαθύτεροι καὶ οὐσιαστικώτεροι λόγοι ἴσως νὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν προτίμησιν καὶ χρησιμοποίησιν τῆς λέξεως ἰσότης. Καὶ ὡς τοιοῦτοι πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ πεποιθήσις τοῦ Ἄπ. Παύλου, ὅτι τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δίδει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ὄχι οἱ ἄνθρωποι, ὁ οἰοσδήποτε «ἀφέντης». Ἐξ ἄλλου ὁ ἄνθρωπος - ἀφέντης μόνον τὸ σῶμα εἶναι δυνατόν νὰ δεσμευθῇ, νὰ ὑποδουλώνη, ὄχι τὸ πνεῦμα, τὴν ψυχὴν. Οἱ ἄνθρωποι εἶναι δυνατόν νὰ ἀφαιροῦν τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ ὄχι τὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν, τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν.

Συναφῶς δεόν νὰ τονισθῆ, ὅτι ὁ Χριστιανὸς κατὰ τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἱεράρχησιν τῶν ἀξιῶν θέτει εἰς ἀνωτέραν βαθμίδα τὴν πνευματικὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς κατωτέραν τὴν σωματικὴν, τὴν πολιτικὴν τοιαύτην¹³. Καὶ τοῦτο πράττει, διότι ὅπου ὑπάρχει πραγματικὴ πνευματικὴ ἐλευθερία, ἐκεῖ ἡ σωματικὴ δουλεία ἐκμηδενίζεται. «Ὅδὸ τὸ πνεῦμα κυρίου, ἐλευθερία», πιστοποιεῖ ὁ Ἄπ. Παῦλος (Β' Κορ. 3, 17). Καὶ ὁ Ἄγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος σημειοῖ: «Τοιοῦτον ὁ Χριστιανισμὸς· ἐν δουλείᾳ ἐλευθερίαν χαρίζεται»¹⁴.

11. Πρβλ. Παν. Δημητροπούλου, Τὸ φυσικὸν δίκαιον ὡς πηγὴ τοῦ θετικοῦ δικαίου, Λευκωσία 1975, σελ. 16-17: «Ἡ δουλεία εἶναι θεσμὸς παράνομος εἰς πᾶσαν ἐποχὴν... Ἄλλ' ἡ ἄμεσος κατάργησις τῆς δουλείας εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ θὰ ἐσήμαινε τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ὅλου οἰκονομικοῦ συστήματος καὶ τοῦ κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐνέβλαλλε τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν τῶν χειραφετουμένων δούλων εἰς ἐτι μεγαλύτερον κίνδυνον. Ἐχόντες ταῦτα ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἀντιλαμβάνομεθα σαφῶς ὅτι αἱ αἰωνίως ἔγκυροι ἀρχαὶ τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἀπαιτοῦν νὰ πράττωμεν τὸ καθήκον ἡμῶν ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὰς ἱστορικὰς ἐπείγουσας ἀνάγκας καὶ καταστάσεις».

12. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον πολὺ ὀρθῶς τὸ μνημονευθὲν καὶ ἀνωτέρω χωρίον τῆς Σοφ. Σειράχ (7, 21), δὲν λέγει «παρέχετε οἱ κύριοι τὴν ἐλευθερίαν» εἰς τοὺς δούλους, ἀλλὰ ἀπλῶς περιορίζεται εἰς τὸ νὰ εἴπῃ «μὴ στερήσετε αὐτοὺς τῆς ἐλευθερίας», ἐφ' ὅσον δηλ. σὰς ἐπιτρέπεται ὑπὸ τῆς πολιτείας νὰ τοὺς ἀπελευθερώσετε.

13. H.—D. W e n d l a n d, Die Briefe an die Korinther, Göttingen 1968, σελ. 60: «Die Christus-Freiheit ist mehr als die bürgerliche Freiheit».

14. Ἰωάννου Χρυσόστομου, ἸΘ' Ὁμιλία εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, PG 61, 157.

Ἔνεκα τούτου καὶ ὁ δούλος, ὁ χριστιανὸς δούλος, μόνον κατ' ἐπίφρασιν θεωρεῖται δούλος, εἰς τὴν πραγματικότητα εἶναι ἐλεύθερος. Διὰ τοῦτο ὁ Ἄπ. Παῦλος διακηρύσσει «οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἔστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3, 28)¹⁵. Καὶ διὰ τοῦτο ἀλλαγῶν (Α' Κορ. 7, 21) μεταχειρίζεται τὸ ρῆμα «ἐκλήθη», ὅταν λέγῃ «δούλος ἐκλήθη, μή σοι μελέτω» καὶ ὄχι τὸ ρῆμα «ἐγένου». Δηλ. «ὠνομάσθης μὲν δούλος, δὲν εἶσαι ὅμως δούλος». Μετὰ τὰ ἀνωτέρω γίνεται πλήρως κατανοητὸν καὶ τὸ διατὶ ὁ Ἄπ. Παῦλος συμβουλεῖ τὸν πιστὸν Χριστιανόν¹⁶ νὰ μὴ δίδῃ μεγάλην σημασίαν εἰς αὐτὴν τὴν «κατάστασιν» τῆς δουλείας, εἰς αὐτὴν τὴν «ὀνομασίαν», διατὶ δηλ. τοῦ λέγει «νὰ μὴ τὸν ἀπασχολῇ ἰδιαζόντως αὐτὸ τὸ θέμα»¹⁷, νὰ μὴ τοῦ κατανατῶ ἀγχος, ἀγωνία, ὀδύνη ἢ ὄνειδος.

Ἀπὸ τὴν ἄλλην πάλιν πλευράν, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία, ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία ποῦ χαρίζεται ὁ Χριστός, ἐκεῖ καὶ ἡ ὑπαρξίς τῆς δῆθεν σωματικῆς ἢ μᾶλλον πολιτικῆς ἐλευθερίας εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ. Διότι εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νὰ εἶναι ἐλεύθερος μὲν πολιτικῶς, ἀλλὰ νὰ εἶναι δέσμιος τῆς σαρκὸς του, τῶν παθῶν του καὶ γενικῶς τῶν ποικίλων ἀδυναμιῶν του. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος σχετικῶς λέγει: «Δὲν βλάπτει αὐτὴ ἡ δουλεία, ἡ πολιτικὴ, ἀγαπητέ μου, ἀλλὰ ἡ φυσικὴ δουλεία ποῦ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ἐὰν δὲν εἶσαι δούλος αὐτῆς τῆς δουλείας, νὰ ἔχῃς θάρρος καὶ νὰ εὐφραίνεσαι· κανεὶς δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ σὲ ἀδικήσῃ εἰς τίποτε, ἐφ' ὅσον ἔχεις ἀδούλωτον τὸ φρόνημα, τὸν χαρακτῆρα σου· ἐὰν ὅμως εἶσαι δούλος αὐτῆς τῆς δουλείας (ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν), καὶ ἂν εἶσαι «δέκα χιλιάδες φορὲς» ἐλεύθερος (πολιτικῶς), τίποτε δὲν ὠφελεῖσαι ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν αὐτὴν. Λοιπὸν, εἰπέ μοι, ποῖον εἶναι τὸ ὄφελος, ὅταν εἰς ἄνθρωπον μὲν δὲν δουλεύεις, ἀλλὰ ὑποδουλώνεις καὶ ὑποτάσσεις τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τὰ πάθη; Διότι οἱ ἄνθρωποι μὲν πολλὰς φορὰς γνωρίζουν νὰ λυποῦνται καὶ νὰ μὴ βλάπτουν, ἐκεῖνα ὅμως τὰ πάθη ὡς ἄλλοι

15. Πρβλ. καὶ Σάβ. Ἀγορίδου, Σύντομος ἐρμηνεία τῆς Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς τοῦ Ἄπ. Παύλου, Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 75: «Ἐν Χριστῷ δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ δούλου καὶ ἐλευθέρου».

16. Τονίζομεν τὴν ἐκφρασιν «πιστὸν χριστιανόν», διότι πράγματι τὴν ἐπιστολὴν του αὐτὴν ὁ Ἄπ. Παῦλος ἀπευθύνει πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ὄχι ἀπλῶς πρὸς τοὺς εὐρισκομένους ἐν δουλείᾳ ἐθνικούς, ἀθέους ἢ ἀλλοθρήσκους.

17. Βεβλῶς συνεχίζει περὶ τῆς: «Ἄλλ' εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύθερος γενέσθαι, μᾶλλον χρῆσαι». Περὶ τῆς ἐρμηνείας αὐτοῦ τοῦ χωρίου ἴδε Παν. Μπόμη, Ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν δούλων (Συμβολὴ τῶν ἰ. κανόνων εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου Α' Κορ. 7, 21), Ἀθήναι 1981.

δεσπότην οὐδέποτε χορταίνουσι μετὰ τὴν καταστροφὴν σου»¹⁸.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ Ἄπ. Παῦλος διακηρύσσει ἀλλαγῶν (Γαλ. 5, 1) τὸ ἐξῆς, ἀποκαλυπτικῶς, εἰς τοὺς Χριστιανούς: «Τῇ ἐλευθερίᾳ ἡμᾶς Χριστός, ἠλευθέρωσε· στήκετε οὖν καὶ μὴ πάλιν ζυγῶ δουλείας ἐνέχεσθε». Ἦτοι, «τὴν ἐλευθερίαν τὴν κατ' ἐξοχὴν, τὴν πραγματικὴν ἐλευθερίαν εἰς ἡμᾶς ὁ Χριστός τὴν ἐχώρισε· μένετε, λοιπὸν, στερεοὶ καὶ ἀκλόνητοι καὶ μὴ βάετε πάλιν τὸν ἑαυτὸν σας· κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς οἰασθήποτε δουλείας». Καὶ δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους —πιθανῶς δὲ καὶ δι' ἄλλους— πολὺ ὀρθῶς καὶ διακριτικῶς δὲν χρησιμοποιοῦν τὴν λέξιν ἐλευθερία προκειμένου περὶ τῶν σχέσεων κυρίων - δούλων, ἀλλὰ τὴν λέξιν ἰσότης. Τὴν ἰσότητα δύναται νὰ τὴν προσφέρῃ ὁ εἰς ἄνθρωπος εἰς τὸν ἄλλον, ἐνῶ τὴν ἐλευθερίαν εἶναι δυσχερές, ἂν μὴ ἀδύνατον, ἐπειδὴ εἶναι συνάρτησις πολλῶν παραγόντων, θείων καὶ ἀνθρωπίνων¹⁹.

Δὲν ἀγνοεῖ, λοιπὸν, οὔτε παραβλέπει ὁ Ἄπ. Παῦλος εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ (Κολοσ. 4, 1) τὴν φύσει ὑπάρχουσαν ἔφεσιν καὶ τάσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἀπόκτησιν ἐλευθερίας. Ἀπλῶς τὴν σωματικὴν - πολιτικὴν

18. «Οὐχ αὕτη βλάπτει ἡ δουλεία, ἀγαπητέ, ἀλλ' ἡ φύσει δουλεία ἡ τῆς ἁμαρτίας. Κἂν ταύτην μὴ ἦς τὴν δουλείαν δούλος, θάρρει καὶ εὐφραίνου· οὐδεὶς σε οὐδὲν ἀδικήσαι δυνησεται, ἀδούλωτον ἔχοντα τὸ ἦθος· ἂν δὲ ταύτης ἦς δούλος, κἂν μωρικῶς ἐλεύθερος ἦς, οὐδὲν ὄφελός σοι τῆς ἐλευθερίας. Τί γὰρ ὄφελος, εἰπέ μοι, ὅταν ἀνθρώπῳ μὲν μὴ δουλεύῃς, τοῖς δὲ πάθεσι σεαυτὸν ὑποκατακλίνῃς; Οἱ μὲν γὰρ ἄνθρωποι καὶ φείσασθαι ἐπίστανται πολλὰκις, ἐκεῖνοι δὲ οἱ δεσπότην οὐδέποτε κορέννυται σου τῆς ἀπωλείας» (Ἰω. Χρυσόστομος, Ἰθ' Ὀμιλία εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους, PG 61, 157-158).

19. Ἐπίσης ἀξιοσημείωτος καὶ οὐχὶ ἄνευ λόγου εἶναι καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ρήματος παρέχω εἰς τὴν μέσην διάθεσιν (φωνήν), καὶ δι' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν τῆς ἰσότητος: «Παρέχεσθε, λέγει, τὴν ἰσότητα» καὶ ὄχι ἀπαρέχετε τὴν ἰσότητα. Ἴσως θέλει δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου νὰ καταστήσῃ σαφές εἰς τοὺς κυρίους, ὅτι δὲν δίδουν αὐτοὶ ἐξ ἰδίων τὴν ἰσότητα, τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, τὴν τροφὴν κλπ. εἰς τοὺς δούλους, εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀλλὰ ὁ Θεός. Αὐτοὶ εἶναι τὸ μέσον.

Περὶ τῆς, θέλει νὰ τοὺς δηλώσῃ, ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένοι (προστακτικὴ) νὰ χορηγήσουν τὴν ἰσότητα, τὴν ὅποιαν ἴσως καὶ ἀφῆρσαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους συνανθρώπους των, ἐνῶ τοὺς τὴν ἔδωσε ἢ τοὺς τὴν δίδει ὁ Θεός. Δηλ. κατὰ τινὰ τρόπον τοὺς ὑπεθυμίζει ὅτι σφετερίζονται ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, ποῦ εἶναι δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. «Οἱ τὸ ρῆμα παρέχεσθε ἔχει αὐτὴν τὴν ἐνοσίαν ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐν συνεχείᾳ πρότασιν, ὅπου λέγει: Νὰ παρέχετε, ἢ μᾶλλον νὰ μεταβιβάζετε τὴν ἰσότητα εἰς τοὺς συνανθρώπους σας, «εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐρανῷ».

ἐλευθερίαν ἐντάσσει εἰς ἓνα εὐρύτερον καὶ οὐσιαστικώτερον πλαίσιον. Αὐτὴ ὀφείλει νὰ ἱκανοποιῇ ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλλας ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, πνευματικές, βιοποριστικές, πολιτικές, πολιτιστικές. Καὶ ὅλας αὐτὰς τὰς ἀνάγκας τὰς περιλαμβάνει καλλίτερον ἢ ἔννοια τῆς ἰ σ ὄ τ η τ ο ς.

Ἐπὶ παραδείγματι, ἡ παροχὴ ἰσότητος περιλαμβάνει ἐκτὸς ἀπὸ τὴν παροχὴν τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν παροχὴν ἐνδυμάτων διὰ τὴν εὐπρεπῆ ἀμφίεσιν τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὴν παροχὴν τροφῆς διὰ τὴν συντήρησιν αὐτοῦ. Πρὸβλ. Λουκ. 3, 11: «Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδώτω τῷ μὴ ἔχοντι, καὶ ὁ ἔχων βρώματα ὁμοίως ποιείτω». (Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἡ ἔννοια τῆς ἰσότητος ὑποδηλοῦται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ ἔχων δύο χιτῶνας δίδει τὸν ἓνα). Ἐπίσης ἡ παροχὴ τῆς ἰσότητος ἐκτὸς τῆς παροχῆς καὶ μεταδόσεως τῶν υλικῶν ἀγαθῶν περιλαμβάνει καὶ τὴν παροχὴν πνευματικῶν, μορφωτικῶν καὶ πολιτιστικῶν ἀγαθῶν καὶ ἀξιών ὡς εἶναι ἡ θρησκεία, ἡ ἐπιστήμη, ἡ τέχνη κλπ.

Βάσει τῶν ἀνωτέρω θὰ ἠδύνατο τις νὰ διατυπώσῃ περαιτέρω καὶ τὴν ἐξῆς ἀποψιν: «Ὅτι ἡ παροχὴ ἰσότητος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου εἰς τὸν ἄλλον εἶναι καὶ παράγων προόδου καὶ ἐξελίξεως τοῦ ἀτόμου, ἑνὸς ἐκάστου προσώπου, καὶ συνεπῶς καὶ τῆς κοινωνίας. Ἄλλως τε καὶ ὁ Ἄπ. Παῦλος, διὰ νὰ συμβουλεύῃ καὶ νὰ ἐντέλλεται τὴν παροχὴν τῆς ἰσότητος τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἄλλον, θὰ εἶχε κάποιον σκοπὸν, κάπου θὰ ἀπέβλεπε. Δὲν τὸ παραγγέλλει ἀλόγως καὶ ἀσκόπως.

Μετὰ ταῦτα τίθεται καὶ τὸ ἐξῆς εὐλογον ἐρώτημα: «Ἄν οἱ κύριοι παρ' ὅλας τὰς προτροπὰς καὶ ἐντολάς τοῦ Ἄπ. Παύλου δὲν παρέχουν τὴν ἰσότητα εἰς τοὺς ὑφισταμένους τῶν, τότε εἶναι ὑποχρεωμένοι οἱ τελευταῖοι νὰ παραμένουν ἀδρανεῖς, νὰ περιμένουν μὲ «ἐσταυρωμένας» τὰς χεῖρας; Νομίζομεν, ὅτι ἂν δὲν συνιστᾶται ἡ διὰ βιαιῶν μέσων διεκδίκησις τῆς ἰσότητος, ὅμως ἡ εὐπρεπής, ἡ μεθ' ὑπομονῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπιμονῆς, ἀπαιτήσις καὶ προσπάθεια πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῆς τῆς ἰσότητος, ὅχι μόνον δὲν ἀπαγορεύεται, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιτρέπεται καὶ συνιστᾶται. Πρὸβλ. τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου: «Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν... πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει» (Ματθ. 7, 7-8).

Ὅταν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν ἀνθρώπον, τὸν «ἐποίησε κατ' εἰκόνα καὶ κατ' ὁμοίωσιν ἰδικῆν Του». Αὐτὸ τὸ «κατ' ὁμοίωσιν» τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πρὸς τὴν θείαν, σημαίνει, ὅτι ὀφείλει καὶ ὁ ἀνθρώπος νὰ προσπαθῇ, νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἀνοδὸν του, τὴν ἐξομοίωσιν του πρὸς τὸν Θεόν. Ἐπίσης σημαίνει, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι διατεθειμένος, ἐφ' ὅσον Αὐτὸς ἐνέβαλε αὐτὴν τὴν τάσιν εἰς τὸν ἀνθρώπον, νὰ τοῦ παρέχῃ αὐτὴν τὴν ἐξομοίωσιν, ὅπως ἐπίσης τοῦ παρέχει καὶ τὴν δυνατότητα, τὰ μέσα, νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὴν. Πρὸβλ. τὴν ἐναν-

θρώπιον τοῦ Θεοῦ²⁰, τὴν Θείαν Χάριν, τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας κ.ἄ.

Αὐτὸ τὸ ὅποιον συμβαίνει μὲ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀνθρώπον, κατ' ἀπομίμησιν καὶ κατ' ἀναλογίαν πρέπει νὰ συμβαίῃ καὶ εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, διὰ τὴν παροχὴν τῆς ἰσότητος ἀπὸ ἀνθρώπου ἀνωτέρου εἰς ἀνθρώπον κατώτερον. Τὸ εὐρισκόμενον εἰς κατώτεραν στάθμην ἄτομον ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ προσπάθειαν, ὥστε νὰ ἀνέλθῃ. Ἐπίσης ὁ ἀνώτερος ἀνθρώπος ὀφείλει νὰ εἶναι πρόθυμος, ὅπως παρὰσχη τὰ μέσα καὶ τὴν δυνατότητα, ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὴν τὴν ἀνοδὸν καὶ τὴν πρόοδον ὁ κατώτερός του.

Ἐξ ἄλλου καὶ αὐτὸς ὁ προϊστάμενος, ἐφ' ὅσον παρέχει τὴν ἰσότητα καὶ τὴν δυνατότητα διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ὑφισταμένου, ἀνέρχεται ἀκόμη περισσότερον, τελειοποιεῖται, διότι μιμεῖται τὸν τέλειον Θεόν, ὅστις παρέχει ἀφειδῶς εἰς τὸν ἀνθρώπον τὴν δυνατότητα ἰσότητος πρὸς Αὐτόν. Ὅσον περισσότερον παρέχει τις τὰ ἀνωτέρω, τόσον περισσότερον ὁμοιάζει πρὸς τὸν τέλειον Θεόν, καὶ τόσον τελειότερος γίνεται. Τοιοῦτοτρόπως ἡ παροχὴ τῆς ἰσότητος ἀποβαίνει καὶ μέσον τελειότητος, ἢ ἄλλως, μέτρον κρίσεως τῆς τελειότητος καὶ τῆς ἀνωτερότητος τοῦ παρέχοντος προσώπου.

Γενικῶς δὲ καὶ τελικῶς δύναται τις νὰ συνοψίσῃ τὰ ἀνωτέρω καὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ παροχὴ τῆς ἰσότητος ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον ἀνθρώπον, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ λελογομένη καὶ νόμιμος διεκδίκησις αὐτῆς, εἶναι ἡ πραγματικὴ κλεῖς τῆς προόδου, τῆς ἀνοδου, τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς τελειότητος τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας. Ἐπιπροσθέτως εἶναι ἡ δικλείς τῆς ἡρεμίας, καὶ τῆς εὐημερίας, τῆς προσωπικῆς γαλήνης καὶ τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης²¹.

ΠΑΝ. Ι. ΜΠΟΥΤΜΗΣ

Ἐφηγητῆς Παν)μίου Ἀθηνῶν

20. «Αὐτὸς (ὁ Θεὸς) ἐνηθρώπησεν, ἵνα ἡμεῖς θεοποιηθῶμεν» (Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀθανασίου, Λόγος περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, 54, PG 25, 192B).

21. «Πάντα ταῦτα δεικνύουν, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ὅχι μόνον δὲν εἶναι τὸ «ἔθιον τῶν λαῶν», ἀλλ' ἀντιθέτως εἶναι ἡ πλέον δυναμικὴ καὶ προοδευτικὴ θρησκεία. Ὅστος τείνει διαρκῶς πρὸς ἐνσάρκωσιν τοῦ ὑψίστου ἰδεώδους καὶ πρὸς πραγματοποίησιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἡ κατάκτησις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ σημαίνει διαρκῆ ἀγῶνα καὶ ἀκατάπαυστον πρόοδον» (Εὐ. Θεοδώρα, Ἱστορία καὶ πρόοδος κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν, ἐν «Ὁρθόδοξος Ἐπιστοασία», Ἰούλ. - Ἰούλ. 1972).

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΚΕΝΩΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΣ

Εύρισκόμενος, διὰ τὰς διακοπὰς τοῦ Πάσχα, ἐν τῇ γεγενημένῳ μου, παρηκολούθησα τὴν ἱερὰν Ἀκολουθίαν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (Παρασκευὴ τῆς Διακαινησίμου)¹ ἐν τῇ νεκροταφειακῇ Ναῶ τῆς Λευκοπηγῆς Κοζάνης, ὅπου ἡ ἔκδοσις τῆς χαρμολύπης διούται ἐν ὄλῃ αὐτῆς τῇ βαθύτητι, ἀναδίδουσα πλούσια τὰ ἐκ τῆς τοῦ ζωοδόχου Τάφου καὶ τῆς ζωηφόρου Ἀναστάσεως ἀναπηγάζουσας θείας εὐωδίας ἀρώματα. Εἰς τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσφοράς τοῦ ἀντιδώρου, ἐψάλαμεν μετ' ἄλλων συναδέλφων καὶ ἱεροφαιλάτων τὰ τρία στιχηρὰ προσόμοια τοῦ ἑσπερινοῦ, ψαλλόμενα συμφώνως πρὸς τὸ «Χαίροις ἀσκητικῶν», δίκην καλοφωνικοῦ εἰρμού. Εἰς τὰ δύο πρῶτα στιχηρὰ ἡ ψαλμῶδία ἔβαινε ἀπρόσκοπος («Χαίροις ἡ ζωηφόρος Πηγὴ» καὶ «Ὑμνοὶς ἐν ἑξαισίσις Πιστοί»)². Δὲν συνέδη, ὅμως, τὸ αὐτὸ καὶ μετὰ τὸ τρίτον («Χαίροις ἡ ζωοδόχος Πηγὴ»), ὅπου ὁ πρωτοφάλης τῆς Λευκοπηγῆς κ. Δημ. Χρ. Κανάδας ἐδυσκολεύθη νὰ εὑρῇ θεραπείαν τῆς μετρικῆς καὶ μουσικῆς ἀνωμαλίας διὰ τῆς προχείρου χρήσεως τῆς λεγομένης τονῆς³. Ὁμολογῶ, ὅτι πρώτην φοράν ὑπέπιπτεν εἰς τὴν ἀντίληψίν μου ἡ ἀνωμαλία αὕτη. Τὸ ἀπόγευμα, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ εὐλαβεστάτου ἐφημερίου τῆς Λευκοπηγῆς π. Ἰωάννου Κ. Βατάλη, συνεζήτησα τὸ θέμα τῆς ὕμνογραφικῆς ταύτης ἀνωμαλίας μετὰ τοῦ Σεδασιμωτάτου Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονυσίου, λίαν δοκίμως ἐπιτιμωμένου εἰς θέματα βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ ὕμνογραφίας, ὡς ἔπραξα, ἐπανερχόμενος εἰς Ἀθήνας, καὶ μετὰ ἀρμοδιώτατον περὶ τὰ θέματα ταῦτα Καθηγητήν. Προσέτρεξα καὶ εἰς τὰς παλαιότερας ἐκδόσεις τοῦ «Πεντηκοσταρίου» (1ῆ καὶ κ' αἰ.)⁴, ἀλλὰ τὸ πρόβλημα παρέμενε ἀνοικτόν, δεδομένου ὅτι ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ στιχηροῦ προσομοίου φαίνεται ἐκπεσῶν, ἢ ἐξ ὑπαρχῆς ἐλλείπων, ὁλόκληρος στίχος.

Πρὸς καλυτέραν κατανοήσιν τοῦ θέματος παραθέτομεν αὐτούσιον τὸ ἐλλιπὲς στιχηρόν, ψαλλόμενον, ὡς εἴπομεν, εἰς ἤχον πλάγιον τοῦ α', πρὸς τὸ «Χαίροις ἀσκητικῶν»:

1. Βλ. «Πεντηκοστάριον χαρμολύπην...», ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1959, σελ. 15β' κ. ἐξ.

2. Βλ. ἐνθ' ἀν., σελ. 16.

3. Ἦτοι τοῦ περιορισμοῦ ἢ τῆς ἀξέσεως συλλαβῶν τινῶν εἰς προβληματικὸν στίχον δι' ἀναλόγου συστολῆς ἢ ἀξέσεως τῶν μουσικῶν χρόνων.

4. Βλ. π.χ. τὰ «Πεντηκοστάρια» τῶν ἐκδόσεων Κωνσταντινίδου, Σαλιβέρου κ.α., εἰς τὸν οἰκεῖον χώρον.

1 Χαίροις ἡ Ζωοδόχος Πηγὴ,
ἡ ἀεννάως ἀναβλύζουσα χάριτας,
ἡ θρούσις τῶν ἰαμάτων, ἡ πᾶσαν νόσων ἰσχὸν
ἀσθενῆ καὶ φαύλην ἀπελέγχουσα·

5 τυφλῶν ἡ ἀνάβλεψις καὶ λεπρῶν θεία
(κάθαροις·

[υυ — υ / υυ — υ υ — υυ]

ἡ πηγάζουσα νοσημάτων πᾶν φάρμακον,
ἅπασιν τοῖς προσιρέχουσι πιστῶς τῷ τεμέ-
(νει σου,
μέγα κοινὸν ἰατροῖον, ἄμισθον ὄντως καὶ
(ἔτιμον,

10 Χριστοῦ Μητέρο Λόγου

τοῦ πηγάζοντος τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος⁵.

Ἐν Λευκοπηγῇ εἰσέτι εὕρισκόμενος, ἐδοκίμωσα τὴν συμπλήρωσιν τοῦ κενοῦ, κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης τῆς ὅλης Ἀκολουθίας τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ὀφειλομένης ὡς γνωστὸν εἰς τὸν κάλαμον τοῦ Νικηφόρου Καλλιῆστου Ἐανθοπούλου⁶ καὶ προστεθείσης, πιθανώτατα, μετὰ τὸν 1ῆ αἰῶνα εἰς τὸ ἐν χρήσει Πεντηκοστάριον⁷. Ἐπλε-

5. Βλ. Πεντηκοστάριον, ἐκδ. Ἀπ. Διακονίας, σελ. 16β'.

6. Ἐν τῷ περιοδικῷ «Byzantion» εἶχον ἐκδοθῆ παλαιότερον (βλ. τ. 5, 1929-1930, σελ. 362-390) καὶ ἄλλοι ὕμνοι τοῦ Ἐανθοπούλου (προσόμοιοι καὶ ἰδιόμελοι) ὑπὸ τοῦ Μ. Jugie. Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Νικ. Καλλιῆστου Ἐανθοπούλου διέλαβεν ἐσχάτως ὁ Στ. Γ. Παπαδόπουλος (βλ. ΘΗΕ, τ. 9, 1966, στ. 649-654), ὅπου εὕρισκει τις καὶ τὴν σπουδαιότεραν περὶ τοῦ ἀνδρός βιβλιογραφίαν.

7. Εἰς ἐπανεκδόσεις παλαιότερων Τυπικῶν [βλ. π.χ. τὸ «Τυπικὸν» τοῦ ἀγ. Σάββα, Ἐνετίσιν 1615, φύλ. πθ' 4' (=89-90) τὰ τρία ταῦτα στιχηρὰ δὲν ἀναφέρονται, ὡς εἰκόσ, ἐνῶ εἰς τὰ νεώτερα συνιστᾶται νὰ ψάλλωνται (βλ. «Τυπικὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας... Γεωργίου Βιολάκη, ἐκδ. Μιχ. Σαλιβέρου, ἀν. χρ., σελ. 374). Ἐν τινι παλαιῷ ἐντύπῳ Πεντηκοσταρίου σημειοῦται ἐν ἀρχῇ τῆς Ἀκολουθίας ταύτης: «Τῆ ε' Ἑσπέρας τῆς Διακαινησίμου, ψάλλομεν τὴν παρούσαν Ἀκολουθίαν, τὴν γενοῦσαν παρὰ Κυρίου Νικηφόρου Καλλιῆστου Ἐανθοπούλου, εἰς τὴν Ὑπεραγίαν καὶ Κυρίαν Δέσποιναν Θεοτόκον, τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν. Οὐ γὰρ εὔρομεν ὑποτυπικὴν τὴν τοιαύτην Ἀκολουθίαν, ἀλλ' ἐτέθη δι' ἀγάπην τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου...» (βλ. Πεντηκοστάριον, ἐπιμ. Ἱεροδ. Γεωργίου Σουγδουρῆ,

ξα, λοιπόν, καταλλήλους τῇ περιστάσει —κατά τε τὸ περιεχόμενον καὶ τὰ μουσικὰ μέτρα— στίχους τινάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἴσως ὁ ὀλιγώτερον ἀτυχῆς εἶναι ὁ ἀκόλουθος, κατὰ τὴν γνώμην καὶ τοῦ ἐρωτηθέντος Καθηγητοῦ:

*τῶν παρειμένων καὶ χαλῶν ἢ ἀνόρθωσις*⁸.

Βεβαίως, διὰ τῆς προσθήκης τοῦ στίχου τούτου, τὸ προσόμοιον συνεπληροῦτο καὶ ὁ φάλτης ἠδύνατο πλέον ἀπροσκόπτως νὰ τὸ ψάλῃ, ἀλλὰ δι' ἐμὲ τὸ θέμα δὲν ἐκλειεν. Ἡ παράλειψις αὕτη ὀφείλετο ἀράγε εἰς τὸν ὕμνογράφον ἢ εἰς τοὺς διορθωτὰς ἢ ἐπιμελητὰς τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐν χρήσει Πεντηκοσταρίου; Καὶ ἂν ἡ ἀλήθεια ἠδύνατο νὰ δικαιώσῃ τὸν ὕμνογράφον, ποῦ θὰ ἔπρεπε ν' ἀναζητησῶμεν τὸν παραπεσόντα στίχον εἰ μὴ εἰς τὰ παλαιότυπα ἢ χειρόγραφα Πεντηκοστάρια; Ἐστράπην τότε πρὸς ἔρευναν τῶν παλαιότυπων, πρῶτον, καὶ τῶν χειρογράφων ὕστερον. Τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης κλειστῆς οὐσης, λόγῳ μετασεισμικῶν κτιριακῶν ἐλέγχων, καὶ μὴ δυναμένης νὰ δεχθῇ ἀναγνώστὰς ἐρευνητὰς, ἐπεσκέφθην τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς, τὴν τῆς Γενναδείου καὶ τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Πάντα τὰ ἔντυπα —τοῦλάχιστον τὰ ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις ὑπάρχοντα— Πεντηκοστάρια περιεῖχον τὸ ἐν λόγῳ στιχηρὸν προσόμοιον ἐλλιπές⁹. Δὲν ἔμενε πλέον εἰ μὴ νὰ ριφθῶ εἰς τὴν θάλασσαν τῶν λειτουργικῶν χειρογράφων, διὰ ν' ἀνεύρω τὸν ἐκπεσόντα, ὡς ἐπίστευον, στίχον τοῦ προσομοίου. Ἀφοῦ ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος εἶχε κλειστὰς τὰς θύρας, τὰ προσιτότερα χειρόγραφα —ἐξ ἴσου σπουδαῖα εἰς λειτουργικὸν ὕμνογραφικὸν πλοῦτον καὶ χρονικὴν ἔκτασιν— ἦσαν τὰ Σιναιτικά, εἰς πλήρη σειρὰν μικροφωτογραφικῶν ἀποκείμενα ἐν τῷ «Κέντρῳ Σιναιτικῶν Ἐρευνῶν», τῷ παρὰ τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀ-

θηνῶν λειτουργοῦντι¹⁰. Ἐκεῖ εὔρον σειρὰν δλόκληρον¹¹ χειρογράφων Πεντηκοσταρίων, ὅπου, τῇ βοήθειᾳ τῶν τελειοτάτων μηχανημάτων ἀναγνώσεως χειρογράφων τοῦ εἰρημένου Κέντρου ἐξήτασα ἀντιπροσωπευτικὰ τινὰ ἐξ αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ ἰδ' μέχρι καὶ τοῦ ιζ' αἰ. Ἐκ τῶν παλαιότερων χειρογράφων ἐλλείπουν ἐντελῶς τὰ ἐν λόγῳ στιχηρά, διότι δὲν εἶχεν εἰσέτι εἰσαχθῆ εἰς τὸ Πεντηκοστάριον ἢ Ἀκολουθία¹². Εἰς χειρόγραφα, ὅμως, τοῦ ιστ' αἰ. ὑπάρχει δλόκληρος ἢ νεοεισαχθεῖσα Ἀκολουθία¹³, μὲ ἀκέραιον τὸ ἐν λόγῳ προσόμοιον, ἐνῶ εἰς χφφ τοῦ ιζ' αἰ. ἀρχίζει πάλιν ν' ἀπουσιάζῃ¹⁴ ὁ ἐκπεσὼν στίχος. Πιθανώτατα, λοιπόν, ἐξ ἀντιγραφικοῦ λάθους παρελείφθη ὁ στίχος εἰς ἐκεῖνα τὰ χειρόγραφα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐδασίσθησαν αἱ πρῶται ἔντυποι ἐκδόσεις τοῦ Πεντηκοσταρίου, ἔκτοτε δὲ συνεχίζεται ἡ ἐσφαλμένη ἐκτύπωσις καὶ ἢ ἀνευ σημειώσεως τινος παραδόσις τοῦ προσομοίου διὰ τῶν ἐν χρήσει λειτουργικῶν βιβλίων. Μετὰ τινος ἰκανοποιήσεως διεπίστωσα, ἐκ τῆς ἐρέυνης καὶ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ ἐκπεσόντος στίχου, ὅτι ἢ κατ' εἰκασίαν διόρθωσις καὶ συμπλήρωσις παρ' ἐμοῦ τοῦ ὕμνογραφικοῦ κενοῦ δὲν ἀπέχει πολὺ τοῦ πρωτοτύπου, τὸ ὅποιον, κατὰ τὰ Σιναιτικά χειρόγραφα, μᾶς παραδίδει ὡς ἐξῆς τὸν ἐν λόγῳ στίχον:

*σθένος ἀρρώστων, παρειμένων ἀνόρθωσις*¹⁵.

Βάσει τῶν ἀνωτέρω, λοιπόν, τὸ ἐν λόγῳ προσόμοιον ἔχει, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν του ὡς ἐξῆς:

1 *Χαίροις ἢ Ζωοδόχος Πηγῇ,
ἢ ἀενάως ἀναβλύζουσα χάριτας,
ἢ θρύσις τῶν ἱαμάτων, ἢ πάσαν νόσον ἰαχὴν
ἀσθενῆ καὶ φαύλην ἀπελέγχουσα*

Βενετία 1673, σελ. 22β'-29α'). Τὰ νεώτερα Πεντηκοστάρια διατηροῦν τὴν σημειώσιν, παρηλλαγμένην πως: «... οὐ γὰρ εὔρομεν ὑπὸ τυπικοῦ τὴν τοιαύτην Ἀκολουθίαν, ἀλλ' ἐτέθη δι' ἀγάπην τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου...» (βλ. Πεντηκοστάριον, ἐκδ. Ἀπ. Διακονίας, σελ. 15β'). Ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη διακρίνεται εἰς τὰ χειρόγραφα ἐμφανέστερον, ὡς θὰ δειχθῇ κατωτέρω.

8. Περὶ τῶν ποιητικῶν καὶ μουσικῶν μέτρων τοῦ προσομοίου «Χαίροις ἀσκητικῶν» ὠμίλησα διὰ μακρῶν εἰς παλαιότερα δημοσιεύματά μου. Βλ. π.χ. Π.Β. Πάσχοῦ, Ὁ Ματθαῖος Βλάσταρς καὶ τὸ ὕμνογραφικὸν ἔργον του, Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 207. — Τοῦ αὐτοῦ, «Σῶφρον μεμνηνός» ἦτοι ὕμναγιογιοκὰ εἰς ἄγ. Νεκτάριον τὸν Καρεώτην μετὰ τοῦ Βίου καὶ τῆς Ἀκολουθίας αὐτοῦ τὸ πρῶτον νῦν ἐκδιδομένον, ἐν «Δίπτυχα» Ἐταιρείας Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Μελετῶν, τ. Α', Ἀθῆναι 1979, σελ. 266 ἐξ. — Τοῦ αὐτοῦ. «Ἀπαντα τὰ ὕμνογραφικὰ τοῦ Ματθαίου Βλάσταρη (editio princeps)», Ἀθῆναι 1980, σελ. 38 καὶ 74 ἐξ.

9. Βλ. π.χ. εἰς ἐν τῶν ἀρχαιότερων ἐντύπων Πεντηκοσταρίων (Ἐπιμελεία Ἱεροδ. Γ. Σουγδουρῆ, Βενετία 1673, σελ. 24α'), ὡς καὶ εἰς τὸ νεωστὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ τῆς Ἀποστ. Διακονίας (σελ. 16β').

10. Ὡς γνωστὸν, εἰς τὰς νέας κτιριακὰς ἐγκαταστάσεις τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ εἰς εἰδικῶς πρὸς τοῦτο διατεθέντας χώρους, στεγάζονται καὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐρευνητῶν αἱ μικροφωτογραφίαι πάντων τῶν Σιναιτικῶν χειρογράφων, φωτογραφηθέντων παλαιότερον ὑπὸ ἀμερικανικῶν καὶ ἰσραηλινῶν Ἀποστολῶν. Τὸ «Κέντρον» τοῦτο διευθύνει Ἐπιτροπὴ ἐκ Καθηγητῶν τῶν θεωρητικῶν Σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (Θεολογικῆς, Φιλοσοφικῆς καὶ Νομικῆς).

11. Βλ. σύντομον περιγραφὴν τῶν Πεντηκοσταρίων τούτων ἐν M u r a d K a m i l, Catalogue of all manuscripts in the Monastery of St Catherine on Mount Sinai, Wiesbaden 1970, σελ. 102-103.

12. Βλ. π.χ. τὰ χειρόγραφα τοῦ Σινᾶ ἀριθ. 763 καὶ 764 (ιε'-ιζ' αἰ.).

13. Βλ. ἑλλην. Σιναιτικά χειρόγραφα, ἀριθ. 761, 762 κ.ἄ.

14. Βλ. π.χ. τὸ χειρόγραφον 1060, φύλ. 503.

15. Βλ. ἑλλην. χειρ. ἀριθ. 761, φύλ. 1r καὶ ἀριθ. 762, φύλ. 11r.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ειδική μέριμνα διὰ τὸ "Άγιον" Όρος.

Τῆ πρωτοβουλία καὶ κατόπιν ὑποδείξεως τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας κ. Κωνσ. Καραμανλῆ, προσφάτως ἐπισκεψαμένου δις τὸ "Άγιον" Όρος, διετέθησαν αἱ ἀναγκαῖαι πιτώσεις πρὸς σύστασιν εἰδικοῦ ἀποκεντρωτικοῦ φορέως, ὅστις θὰ ἀσχολῆται πρὸς προώθησιν ἔργων ὑποδομῆς, συντηρήσεως, ἀνασηλώσεως καὶ προβολῆς τῶν μνημείων τοῦ "Άθω.

Ὁ φορεὺς οὗτος, συμφώνως πρὸς τὴν περὶ αὐτοῦ ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν τοῦ κ. Προέδρου, θὰ διαθέτῃ οἰκονομικὰς δυνατότητας καὶ οργανωτικὴν

εὐκνησίαν πρὸς παράκαμψιν χρονοδόρων διαδικασιῶν, διὰ τὰ δυνητῆ τὰ ἀνταποκριτῆ εἰς τὸν ἐπιγόντα χαρακτῆρα καὶ τὴν τερασίαν σημασίαν τῶν ἔργων τούτων.

Χαίρομεν, διότι ἡ ἐνεργοποίησις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος φορέως θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διάσωσιν, ἀξιοποίησιν καὶ προβολὴν τῶν μοναδικῶν ἐν τῇ Χριστιανικῇ Οἰκουμένῃ μνημείων τοῦ "Άγίου" Όρους καὶ τῶν ποικίλων θησαυρῶν αὐτοῦ, οἵτινες προβάλλουν οὐ μόνον τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν ὁλόκληρον. Παρὰλλήλως εὐχόμεθα, ὅπως ἡ ἀρξαμένη ἐσχάτως εὐδοίανος προσέλευσις νέων πεπαιδευμένων μο-

5 τυφλῶν ἢ ἀνάβλεψις καὶ λεπρῶν θεία
(κάθαρσις·
σθένος ἀρρώστων, παρειμένων ἀνόρθωσις,
ἢ πηγάζουσα νοσημάτων πᾶν φάρμακον,
ἅπασιν τοῖς προσιρέχουσι πιστῶς τῷ τεμέ-
(νει σου,
μέγα κοινὸν ἱατρεῖον, ἄμισθον ὄντως καὶ
(ἔτιμον,

10 Χριστοῦ Μῆτερ Λόγου

τοῦ πηγάζοντος τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

Βεβαίως, δὲν εἶναι τὸ πρῶτον ὅτε τὸ μόνον λάθος ἢ κενόν, τὸ ὁποῖον ἀνακαλύπτομεν εἰς τὰ λειτουργικὰ μας βιβλία. Ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ θέματος προϊστορία, βιβλιογραφία καὶ πολλὰ συσκέψεις «Ἐπιτροπῶν» δι' ἀνακρίθασιν¹⁶ ἢ κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων

16. Ἡ πλέον σοβαρὰ προσπάθεια φαίνεται νὰ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Φωτίου ἀναληφθεῖσα, ἐν ἔτει 1932, συστήσαντος αἰδιαιτέραν πατριαρχικὴν μεγάλην ἐπιστημονικὴν Ἐπιτροπὴν, ἐδρεύουσαν ἐν Ἀθήναις, ἔργον ἔχουσαν τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὑπὸ τῶν εἰδικῶν εἰσηγητῶν ὑποβαλλομένης ἐκάστοτε ἐργασίας καὶ τῶν ἰδίων δὲ αὐτῆς μελετῶν, προετοιμασίαν καὶ κατάρτισιν τοῦ κειμένου ἐκάστου λειτουργικοῦ βιβλίου καὶ τὴν, μετὰ τὴν τακτικὴν ἀνωτάτην καὶ τελικὴν ὑπὸ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἔγκρισιν τοῦ κειμένου τούτου, ἐπίβλεψιν ἐπὶ τῆς ἐκτύπωσεως καὶ ἐκδόσεως, κατὰ τὰ τελικῶς περὶ τούτου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐγκριθεῖσάμενα καὶ ὀρισθησάμενα» (βλ. «Ρωμανὸς ὁ Μελωδός», Παράρτημα Ἁγιορειτικῆς Βιβλιοθήκης, ἔτος Β', Μάιος-Ἰούλιος 1933, ἀριθ. 13-15, σελ. 356, ὅπου καὶ ἡ κυριώτερα μεταξὺ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἢ τῆς ὡς ἄνω Ἐπιτροπῆς ἀνταλλαγεῖσα ἀλληλογραφία). Ὡς γνωστόν, τῆς ἀνωτέρω Ἐπιτροπῆς προήδρευεν ὁ Τραπεζούντος Χρυσάνθος, Μέλη δ' αὐτῆς ἀπετέλουν οἱ: Κασσανδρείας Εἰρηναῖος, Ἀμίλλκας Ἀλιβιζάτος, Μαν. Γεδεῶν καὶ Παναγ. Τρεμπέλας, τοῦ Μη-

τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἵτινες πᾶσαι περιπίπτουν σιωπηρῶς εἰς ἀδράνειαν καὶ αὐτοκατάργησιν μετὰ τινὰς συνεδρίας. Ἄς εὐχηθῶμεν, νὰ δώσῃ ὁ Θεός, νὰ εὑρεθῶν συντόμως οἱ κατάλληλοι ἄνθρωποι, πού νὰ διαθέτουν ζῆλον, εἰδικὰς πρὸς τοῦτο γνώσεις καὶ τὸν ἀνάλογον χρόνον, ὅπως, ὑπὸ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν εὐθύνην τῆς Ἐκκλησίας, χωρήσουν εἰς τὴν δάσει τῆς χειρογράφου παραδόσεως ἀνακάθαρσιν καὶ κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν λειτουργικῶν βιβλίων τῆς Ἐκκλησίας μας, περιεχόντων, ὡς γνωστόν, οὐχὶ πάντα τὸν θησαυρὸν τῆς λειτουργικῆς μας ποιήσεως ἀλλὰ μέγα μέρος αὐτῆς, ἐξαγιασθείσης ἤδη ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ λατρείᾳ καὶ θρηψάσης πνευματικῶς τόσας γενεὰς προσευχομένων ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Ἔως ὅτου δέ, χάριτι θεῆ, συντελεσθῇ τὸ δυσκολώτατον τοῦτο ἔργον, χρήσιμον θὰ ἦτο νὰ σημειώνωνται εἰς τὸ Τυπικολογικόν μέρος τοῦ κατ' ἔτος ἐκδιδομένου Ἡμερολογίου τῆς Ἐκκλησίας αἱ ὑπευθύνως προτεινόμεναι κατὰ καιροὺς διορθώσεις - συμπληρώσεις τῶν ἑλλιπῶς ἢ κακῶς ἐχόντων, πρὸς ἀποφυγὴν πάσης ἀταξίας καὶ χασμωδίας ἐν τῇ θεῆᾳ λατρείᾳ¹⁷.

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

τροπολίτου πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου καὶ τοῦ Ἐμ. Παντελάκη μελλόντων συναντιλαμβάνεσθαι καὶ ὡς εἰδικῶν εἰσηγητῶν εἰς τὸ ἔργον ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ» (βλ. «Ρωμανὸς Μελωδός», ἔθθ' ἀν. σελ. 357).

17. Πληροφοροῦμαι ὅτι προσφάτως, καὶ κατόπιν προτάσεως τῆς Σ.Ε. Ποιμαντικοῦ ἔργου καὶ Θ. Λατρείας (23.1.81), ἡ Δ.Ι.Σ. τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπεφάσισε τὴν σύστασιν Ἐπιτροπῆς (1.4.81), ἥτις θὰ ἔχη ὡς ἀντικείμενον τὸν ἔλεγχον τῶν ὑπὸ ἔκδοσιν λειτουργικῶν βιβλίων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ὥστε νὰ ἀποφεύγωνται τὰ ποικίλα ἐνοιολογικά, συντακτικά, γραμματικά κλπ. λάθη τῶν ἐκδόσεων τούτων». Τὴν ἐν λόγῳ Ἐπιτροπὴν συγκροτοῦν (κατὰ τὸ ἐγγραφον τῆς Ἱ. Συνόδου): ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Μελέτιος (Πρόεδρος), ὁ Πρεσβύτερος κ. Δημ. Τζέπος, ὁ Καθηγητῆς κ. Εὐ. Θεοδώρου (Πρύτανης τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν) καὶ ὁ Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἰω. Φουντούλης.

ναχών προς επάνδρωσιν ἰ. μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους συνεχισθῆ ἔντατικώτερα, ἵνα επανεύρη ὁ Ἄθως τὴν παλαιάν του αἴγλην καὶ συνεχίσῃ νὰ εἶναι τηλαυγῆς φάρος τοῦ ἑλληνορθόδοξου πνεύματος.

Ἐκκλησία καὶ Πολιτική.

Εἰς ἡμέρας, καθ' ἃς κορυφούνται οἱ ἐπὶ ταῖς ἐπιχειρήματις ἐκλογαῖς πολιτικοὶ ἀνταγωνισμοί, ἐπιβάλλεται νὰ διακηρυχθῆ, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμπλακῆ εἰς αὐτούς.

Ὁ Χριστιανισμὸς γενικῶς, χωρὶς νὰ τάσσηται ὑπὲρ ἢ ἐναντίον οἰασδήποτε πολιτικῆς παρατάξεως δίδει μόνον τὰς πνευματικὰς κατευθύνσεις πρὸς λύσιν τῶν πολιτικῶν προβλημάτων. Ὁ Χριστιανισμὸς θὰ ἀντιτίθεται μόνον εἰς τὰ ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τῶν Χριστιανικῶν ἀξιῶν ἐχθρικῶς διακείμενα πολιτεύματα ἢ κόμματα.

Ἐπίσης πρέπει νὰ τονισθῆ, ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ποιότητος τῆς πολιτείας καὶ τῆς καλῆς ἀσκήσεως τῆς νομοθετικῆς, ἐκτελεστικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας εἶναι ἐν τελευταία ἀναλύσει πρόβλημα ἠθικῆς ποιότητος τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν κρατικῶν ὀργάνων καὶ τῆς θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς συναρτήσεως αὐτῶν πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἀξίας.

Ὅθεν μόνον ὁ Χριστιανισμὸς δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς ἀρίστιας προϋποθέσεις πρὸς δημιουργίαν ἐκλεκτῶν κρατικῶν ὀργάνων καὶ χρηστῶν πολιτῶν, ἐμπνευμένων οἰανδήποτε Πολιτείας. Ἐπομένως θὰ ἦτο εὐκταῖον, ἵνα πάντες οἱ πολιτικοὶ ἀναγνωρίσουν καὶ υἰοθετήσουν τὸ κριτήριον τοῦτο τῆς ὑγιοῦς πολιτικῆς ζωῆς.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κορίνθου καὶ οἱ σεισμοί.

Μετὰ μεγάλης χαρᾶς τὸ Χριστιανικὸν πλῆρωμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔλαβε γνῶσιν τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον προσφάτως ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κορίνθου κ. Παντελεήμονος Καρανικόλα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία Κορίνθου κατὰ τοὺς σεισμοὺς τῆς 24ης Φλεβάρη 1981».

Τὸ βιβλίον τοῦτο, ὅπερ ἔχει ἑκτασίαν 176 σελίδων, κατὰ τρόπον ἀπλοῦν καὶ ἀπέριτον περιγράφει τὴν οὐσιματικὴν ὑπὲρ τῶν σεισμοπαθῶν μερίμναν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κορίνθου.

Ἡ περιγραφή τῶν σεισμῶν καὶ ἡ παράθεσις ἐγγράφων, τηλεγραφημάτων, συγκινητικῶν ἐκδηλώσεων, ἐγκυκλίων, ἐπιστολῶν, εὐχαριστηρίων καὶ λογιστικῶν στοιχείων ἀποδεικνύουν πῶς ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς Κορίνθου ὡς φιλόστοργος μήτηρ καὶ «ὡς ἡ ὄρνις τὰ νοσοία ἐαυτῆς» ἐνίσχυσε καὶ περιέθαλψε ὑλικῶς καὶ πνευματικῶς τοὺς ἐκ τῶν σεισμῶν πληγέντας.

Ὡς σημειοὶ ὁ ἅγιος Κορίνθου ἐν τῷ Προλόγῳ τοῦ βιβλίου τοῦτου, ἡ δημοσίευσίς τοῦ ἐν αὐτῷ Ἀπολογισμοῦ ἐκρίθη ὡς ἀναγκαία ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας εἴτε ἀγνοεῖται, παραμερίζεται καὶ οὐσιματικῶς παραθεωρεῖται ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας, εἴτε ἀποσιωπᾶται οὐσιματικῶς ἢ καὶ διαστρεβλοῦται ἐκ μέρους ὀρισμένης μερίδος τοῦ Ἀθηναίου Τύπου καὶ ἐξ ὀρισμένων ἐπιπολαίων καὶ προκατειλημμένων δημοσιογράφων.

Ὁφείλονται τῷ ὄντι χάριτες καὶ συγχαρητήρια εἰς τὸν Σεβασμιώτατον τόσον διὰ τὴν δρασίαν του κατὰ τοὺς σεισμοὺς, ὅσον καὶ διὰ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον.

Προβολὴ μορφωτικῶν προτύπων.

Πρὸς χάριν τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἣτις ἐμφύτως ῥέπει πρὸς τὴν ἡρωολατρίαν, ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἤρξατο παράγουσα σειρὰν μαγνητοφωνημένων κασετιῶν, διὰ τῶν ὁποίων ὑπὸ τὴν μορφήν θεατρικῶν σκηνῶν διὰ καταλλήλων κειμένων καὶ διὰ καταλλήλου μουσικῆς ὑποκρούσεως προβάλλονται σιγμιότυπα ἐκ τῆς ζωῆς καὶ ἐκ τοῦ μαρτυρίου τῶν ἁγίων καὶ τῶν μαρτύρων.

Εἶναι περιττὸν νὰ ἐξαρθῆ ἡ σημασία τῆς νέας αὐτῆς πρωτοβουλίας τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας. Τὰ ὑπὸ τῶν κασετιῶν τοῦτων παρουσιαζόμενα εἰς τὴν νέαν γενεὰν παραδείγματα ἔχουν ἀπ' ἐνὸς διαφωτιστικὸν χαρακτήρα, καθιστῶντα λίαν ὀρατὴν τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα ζώντων μορφωτικῶν προτύπων, ἀπ' ἑτέρου παροτρυντικὸν καὶ παρακινήτικὸν σκοπὸν, ἐξυπηρετούμενον διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν ὑποδείξεως τῆς ἀκολουθητέας ἐν τῇ ζωῇ ὁδοῦ, καὶ ἐκ τρίτου ἐνθαρρυντικὸν περιεχόμενον, ἀποσκοποῦν εἰς τὸ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς δισταγμοὺς καὶ τὴν δειλίαν ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ νὰ ἐμφυσῆ εἰς αὐτὴν ἐμπιστοσύνην, θάρρος καὶ βεβαιότητα διὰ τὴν πνευματικὴν νίκην.

Εὐστοχον χαιρετιστήριον μῆνυμα

πρὸς ἐκπαιδευτικούς.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐνάρξεως τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Χριστόδουλος ἐν χαιρετιστηρίῳ μηνύματι πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς τῆς Ἱ. Μητροπόλεως του, ἐτόνισε χαρακτηριστικῶς, ὅτι «τὰ παδιά μας ἀναζητώντας τὸν δρόμο τους, κινδυνεύουν νὰ περιπλανηθοῦν σὲ θρώμικους λασπότοπους, ἀν' ἔγκαιρα δὲν συναντήσουν τοὺς ὑπευθύνους χειραγωγούς, τοὺς ἐναρέτους ἀγωνιστάς, τοὺς ὀλοκληρωμένους ἀνδρώπους, ποὺ θὰ σηρίξουν τὶς κλονιζόμενες συνειδήσεις καὶ θὰ δώσουν τὸ σωστὸ στίγμα γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἀνθρωπιάς καὶ τῆς ἠθικῆς τελειώσεως».

Τοιοῦτοι ὁδηγοὶ εἶναι ἀκριβῶς οἱ ἐκπαιδευτικοὶ λειτουργοὶ «πολὺ περισσότερο τώρα, ποὺ φθηνὰ ὑπο-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ίερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών

Ο Μακ. Αρχιεπίσκοπος Αθηνών κ. Σεραφείμ.

Έδεχθη, τόν Νομάρχη Αττικής κ. Δαδάκη μετά του Αναπληρωτού Νομάρχου (2.9.81), τούς Σεβ. Μητροπολίτας Χαλδαίας και Φιλαδελφείας (21.9.81), τόν Μακ. Πατριάρχη Ιεροσολύμων (22.9.81).

Προήδρεψε του Συμβουλίου του Κασιματείου Ίδρύματος (2.9.81), του Συμβουλίου Αλληλεγγύης (22.9.81), τών έργασιών της Δ. Ί. Συνόδου (9-11.9.81), του Κεντρικού Διοικ. Συμβουλίου της Αποστολικής Διακονίας (11.9.81).

Έχοροστάτησε κατά την Δοξολογίαν διά τά 100 χρόνια από την άπελευθέρωσιν της Θεσσαλίας και κατέθεσε στέφανον εις τό μνημείον του Άγνώστου Στρατιώτου (27.9.81).

Ομίλησε εις την Αρχαιολογικήν Έταιρίαν κατά την εκδήλωσιν διά τά 100 έτη από την άπελευθέρωσιν της Θεσσαλίας (28.9.81).

Έτέλεσε τό μνημόσυνον της Λέας Καραγιάννη (20.9.81).

Ωρκισε την νέαν υπηρεσιακήν Κυβέρνησιν (17.9.81).

Ίερά Μητρόπολις Άργολίδος

Α. Κατά τό δεύτερον 15θήμερον του παρελθόντος Ίουλίου εις τās Κατασκηνώσεις Θηλέων έφιλοξενήθησαν 90 μαθήτριαι της Δημοτικής και Μέσης Έκπαιδεύσεως. Μαζί με την όμορφίαν της φύσεως, την ύλικήν τροφήν και άγνήν ψυχαγωγίαν, υπό τό γενικόν σύνθημα «πάντα εύσχημόνως και κατά τάξιν γινέσθω» (Α΄ Κορ. ΙΔ΄, 40) ή Κατασκηνώσεις προσέφερε και πάλιν τό χριστιανικόν μήνυμα με πολύ άγαθά άποτελέσματα.

Β. Με την έναρξιν του σχολικού έτους 1981 - 82 ήρξε και ή λειτουργία τών δύο μαθητικών Οικοτροφείων, Άρρένων (Ναυπλίου) και Θηλέων (Άργους), τά όποια συστεγάζονται μετά τών δύο Όρφανοτροφείων. Εις τά άνωτέρω Ίδρύματα περιβάλλονται συνολικώς 60 παιδιά άμφοτέρων τών φύλων, μεταξυ τών όποίων και παιδιά από την Ούγκάντα και την Αίθιοπίαν.

Γ. Την 21ην και 22αν Σεπτεμβρίου έ.έ. έλαβον χώρα αι εργασίαι του 16ου έτησίου Ίερατικού Συνεδρίου της Ί. Μητροπόλεως. Την πρωίαν της πρώτης ήμέρας έτελέσθη έν τω Μητροπολιτικω Ί. Ναω Άγ. Γεωργίου Ναυπλίου Αρχιερατική Θ. Λειτουργία, κατά την όποιαν ώμίλησεν επίκαιρος ό Σεβ. Μητροπολίτης Άργολίδος κ. Χρυσόστομος. Έν συνεχείαι και έν τω αυτω Ί. Ναω ό Σεβασιμώτατος εκήρυξε την έναρξιν τών έργασιών του Ίερού

κατάστατά τους, ύποκλέπτοντας τό ρόλο τους, επιχειρούν νά εξαπατήσουν, με την δημαγωγική ώρασιολογία τους, τις άηώς νεανικές καρδιές. Κηρύγματα ύλιστικά και άθεϊστικά, άναρχικά και άντιπνευματικά επιδιώκουν νά άπομακρύνουν τά παιδιά μας από τις ζωηφώρες πηγές της παραδόσεώς μας που είναι ή Όρθοδοξία και ή Ρωμηρόσύνη. Η ιδιαιτερότητα της ζωής μας άλλοιτριώνεται, τό δραμα του άληθινά έλευθέρου ανθρώπου άπομακρύνεται. Η Κίρκη της διαφθοράς άπειλεί την άλήθιν ή Γένους, κόβει τον δρόμο προς την δημιουργίαν.

Οι εκπαιδευτικοί, ως τονίζει ό άγιος Δημητριάδος, δέον νά βοηθήσουν, ώστε νά καλλιεργηθούν έν ταίς νεανικαίς ψυχαίς τών μαθητών των «τά στοιχεΐα της ύπαρκτικής των ταυτότητας», νά διαλυθώ ή σύγχυσις και νά ανοιγώ εις την νέαν γενεάν «ένα παράθυρο προς τον ουρανó».

Οι τρόφιμοι τών Κατηχητικών Σχολείων.

Η καθιερωμένη διά πολλούς και ποικίλους λόγους έτησία φθινοπωρινή επίδειξις μερίδος του Τύπου κατά της Έκκλησίας έχει ως ένα τών κυρίων στό-

χων της τόν θεσμόν τών Κατηχητικών Σχολείων, άτινα άρχονται λειτουργούντα κατά τās προσεχείς ήμέρας μετά λίαν ευοίωνων προοπτικών.

Οι καταπολεμούντες τά Κατηχητικά Σχολεία και τούς διαφόρους ένοριακούς νεανικούς κύκλους παραθεωρούν ένθεν μεν την τεραστίαν συμβολήν των εις την δημιουργίαν άρτίων και όλοκληρωμένων προσωπικοτήτων και ζώντων μελών του μωσικου Σώματος του Χριστου, έτέρωθεν δε τό γεγονός, ότι πλείστοι διαπρέποντες έν τή ελληνική κοινωνία και κατέχοντες ύψηλās και διακεκριμένες θέσεις κανχώνται διά τό ότι ύπήρξαν τρόφιμοι τών Κατηχητικών Σχολείων.

Είναι τω όντι άπορίας άξιον τό γεγονός, πώς έφημερίδες, κανχώμεναι διά την αντικειμενικήν ενημέρωσιν τών άναγνωστών, επιτρέπουν εις συνεργάτας των νά μωπάζουν ένώπιον της πραγματικότητας ταύτης και νά γράφουν, ότι τά Κατηχητικά Σχολεία «πνωτίζον τό παιδί, του εύνουχίζον τό πνεύμα, τό δυναστεύουν και τό κανον άβουλο όργανο χωρίς ίχνος έλευθερίας, ανεξαρτησίας, πρωτοβουλίας»!!! Πρόκειται τω όντι περι άουστόλου συκοφαντικού ψεύδους.

Συνεδρίου και εις εμπνευσμένην προσλαλιάν του προς τους Αιδεσιμωτάτους Συνέδρους ετόνισε την ανάγκην ενότητος των χριστιανών και κυρίως του Ίεροϋ Κλήρου και της στενής μετά του Κυρίου συνδέσεως αυτών κατά τας δυσκόλους ημέρας της άποστασίας.

Εισηγητής της πρώτης ημέρας ήτο ο Αιδεσιμολογίω-
τατος Πρεσβ. Δημήτριος Κωστόπουλος, ο οποίος ανέπτυξε το θέμα «Σιωνισμός» εις δύο μέρη: α) 'Ο Σιωνισμός και η Ίστορία του και β) Αι οργανώσεις του. 'Ο Εισηγητής ετόνισε τον τεράστιον κίνδυνον, τον όποιον διατρέχει εκ του Σιωνισμού η άνθρωπότης και ιδιαιτέρως η 'Ορθόδοξος 'Ελλάς και ύπεγράμμισεν ότι μόνον η 'Ορθόδοξος Χριστιανική Πίστις δύναται ν' ανατρέψη τὰ κοσμοκρατορικά σχέδια του Σιωνισμού.

Τήν επομένην αι εργασίαι του Ίερατικού Συνεδρίου επανεληφθησαν εν τῷ 'Ι. Ναῶ 'Αγ. Φωτεινής Χ.Ε.Ν. Ἄργους. Πρώτος ο Σεβ. Μητροπολίτης εισηγήθη το θέμα «Περὶ του Θεοϋ Κηρύγματος» τονίσας, ότι το Θ. Κήρυγμα πρέπει να είναι πάντοτε Χριστοκεντρικόν και ότι η επιτυχία του εξαρτάται όχι τόσοσν από την τεχνικήν, όσον από την βίωσιν των κηρυσσομένων υπό του κηρύσσοντος.

Ηκολούθησαν δύο εισηγήσεις με γενικόν θέμα «Πάντα εύσημόνως και κατά τάξιν γινέσθω» και ανεπτύχθη το πῶς πρέπει οι λόγοι ούτοι του Ἄποστόλου Παύλου να εφαρμόζονται α) εν τῇ 'Εκκλησιαστικῇ ζωῇ του Ίερέως και β) εν τῇ άτομικῇ, οίκογενειακῇ και κοινωνικῇ ζωῇ του Ίερέως. Τὸ πρώτον μέρος ανέπτυξεν ο Αιδεσιμ. Πρωτ. π. Παναγιώτης Ἄθανασόπουλος και τὸ δεύτερον ο Αιδεσιμ. Πρωτ. π. Κων)νος Σχινοχωρίσης.

Τὸ Ίερατικόν Συνέδριον ἐκλεισεν ο Σεβασμιώτατος, ο οποίος ηύχθη εις τους Αιδεσιμωτάτους Συνέδρους όπως, τὰ όσα ηκούσθησαν κατά τας εισηγήσεις και τας ἐπ' αυτών συζητήσεις, συντελέσουν εις την επιτυχεστέρην επιτέλεσιν του έργου των δια την σωτηρίαν των ψυχών του ποιμνίου των και την δόξαν του Θεοϋ.

Ἐκκλησία Σερβίας

Τὴν 29ην Ίουνίου τρέχοντος ἔτους ο Πατριάρχης Γερμανός, συνοδευόμενος υπό δύο μελών της Διαρκούς Ίεράς Συνόδου, ἐπεσκέψθη τὸν Πρόεδρον του Ὁμοσπονδιακοϋ Ἐκτελεστικοϋ Συμβουλίου της Γιουγκοσλαβίας Τζουράνοβιτς μετά του όποίου ειχε μακρὰν συνομιλίαν παρουσίᾳ και του Προέδρου της Ἐπιτροπῆς του Ἐκτελεστικοϋ Συμβουλίου δια τας σχέσεις μετά των θρησκευτικῶν κοινοτήτων Ἀλεξάνδρου Φύρα.

Καθὼς αναφέρεται εις την ἐφημερίδα του Πατριαρχείου «ΠΡΑΒΟΣΛΑΒΛΙΕ» η συζήτησις περιστράφη μεταξὺ των άλλων περὶ τὰ γνωστά πρόσφατα «γεγονότα του Κοσσυφοπεδίου, την κατάστασιν και την θέσιν των ἐκεῖ πιστῶν της Ὁρθόδοξου Σερβικῆς Ἐκκλησίας, την κατάστασιν των ναῶν, των μονῶν, των Ιερέων και των μοναχῶν εις την εν λόγω περιοχὴν... συνεζητήθη επίσης το ζήτημα της καταπατήσεως εις ώρισμένας περιπτώσεις υπό τοπικῶν ἀρχῶν και ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων τὰ όποια δια νόμου ειχον ἀφεθεῖ εις την Ἐκκλησίαν, καθὼς και το ζήτημα της μὴ ἴσης μεταχειρίσεως των Ιεροσπουδαστῶν και των φοιτητῶν της θεολογίας μετά των άλλων σπουδαστῶν ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα ἀναβολῆς της στρατιωτικῆς θητείας μέχρι πέρατος των σπουδῶν».

Καταλήγουσα η ἐφημερίς αναφέρει ότι «αι συζητήσεις ἐγένοντο εις ἀτιμόσφαιραν πλήρους κατανοήσεως, ἀνεζητήθησαν ἀπὸ κοινοϋ λύσεις δια την πλέον πρόσφορον ἐπίλυσιν των συζητηθέντων προβλημάτων και την διέξοδον εκ των εν λόγω καταστάσεων».

Ἐκκλησία Βουλγαρίας

Ἡ Θεολογικῇ Ἀκαδημία «'Αγ. Κλήμης Ἀχρίδος» της Σόφιας, κατά τὸ Ἀκαδημαϊκόν ἔτος 1981 - 82, θα δεχθῇ ὡς σπουδαστὰς νέους «όρθοδόξου όμολογίας, κοσμιωτάτης διαγωγῆς, ἀποδεδειγμένης εύσεβείας και δεδηλωμένης προθέσεως δια πνευματικὴν διακονίαν, ἀποφοίτους της Ίερατικῆς Σχολῆς η άλλης μέσης Σχολῆς, παρεχούσης τὸ δικαίωμα δια ἀνωτέρας σπουδᾶς εις Πανεπιστημιακὰς Σχολὰς... Δὲν γίνονται δεκτοὶ ὡς φοιτητα ἄτομα με ἀντεκκλησιαστικὰς, ἀντικρατικὰς και ἀντεθνικὰς ἐκδηλώσεις, ἡλικίας ἄνω των 35 ἐτῶν, διαζευγμένοι η συνάφαντες δεύτερον γάμον, οὔτε θήλεα».

Αι ἀρχαιότεραι εἰκόνας, που φυλάσσονται εις τὸ ἀρχαιολογικόν τμήμα της Βουλγαρικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν «Βελίμ Πρέσλαβ», ἀποτελοϋν σειρὰν μοναδικῶν εὐρημάτων. Αὐται κατ' ἀναμφισβήτητον τρόπον μαρτυροϋν περὶ των ὑψηλῶν ἐπιτευγμάτων της παλαιοβουλγαρικῆς εἰκονογραφίας κατά τὸν Θ' και Ι' αἰῶνα.

Ἐξαιρετικόν ἐνδιαφέρον παρουσιάζει η συλλογὴ των προσφάτως ἀνακαλυφθεισῶν εἰκόνων ἐπὶ κεράμων κατά τὰς ἀνασκαφὰς των μοναστηριακῶν κτισμάτων «Τουζλόκω», παρὰ την πόλιν Σούμεν. Ἐπὶ πλκαῶν κεράμων εἰκονίζονται ἀπόστολοι και εὐαγγελισταί. Ἀριστερὰ των εἰκονιζομένων, εις ἀνάλογον σειρὰν, ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα των. Καλύτερον διατηρημέναι είναι αι εἰκόνας των ἁγίων Ἄποστόλων Ἰακώβου και Παύλου και του ἁγίου Εὐαγγελιστοϋ Μάρκου.

Κατὰ τὸν Καθηγητὴν Τότεβ, ο όποίος ἀνεϋρε τὰς εἰκόνας, συλλογὴ ἐξ ἐπτὰ εἰκόνων, ἀντιπροσωπεϋει την πρώτην ἀρχὴν της παλαιοβουλγαρικῆς εἰκονογραφίας, και προηγείται κατά δύο η τρεῖς δεκαετηρίδας της ἀνευρεθείσης εις Πατλείνα εἰκόνας του Ἁγίου Θεοδώρου του Στρατηλάτου.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Πρὸς

Τὴν Ίεράν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν

και τὰς Ίεράς Μητροπόλεις της Ἐκκλησίας της Ἑλλάδος.

Πρὸς την Διαρκὴ Ίεράν Σύνοδον ὑπεβλήθη τὸ βιβλίον του κ. 'Ι. Μ. Κατσηφότη «'Ο εν Ἁγίοις Πατῆρ ἡμῶν Νεκτάριος Ἐπίσκοπος Πενταπόλεως ο Θαυματουργός», τὸ όποίον και διεξήλθεν Αὐτῇ εν τῇ Συνεδρίᾳ Αὐτῆς της 13.5.1981. Διαπιστώσασα δὲ ότι εν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἀντικροϋονται επιτυχῶς πᾶσαι αι μέχρι σήμερα κατά του Ἁγίου Νεκταρίου κατηγορίαι και ἀποκαλύπτονται τὰ πραγματικά και βαθύτερα αἰτια της συκοφαντίας αὐτῆς, και προβάλλεται τὸ πραγματικόν πρόσωπον του λαοφιλοϋς ἁγίου της Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἤχθη εις την ἀπόφασιν, όπως συστήσῃ ὑμῖν τὸ εν λόγω βιβλίον εν τῇ θεβαιότητι ότι πολλὴ η πνευματικὴ ὠφέλεια εκ τούτου εις πάντα εύσεβῆ και πιστὸν ἀναγνώστην.

Ἐντολὴ της Ίεράς Συνόδου

Ὁ Ἀρχιεραμματεὺς

Ἀρχιμ. Ἱερόνυμος Λιάπης

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ

1. Τῆ 27ῃ Μαρτίου ἐ.ἔ. ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον ἀνὴρ τῆς ἐπιστήμης τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἄριστος θεραπευτής. Τὸ ἐπιστέγασμα τῶν ἐκκλησιαστικο-κανονικῶν του μελετῶν εἶναι τὸ πολύμοχθον, ὅσον καὶ ἀξιολογώτατον ἔργον του «Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον. Μελέται - Ἄρθρα - Γνωμοδοτήσεις - Σχόλια ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Νομολογίας». Ἀθήναι 1980 σελ. 912. Ὑπῆρξε βοηθὸς καὶ συνεργάτης τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου τῆς Θεολογικῆς καὶ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν Κωσταυτίνοῦ Ράλλη, οὗτινος τὰ νόματα ἐνεκολώθη διὰ τὰ ἀποβῆ ὀτρηρὸς συνεχιστῆς τῶν ἐκκλησιαστικοκανονικῶν προβλημάτων, ἐπεκταθεὶς καὶ εἰς πεδία τοῦ βυζαντινοῦ καὶ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Πρωτότυποι μελέται Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, ἱστορικὰ δοκίμια περιγραφικὰ προσωπικοτήτων, ποικιλία ἄρθρων τῆς εἰδικότητός του καὶ μάλιστα Γνωμοδοτήσεις ἐπὶ ἐπικαιρῶν νομοκανονικῶν θεμάτων καὶ Σχόλια ποικίλων θεμάτων ἐκκλησιαστικῆς Νομολογίας, καὶ τέλος λόγοι καὶ ἑμιλῖαι ἐπικαιρότητος ἦσαν τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ἐπιστημονικῆς του δραστηριότητος.

2. Ἄλλ' ὁ μεταστάς δὲν διεκρίθη μόνον ὡς ὀτρηρὸς ἐπιστήμων καὶ ἐρευνητῆς προβλημάτων τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος. Φιλόφρων, ἀνεπίδεικτος, καταδεκτικὸς, πρόθυμος εἰς πᾶσαν αἰτουμένην γνώμην ἐπὶ θεμάτων τῆς εἰδικότητός του καὶ ὑπὲρ πάντα πιστὸς εἰς ἀρχὰς χριστιανικὰς, λάτρης τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἐνθερμος πατριώτης καὶ θαυμαστῆς τῶν ἀρχῶν καὶ παραδόσεων τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας, ὁ Ἰωάννης Παναγόπουλος καταλείπει ὄνομα, περιποιῶν τιμὴν καὶ αἴγλην εἰς τοὺς οἰκίους του, ὄνομα καλὸν εἰς τοὺς πολυπληθεῖς φίλους του καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἠγάπησε καὶ ἐξυπηρέτησε παντοιοτρόπως.

3. Τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἐκκλησίας, ἡ «Ἐκκλησία» καὶ ὁ Δ) ντῆς τοῦ Δελτίου τούτου λυποῦνται μὲν διὰ τὴν ἀπώλειαν ἀνδρὸς πολυτίμου, εὔχονται δὲ ὅπως ὁ δίκαιος κριτῆς καταξίωσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ προαπελθόντος γὰρ συναγάλλεται ἐν μέσῳ τῶν δικαίων καὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων, γὰρ ἀναδείξῃ δὲ ἀξίους ἐργάτας τοῦ πνεύματός του ἐν τῷ πεδίῳ τῶν διαφερόντων του καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ νέου νομικοῦ ἐπιστήμονος υἱοῦ του, Ὑψηλοῦ νῦν ἐν τῇ Νομικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις: α) τῶν ἀρθρῶν 38 παράγρ. 2, καὶ 67 τοῦ Ν. 590)1977, β) τοῦ Ν.Δ. 1398)1973, γ) τοῦ Ν. 673)1977 καὶ δ) τὴν ὑπ' ἀριθ. 3090)13.9.1977 Ἀπόφασιν Ἡμῶν «Περὶ κατανομῆς τῶν ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων εἰς Ἐνοριακοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς τῆς Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν», καὶ προκειμένου, ἵνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς θέσεως τακτικοῦ Διακόνου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἀγίου Νικολάου - Χαλανδρίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους, ἵνα καταλάβωσι τὴν Διακονικὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 34)1α τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ, «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν» προβλεπόμενα κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενονισμένα δικαιολογητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23ῃ Σεπτεμβρίου 1981

† Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ἱερά Μητρόπολις Κερκύρας καὶ Παξῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸν Νόμον ὑπ' ἀριθ. 673)1977 ἄρθρον 1 παράγρ. α' τὰς διατάξεις τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος 1938)73 «Περὶ συστάσεως Ὁργανικῶν θέσεων Διακόνων κ.λπ.» καὶ τὸ ἄρθρ. 14 παράγρ. 5 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 8)1979 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐνοριῶν», προσκαλοῦμεν τοὺς ἔχοντας τὰ νόμιμα προσόντα καὶ βουλομένους γὰρ καταλάβωσι μίαν τῶν κάτωθι ὀργανικῶν θέσεων τακτικῶν Διακόνων, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ. 1) Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Τριῶν Μαρτύρων Ἀνεμοῦλου, 2) Ἱ. Ναοῦ τῆς Ὑ. Θ. Βλαχεργῶν Γαρίτσας.

Ἐν Κερκύρῃ τῇ 17ῃ Σεπτεμβρίου 1981

† Ὁ Κερκύρας καὶ Παξῶν ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 33 καὶ 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ «περὶ Ἱερῶν Ναῶν Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», ὡς ἐτροποποιήθη, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου προβλεπόμενα τυπικὰ καὶ οὐσιαστικὰ προσόντα ἵνα καταλάβωσι τὰς κάτωθι κενὰς ἐφημεριακὰς θέσεις: 1) Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Νικολάου Μεγαλοπόλεως, 2) Ἱ. Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἀγ. Κυριακῆς Δημητσάνης, 3) Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Χαλαλάμπους Δημητσάνης, 4) Ἱ. Ναοῦ Παναγίας Τριάδος Ἀγριδίου, 5)

Κοιμήσεως Θεοτόκου Ζατούνης, 6) Κοιμήσεως Θεοτόκου Ψαθίου Μεγαλόπολεως.

Ἐν Δημητσάνῃ τῇ 18ῃ Σεπτεμβρίου 1981

† Ὁ Γόρτυνος καὶ Μεγαλόπολεως ΘΕΟΦΙΛΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Καρπενησίου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 33 καὶ 34 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ἵνα καταλάβωσι τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικῶς ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς Καρπενησίου τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱεραῆς Μητροπόλεως, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτούμενων δικαιολογητικῶν ἵνα προδῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς ἐν λόγῳ κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως.

Ἐν Καρπενησίῳ τῇ 18ῃ Σεπτεμβρίου 1981

† Ὁ Καρπενησίου ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως

Προκειμένου νὰ προδῶμεν εἰς πλήρωσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἁγίου Δημητρίου Ροδοχωρίου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ Νόμων τῆς Πολιτείας προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν ἅπαντα τὰ προβλεπόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Νεαπόλει τῇ 21ῃ Σεπτεμβρίου 1981

† Ὁ Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Μαντινείας καὶ Κυνουρίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς κειμένας διατάξεις «περὶ ἐκλογῆς ἐφημερίων» καὶ προτιθέμενοι νὰ προδῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν: 1) Κοιμήσεως Θεοτόκου Εὐάνδρου Μαντινείας, 2) Ἀγ. Τριάδος Ἀγριακῶνας Μαντινείας, 3) Ἀγ. Γεωργίου Παρθενίου Μαντινείας, 4) Ἀγ. Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης Ψηλῆς Βρύσης Μαντινείας, 5) Ἀγ. Βασιλείου, κοινότητος Ἀγ. Βασιλείου Μαντινείας, 6) Ἀγ. Νικολάου Λυκοχίων Μαντινείας, 7) Ἀγ. Ἀναργύρων Κοσμᾶ Κυνουρίας, 8) Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Καστανίτης Κυνουρίας, 9) Ἀγ. Δημητρίου Δάρα Μαντινείας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν αἴτη-

σιν μετὰ τῶν νενομισμένων δικαιολογητικῶν, διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Τριπόλει τῇ 22ῃ Σεπτεμβρίου 1981

† Ὁ Μαντινείας καὶ Κυνουρίας ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς κειμένας διατάξεις «περὶ ἐκλογῆς ἐφημερίων» καὶ προτιθέμενοι ἵνα προδῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Κοιμήσεως Θεοτόκου Παλαιούργου Μαντινείας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν αἴτησιν μετὰ τῶν νενομισμένων δικαιολογητικῶν, διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Τριπόλει τῇ 23ῃ Σεπτεμβρίου 1981

† Μαντινείας καὶ Κυνουρίας ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Φθιώτιδος

Προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν δευτέραν ἐφημεριακὴν θέσιν Ἱ. Ν. Ἀγ. Παρασκευῆς Δομοκοῦ καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῆς κειμένης Νομοθεσίας «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ ἐφημερίων» προβλεπόμενα προσόντα ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Λαμῖα τῇ 23ῃ Σεπτεμβρίου 1981

† Ὁ Φθιώτιδος ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ἱ. Μητρόπολις Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰ ἀρθρα 33, 34, 35 καὶ 36 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ προδῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυσιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱερῶν Ναῶν: 1) Ἀγ. Νικολάου Ἁγίας Φωτεινῆς, 2) Ἀγ. Δημητρίου Ἀστοχωρίου, 3) Ἀγ. Νικολάου Ἀνύδρου, 4) Ἀγ. Ἀθανασίου Ἀψάλου, 5) Ἀγ. Ἀρχαγγέλων Ἐπισκοπῆς, 6) Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος Κρύας Βρύσης, 7) Ἀγ. Ἀλεξίου Λειβαδίτης, 8) Ἀγ. Γεωργίου Λύκων, 9) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Νέας Ζωῆς, 10) Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου Πλαγιαρίου, 11) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Πλευρώματος καὶ 12) Ἀγ. Γεωργίου Ραχώνης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ Νόμων τοῦ Κράτους προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ἀπαιτούμενα πιστοποιητικά.

Ἐν Ἐδέσση τῇ 24ῃ Σεπτεμβρίου 1981

† Ὁ Ἐδέσσης, Πέλλης καὶ Ἀλμωπίας ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 37 παράγρ. 2 τοῦ Νόμου 590)1981 καὶ τοῦ ἄρθρου 33 τοῦ Κανονισμοῦ 2)1969 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», προσκαλοῦμεν τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ χειροτονηθοῦν Ἱερεῖς εἰς τὰς χηρεύουσας ἐφημεριακὰς θέσεις 2) Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Παρασκευῆς Ἀμπελίων, 2) Ἱ. Ναοῦ Τιμίου Προδρόμου Ἁνω Ράχης, 3) Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Θωμᾶ συνοικ. Ἀγίου Θωμᾶ Πρεβέζης, 4) Ἱ. Ναοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου Γριμπόβου, 5) Ἱ. Ναοῦ Γενεσίου τῆς Θεοτόκου Καλογερικοῦ, καὶ 6) Ἱ. Ναοῦ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος τοῦ συνοικ. Παντοκράτορος Πρεβέζης, ὅπως ὑποβάλλωσιν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν Νικοπόλεως τὰς αἰτήσεις αὐτῶν καὶ τὰ ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 36 τοῦ Κανονισμοῦ 2)1969 ὀριζόμενα πιστοποιητικά.

Ἐν Πρεβέζῃ τῇ 26ῃ Σεπτεμβρίου 1981

† Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης ΜΕΛΕΤΙΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Καρυστίας καὶ Σκύρου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «περὶ Ἱ. Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» καλοῦμεν τοὺς ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα καὶ βουλομένους, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης Προκηρύξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν, τὰς αἰτήσεις αὐτῶν, μετὰ τῶν νομίμων δικαιολογητικῶν, διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς Ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Ταξιαρχῶν - Καλυβίων.

Ἐν Κύμῃ τῇ 29ῃ Σεπτεμβρίου 1981

† Ὁ Καρυστίας καὶ Σκύρου ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Ἱερὰ Μητρόπολις Δημητριάδος

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 33-37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ καὶ προκειμένου νὰ προδῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων Ἐφημερίων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ Κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίης ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὑποβάλλωσιν τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά διὰ τὴν κατάληψιν μιᾶς τῶν κάτωθι κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων: 1) Ἀγ. Γεωργίου Μηλεῶν, 2) Ἀγ. Γεωργίου Νηλείας, 3) Ἀγ. Γεωργίου Ζαγοράς, 4) Ἀγ. Ἀποστόλων Κατηχωρίου, 5) Εὐαγγελιστρίας Ν. Ἰωνίας Βόλου, 6) Ἀγ. Νεκταρίου Ν. Ἰωνίας Βόλου.

Ἐν Βόλῳ τῇ 30ῃ Σεπτεμβρίου 1981

† Ὁ Δημητριάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΝΙΟΣ

† Ὁ Ζακύνθου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

Ἀκαδημαϊκός

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Ἐσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 300 ἔτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 20 ἔτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»
δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Γ. Μπόνη, Ἀκαδημαϊκοῦ, Ὁμοτ. Καθηγητῆ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Τεκνογονία, τὸ μέγα σύγχρονον δημογραφικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος.

Σεβ. Μητροπ. Σισανίου καὶ Σιατιστῆς Ἀντωνίου, Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου Εὐθυμίου, Ἡ πενθήμερος ἐργασία καὶ ἡ ἀργία τοῦ ἐβδομαδιαίου Διημέρου.

Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἐπὶ τῇ 1600ῃ ἐπετείῳ αὐτῆς.

Πρωτοπρ. Στεφ. Ἀβραμίδη, Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἱεροσολύμων κ. Διοδώρου Α' εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ συγκρότησις τῶν Συν. Δικαστηρίων. Μέλη - σύνδεσμοι τῶν Συνοδ. Ἐπιτροπῶν.

Παν. Ι. Μπούμη, Ὑφηγητοῦ Πανεπ. Ἀθηνῶν, Ἡ παροχὴ τῆς ἰσότητος ὡς παράγων προόδου (Κανονολογικὴ θεώρησις τοῦ Κολοσ. 4,1).

Π. Β. Πάσχου, Λειτουργικῶν κενῶν συμπλήρωσις.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Παράρτημα.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Ἀθήναι, Ἰασιῶν 1 — Τηλ. 710.734

Προϊστάμενος Τυπογράφου: Ἰωάννης Μιχαήλ.

Ἀναστασάκη 8, Ζωγράφου. Τηλ. 7787.978.